

HAR BØRN OG UNG TRÍVAST

- RØDDIR, VISJÓNIR OG VÓNIR

30. JUNI 2025

Barnaverkætlanin vil takka øllum okkara samstarvsfeløgum fyri dyggan stuðul og gott samstarv í tilgongdini. Uttan tykkara íkast hevði hendan frágreiðing ikki verið veruleiki, og dygdin í arbeiðinum endurspeglar tykkara virðismikla leiklut.

Stóra tøkk til samstarvsfelagarnar, sum vóru:

Almannaverkið	Klaksvíkar kommuna
Almanna- og mentamálaráðið	Løgamálaráðið
Barna- og útbúgvingamálaráðið	MEGD
Barnabati	Musikkskúlaskipanin
Barnaverndartænastan	Nám
Barnaverndarstovan	Nes kommuna
Dánjal á Neystabø	Norðurlandahúsið
Føroya Lærarafelag	Reyði Krossur Føroya
Føroya Pedagogfelag	SALT
Fróðskaparsetur Føroya	Sernám
Fuglafjarðar kommuna	Torleik Mortensen
Gigni	Tórshavnar kommuna
Heilsumálaráðið	Undirvísingarástýrið
Heilsuskúli Føroya	Útlendingastovan
Kommunufelagið	Vágs kommuna

Vit takka eisini myndafólkunum, sum vóru:

Árni Øregaard
Gilli Brend í Hoyvík
Maria Luiza S. Jacobsen
Raclip

Ein stór tøkk til starvsfólk á dagstovnum, skúlum, sertilboðum og stovnum kring landið.
Takk til tykkum øll, sum leiddu verkstovurnar og skrivaðu niður tað,
sum børnini og tey ungu søgdu og boðaðu frá.

Takk til foreldur og avvarðandi, sum hava givið tykkara børnum loyvi at luttaka.

Mest av øllum, takk til øll børn og ung kring landið.
Takk fyri tykkara ágrýtni, tykkara rødd og tykkara álit.
Vit lurta.

BARNA
VERKÆTLANIN

1 -	SAMANDRÁTTUR	8
1.1.1 -	Har børn og ung trívast – røddir, visjónir og vónir	8
1.1.2 -	Høvuðsboðskapurin frá børnunum og teimum ungu	8
1.1.3 -	Tilmæli til framtíðar barna- og ungdómspolitikk	9
1.1.4 -	Nýskapandi arbeiðshættir	9
1.1.5 -	Samandráttur	9
2 -	LYKLALÆRDÓMAR.....	12
3 -	BAKGRUND	13
3.1 -	Vegleiðing til at lesa frágreiðingina	13
3.2 -	Greinandi sjónarmið og raðfestingar.....	14
3.2.1 -	Mál og Týðing.....	14
3.2.2 -	Dátugrundarlag	14
3.2.3 -	Málsligt fjølbroytni og fevnandi umboðan.....	16
4 -	FYRSTI PARTUR – NIÐURSTØÐUR OG TILMÆLI.....	18
4.1 -	Hvat sigur dátan?	18
4.2 -	At hugsa um til nýggju barnalógina	18
4.2.1 -	Fyribils tilmæli – Viðmerkingar til arbeiðið at skriva barnalógina.....	18
4.2.2 -	At smíða lógir um børn: Skulu lógir bæði svara degnum í dag og fyrireika okkum til morgindagin?	19
4.2.3 -	Komandi rák og framtíðar stýristørvir.....	19
4.3 -	At hugsa um, tá politikkur og geirar skulu mennast	21
4.3.1 -	Missiónsvend menning og felags ávirkan	21
4.3.2 -	Uppskot til tvørgeirraligar undirmissiónir	22
4.3.3 -	Fyribils tilmæli til geiramenning.....	22
5 -	ANNAR PARTUR – GREINANDI OG MENNANDI KARMURIN	24
5.1 -	Innleiðing um teir báðar partarnar í greiningini	24
5.2 -	Góðskumenningarmodellið.....	24
5.2.1 -	At skapa børnum og ungum í Føroyum eitt gott lív	25
5.2.2 -	At styrkja føroyskar stovnar og tænarar	26
5.3 -	At grundfesta Barnaverkætlanina í Barnarættindasáttmálanum hjá ST	27
5.3.1 -	Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST	27
6 -	GREINING: EITT GOTT LÍV FYRI BØRN OG UNG (FYRRI PARTUR)	29
6.1.1 -	Heilsa og sálartrivnaður	30
6.1.2 -	Lærdómur og menning	33
6.1.3 -	Nærsambond og at hoyra til	36
6.1.4 -	Trygd og verja	38

6.1.5 -	Lívsgóðska og javnrættindi	41
6.1.6 -	Umsorgan og uppaling	43
6.1.7 -	Spæl, mentan og frítíð	48
6.1.8 -	Fólkaræði og luttøka	50
6.2 -	Samandráttur av fyrra partinum – Hvat siga børn um tað góða lívið og framtíðina.....	53
7 -	GREINING: SAMFELAG OG SKIPANIR (SEINNI PARTUR)	55
7.1.1 -	Almenn mál: Ein góður barndómur og ungdómstíð er eitt felags alment mál	56
7.1.2 -	Løgfrøði, barnarættindi og sosialur sáttmáli.....	56
7.1.3 -	Tvørgeirialig tiltøk í tøkum tíma.....	57
7.1.4 -	Gransking, dáta og ein eftirmetingarmentan	59
7.1.5 -	Netverksbyggt samstarv og almenn leiðsla	60
7.1.6 -	Fakfólk og sjónarmið barnsins tvørtur um geirar.....	61
7.2 -	Hvat siga børnini um samfelagsbygning og -skipanir?	62
7.3 -	Afturvendandi evni tvørtur um aldursbólkar, landaøki og sosiala bakgrund	65
7.3.1 -	Somu fatan av, hvat góð barna- og ungdómsár eru	65
7.3.2 -	Felags útgangsstøði fyri at uppliva trivnað	65
7.3.3 -	Felags jaligar og neiligar royndir í kjarnuøkinum í lívinum.....	66
7.3.4 -	Fyribils tilmæli og uppskot til broytingar	66
7.4 -	Ymisleikar og ávís fyrilit hjá undirbólkum	67
7.4.1 -	Hvat er ein góður barndómur	67
7.4.2 -	Byrjanarstøði fyri at skilja trivnað	68
7.4.3 -	Jaligar og neiligar upplivingar í gerandisdegnum	68
7.4.4 -	Tilmæli til batar	69
7.4.5 -	Yvirlit: Lyklainnlit frá hvørjum barnabólki	71
7.5 -	Innlit frá fakfólkum	72
7.5.1 -	Yvirlit: Lyklaevni frá fakfólkunum.....	74
8 -	INNLIT FRÁ VERKSTOVUNUM	75
8.1 -	Visjónir um heimið og at hoyra til – Innlit frá verkstovu #1.....	76
8.1.1 -	Fyribils uppskot	77
8.2 -	Raðfesting av dagligum tørvi og virðum – Lærdómar frá verkstovu #2.....	78
8.2.1 -	Kjarnulærdómar frá bólkunum	78
8.2.2 -	Næmingaráð og børn í sárbærum umstøðum	79
8.2.3 -	Børn undir skúlaaldur.....	79
8.2.4 -	Børn við útlendskari bakgrund.....	80
8.2.5 -	Fyribils uppskot	81
8.3 -	Grundan um gerandistvistøður – Lærdómar frá verkstovu #3.....	84
8.3.1 -	Fyribils uppskot	85
8.4 -	Meiningar um fólkaræði í gerandisdegnum – Lærdómar frá verkstovu #4	87
8.4.1 -	Heim og grannalag	87
8.4.2 -	Frítíð og heilsa.....	87
8.4.3 -	Á stovni og í skúla	88
8.4.4 -	Fyribils uppskot	88

8.5 -	Fræls framsøgn og felags samleiki – lærdómar frá verkstovu #5	90
8.5.1 -	Fyribils uppskot	91
8.6 -	Tankar um trivnað og at hoyra til – Lærdómar frá verkstovu #6.....	92
8.6.1 -	Fyribils uppskot	93
8.7 -	Trivnaður í gerandisdegnum – Lærdómar frá visuelli luttakaraverkstovu #7.....	95
8.7.1 -	Fyribils uppskot	96
8.8 -	Samandráttur frá øllum verkstovunum.....	98
8.8.1 -	Hæddarpunkt og felags boðskapir	98
8.8.2 -	Samanhangur tvørtur um verkstovur	98
8.8.3 -	Hugsanir um námsháttalag	98
9 -	TRIÐJI PARTUR – HÁTTALAG.....	100
9.1 -	Háttalagstilgongd og uppbygnaður av dáta.....	100
9.1.1 -	Greiningarháttur	100
9.1.2 -	At bera úrslitini víðari.....	102
9.1.3 -	Samandráttur av háttalagstilgongdini.....	102

1 - Samandráttur

1.1.1 - Har børn og ung trívast – røddir, visjónir og vónir

Henda frágreiðing leggur fram sjónarmið, raðfestingar og uppskot frá meira enn 670 børnum og ungum úr øllum Føroyum, sum samanlagt umboða fleiri enn 30 tungumál. Tilfarið varð savnað inn sum liður í barnaverkætlanini og tilgongdini at gera eina barnalóg fyri Føroyar. Endamálið var at tryggja, at upplivingar, virði og uppskot hjá børnum og ungum verða tikin við í arbeiðið bæði at skriva komandi barnalógina og at fremja trivnaðin hjá børnum og ungum í samfelagnum sum heild.

Dátuinnsavnanin fór fram í skapandi verkstovum og við viðkomandi samrøðuháttum bæði í Norðurlandahúsinum, í SALT, í Barnabata, í skúlum og á stovnum. Hetta gevur eitt óvanliga gott innlit í, hvat føroysk børn og ung sjálv halda, at eitt gott lív er, og hvussu skipanir kunnu stuðla teirra trivnaði, rættindum og menning betri.

1.1.2 - Høvuðsboðskapurin frá børnunum og teimum ungu

Uttan mun til aldur høvdu børnini og tey ungu greiðar og væl grundaðar frágreiðingar um, hvat teimum tørvar fyri at trívast. Tey vísa á fimm týðningarmiklar raðfestingar:

- **Tryggleiki, ró og kenslulig nævera:** Børn og ung hava tørv á at føla seg trygg og at hava rólig og stuðlandi umhvørvi í heimi, barnagarði, skúla, á stovnum og í nærumhvørvi – at kenna seg vard, sædd og kensluliga trygg.
- **At hoyra til og álítandi nærsambond:** Tað er grundleggjandi fyri trivnað og tilknýti, at tey kunnu menna og varðveita vinabond, at kenna seg sum part av einum felagsskapi og at hava álítandi sambond við trygg vaksin.
- **Spæl, hvíld og skapanargleði:** Børn og ung halda, at tað er sera týðningarmikið at hava tíð og rúm til spæl, skapandi virksemi, hvíld og innihaldsríka frítíð, har tey kunnu vísa, hvørji tey eru, og finna frið.
- **Rættvísi, týðandi luttøka og rødd:** Tey vilja hava veruliga ávirkan á teirra umhvørvi – bæði í barnagarði, skúla, nærumhvørvinum og í skipanum, sum ávirka teirra lív. Tey vilja verða tikin í álvara og at teirra íkast verður viðurkent.
- **Atgongd, javnrættindi og rættstundis stuðul:** Øll børn og ung eiga at hava javnbjóðis møguleikar til umsorgan, útbúgving og menning. Hjálp eigur at verða veitt rættstundis og áðrenn stóður gerast álvarsamar, og hetta eigur at vera óheft av bakgrund og lívskorum barnanna.

Hesi sjónarmið endurspeгла gerandisdag teirra – tey viðgera alt líka frá hvat er í matpakkanum og atgongd til grøn øki til kenslur og hugsanir um útihýsan, trýst og gleði.

1.1.3 - Tilmæli til framtíðar barna- og ungdómspolitikk

Íkastið frá börnunum og teimum ungu her talar fyrir eini barna- og ungdómsvælfærðarskipan, sum er forvirkin?, fevnandi (inkluderandi) og miðar ímóti menning. Høvuðstilmælini eru:

- **Lógarfestið rættin til trivnað, spæl og hvíld:** Rætturin hjá børnum og ungum til trivnað, spæl og hvíld eigur at verða staðfestur í lóggávuni sum eini grundleggjandi rættindi.
- **Setið í verk rættstundis og tørvsgrundaðan stuðul:** Tryggið, at stuðul verður veittur í tøkum tíma og eftir veruligum tørvi – ikki bara tongt at sjúkugreining ella akuttum tørvi.
- **Tryggið rætt barnanna at taka lut í avgerðum:** Gerið tað til eina skyldu at lurta eftir børnum og ungum og at taka tey við í avgerðir, sum snúgva seg um tey – bæði í skúlum, í samfelagnum og á stovnum.
- **Krevjið samstarv tvørtur um geirar:** Styrkið samstarvið millum umsorganartænastur, útbúgvingarstovnar, heilsutænastur og aðrar almennar tænastur, og tryggið samanhagandi stuðul, fyri at forða fyri, at nakar dettur niður ímillum.
- **Gerið íløgur í fevnandi lærdóm og trygg nærumhvørvi:** Raðfestið lærdóm og menning, sum fevnir øll, stuðul til sálarliga vælfærd og atgongd til skapandi, grøn og trygg umhvørvi.
- **Mátið góðsku og trivnað út frá veruligum upplivingum og royndum:** Trivnaðurin hjá børnum og ungum eigur at verða mátaður eftir teirra veruligu upplivingum – um tey kenna seg trygg, fevnd og virðismett – heldur enn bert at máta atgongd til tilboð og tænastur.

1.1.4 - Nýskapandi arbeiðshættir

Í kanningin varð eitt blandað háttalag brúkt, ið tvinnaði saman skipaða dátuinnsavnan, samrøðuhættir og skapandi amboð (tekning, flokking, myndir og tvístøður). Vitlíki varð brúkt til at greina stóru nøgdina av kvantitativum og kvalitatívum dátum fyri skjótt at fáa yvirlit og kunna taka samanum rúgvusmikla tilfarið, samstundis sum yrkiskøn eisini hava góðkent og góðskumett tað.

Háttalagið royndist væl millum allar aldursbólkar, sama hvat mál teir tosaðu, og ber tað boð um, at til ber at sniðgeva luttøkuháttaløg, sum eru fevnandi, motiverandi og standa seg væl, tá ið alt skal greinast.

1.1.5 - Samandráttur

Børn og ung í Føroyum siga ikki bara sínar søgur, men koma við veruligum loysnum. Tey siga frá upplivingum, seta orð á vónina og skjóta upp broytingar við støði í innliving, rættvísi og felagsskapskenslu. Tey vita ikki bara, hvat eigur at verða broytt, men eisini, hvussu broytingarnar eiga at verða framdar – í tøttum samstarvi, við fevnan og við áliti. Sjónarmið teirra eru ein avbjóðing til okkara um at broyta lógir, mannagongdir og stovnar, so skipanirnar endurspeгла teirra veruleika - og ikki varhuga teirra vaksnu.

Frágreiðingin er bæði ein áheitan um at arbeiða og virka saman við teimum heldur enn fyri tey, og at byggja eitt samfelag upp, sum viðurkennir teirra nærveru, ynskir, at tey skulu taka lut og virðismetir tað, sum liggur í teimum – eitt samfelag, har øll børn og ung veruliga kunnu trívast.

2 - Lyklalærdómar

Ráðstevnurnar og ráðförlurnar, sum henda frágreiðing byggir á, hava givið eitt ríkt tilfeingi av innliti frá børnum um alt landið. Gjøgnum skapandi verkstovur og fevnandi vegleiðing, hava børnini sett orð á greiðar raðfestingar, virði og visjónir fyri framtíðina.

Lyklalærdómarnir niðanfyri taka samanum týðningarmestu evnini og íkastini, sum eru komin burtur úr arbeiðinum.

1. **Bakgrund og visjón:** Arbeiðið byrjaði við einum greiðum endamáli um at lata børnini sleppa til orðanna á teirra egnu fortreytum í arbeiðinum at menna barnapolitikkin. Høvuðsendamálið er at betra um umstøðurnar fyri trivnaði og menning hjá børnum við at gera eina nýggja barnalóg og fylgilógir fyri aðrar geirar.
2. **Kjarnuevni sambært børnunum:** Børnini raðfesta ferð eftir ferð tryggleika, at vera við, felagsskap, atgongd til tilfeingi, og persónligt frælsi. Hesi evnini endurspeglar grundleggjandi tættir av vælveru og menning fyri allar aldursbólkar. Tey nevna eisini lyklaevni so sum sosial sambond, atgongd til útbúgving, sálarheilsu og møguleikar til spæl og frítíð sum grundleggjandi fyri at hava eitt gott lív.
3. **Uppskot til loysnir:** Børnini skjóta millum annað upp at gera umhvørvi, sum fevna enn betri um øll, at geva betri atgongd til frítíðarmøguleikar, at nýta náttúruna meira, at styrkja felagsskapin í nærumhvørvinum, at betra um samstarvið millum geirar, og at verja rætt barnanna at verða hoyrd og at ávirka avgerðir.
4. **Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST (UNCRC):** Íkastið frá børnunum endurspeglar kjarnuhugtøkini í Barnarættindasáttmálanum hjá ST, so sum ikki at gera mannarnum, at hava barnsins besta í huga og rættin at taka lut. Í fleiri førum øktu hugskot barnanna um rásarúmið hjá sáttmálanum, sum tá tey settu orð á nútíðar tørvir og visjónir fyri framtíðina.
5. **Við landafrøðiligari umboðan:** Børn og ung úr skúlum, serligum stovnum og dagstovnum um alt Føroyar góvu síni íkast til kunnleikasavnið. Hetta tryggjar, at røddirnar, sum hava tikið lut, fevna vítt og hava góða landafrøðiliga javnvág.
6. **Skapandi og viðkomandi verkstovur:** Bæði á ráðstevnunum og á lokalu vitjanunum eydnaðist tað at fáa góðar fólkaræðisligar samrøður í lag við børnini. Í verkstovunum finga børnini rúm og møguleika at seta orð á teirra hugsanir á skapandi hátt, so sum við at skriva, tekna ella arbeiða saman í bólum. Hesi arbeiðshættirnar eggja til undran, samskipti og at hugsa um og grunda á uppskot saman.

Leikluturin hjá vitlíki í dátugreiningini: Vit nýttu tað, sum kallast generativt vitlíki til at greina stóru mongdina av dátum frá ráðstevnunum og stovnsvitjanunum. Hetta stuðlaði mynsturgreining meðan datainnsavningin fór fram og samanseting av dátum frá bæði børnum og starvsfólki. Fyri at tryggja, at tulkningarnar altíð vóru grundaðar í professionellum og etiskum standardum, eftirkannaðu fakfólk tær altíð.

3 - Bakgrund

Í mars 2023 sjósetti landsstýrismaðurin í barna- og útbúgvingarmálaráðnum, saman við øðrum viðkomandi aðalráðum, Almanna og mentamálaráðnum, Heilsumálaráðnum, Løgmálaráðnum og Kommunufelagi Føroya, eitt landsfevnandi átak fyri at skapa best møgulig kor hjá børnum og ungum, sum veksa upp í Føroyum.

Visjónin er at skapa eitt barnavinarligt samfelag við samskipaðum og burðardyggum stuðulsskipanum, sum eru tøkari at veita rættstundis hjálp.

Íblásturin til barnaverkætlanina kemur frá altjóða fordømunum – serliga íslendska sniðinum – og endamálið er at skapa eina integreraða strategi, sum byggir á rættartrygd og er grundfest í fyrribyrging, langtíðar íløgum og sterkum tvørgeiriligum samstarvi. Tá vit nú hava eina sameinda og tjóðarfevnandi strategi upp á pláss fram til 2030, er sjóneykan sett á at seta í verk, at ávirka og at tryggja eina betri framtíð fyri øll børn í Føroyum.

Eitt kjarnuáttak í hesum er at gera eina nýggja tvørgeiraliga barnalóg, har sjónarmiðini hjá børnunum eru grundarlagið undir politikkinum. Fyri at rækka hesum endamálinum, er ein umfatandi rúgva av dáta savnað gjøgnum barnaráðstevnur og stovnsvitjanir. Dátarnar fevna um gerandisdagin heima og í grannalagnum, í skúla og á stovni og í frítíðini.

3.1 - Vegleiðing til at lesa frágreiðingina

Henda frágreiðingin er ætlað einum víðum skara, sum eins og vit eru hugfangað av visjónini um at gera Føroyar til tað besta staðið at veksa upp, og vilja arbeiða fyri at seta tað í verk. Fremstu málbólknir eru millum annað politikarar, barnaumboð í luttakandi verkstovum, aðal- og depilsstjórar, starvsfólk á barna- og ungdómsøkinum, og tey, sum tóku lut á ráðstevnunum og í dátuinnsavnanini. Harafturat kann frágreiðingin eisini vera áhugaverd hjá fakfeløgum, arbeiðsgevarum, miðlunum, áhugafeløgum og øðrum, sum virka fyri barnarættindum og -trivnaði.

Vit byrja við lyklalærdómunum og tilmælunum, so at tey, sum skulu taka avgerðirnar og onnur, sum av tíðarávum ikki fáa lisið alla frágreiðingina, skjótt og lætt finna høvuðsniðurstøðurnar í frágreiðingini. Úrslitini verða síðani viðgjørd í frágreiðingini við stuðlandi greining, endurgeiving frá børnunum og viðkomandi viðmerkingum.

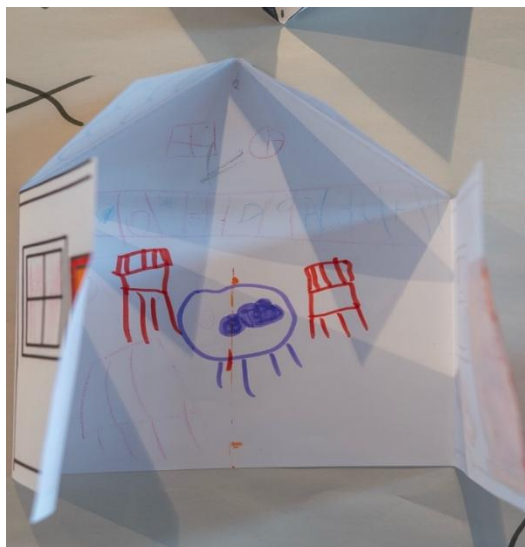
Lærdómarnir í frágreiðingini eru longu vorðnir grundarlag undir fleiri øðrum átøkum í barnaverkætlanini, so sum lógarsmíði, politikki, lokalum pilotverkætlanum og umbroyting av geirunum. Í næstum fara vit at skipa fyri uppfylgjandi fundum og samrøðum við bæði yrkiskønar viðspælarar og politikarar, fyri at arbeiða víðari við niðurstøðunum í frágreiðingini og meta um tey næstu stigini.

Grundarlagið undir frágreiðingini er ein ørgrynna av empiriskum dáta, sum eisini kann vera eitt nám fyri víðari gransking og kanninum. Tilfarið er hósandi at nýta í undirvísing, gransking, almennari fyrisiting og í lógarsmíði.

3.2 - Greinandi sjónarmið og raðfestingar

Henda frágreiðingin er í høvuðsheitum skrivað við barninum í miðdeplinum. Greiningarnar taka støði í, hvat børnini sjálv seta orð á, tørva og vóna – í teirra egnu orðum, tekningum, søgum og uppskotum. Upplivingar barnanna og hugsanir teirra eru grundarlagið undir niðurstøðunum og tilmælunum í allari frágreiðingini.

Umframt at dentur verður lagdur á rødd barnanna, dregur frágreiðingin eisini inn sjónarmið frá øðrum týðandi áhugapørtum í lívum barnanna, so sum lærarum, námsfrøðingum, granskarum og almennum myndugleikum. Sjónarmið teirra geva týðandi viðkomandi innlit, hjálpa okkum at varpa ljós á mynstur í skipanunum og vísa okkum, hvar vit kunnu betra okkara fleirgeirasamstarv.

3.2.1 - Mál og Týðing

Fyrsta útgávan av frágreiðingini, sum var á enskum, bleiv gjørd klár til handanina 12. mai 2025. Hon bleiv fyrst skrivað á enskum. Hetta gjørdi hana meiri atkomuliga hjá enskttalandi barnaumboðum, lærarum og granskarum, sum vóru partur av dátuinnsavnanini. Frágreiðingin bleiv síðani týdd til føroyskt. Henda týðing verður tøk hjá øllum og verður vónandi grundarlag undir nógvum kjaki frameftir.

3.2.2 - Dátugrundarlag

Dáturnar undir frágreiðingini vórðu savnaðar á vári 2025 og góvu eitt vítt og fjølbroytt empiriskt grundarlag, sum lýsir royndirnar, tørvin og vónirnar hjá børnum í ymiskum lívsumstøðum í Føroyum. Dátugrundarlagið kemur frá børnum úr trý til 20 ára aldur og fevnir um nógv lívskor, bæði frá børnum í fólkskúla, á dagstovnum, við minnilutabakgrund, í sárbærum korum og í serligum umsorganarumstøðum ella serskipanum.

Øll luttóku í skipaðum verkstovum ella í bólkasamrøðum. Umboðanin hjá børnum í sárbærum korum og teimum í serligum ella ikki-vanligum umhvørvi er serstakliga sterk í dátugrunninum.

Dátugrunnurinn vísir eisini eina javnvág millum bygd og bý og einum fjölbreyttum stovnsumhvörvi (skólum, dagstovnum, bústovnum og serskipanum). Allar dáturnar frá lítlum ella serliga sárþærum bólkum, eru fullkomiliga anonymiseraðar, og ekki ber til at eyðmerkja nakra persónliga kunning í dátugrunninum. Hetta etiska grundarlagið verjir barnið og tann unga, samstundis sum tað enn ber til at síggja og greina bólkamynstur.

Bólkur av børnum	Luttakarar	Aldursbólkur	Dagfesting	Stað
Næmingaráð	365	1. flokkur til 2. g	21.– 23. januar og 20. mars 2025	Norðurlandahúsið
Børn undir skúlaaldur og fleirmælt ella við útlenskari bakgrund	164	3 til 7 ár	19. mars (NLH) og 29. apríl (Salt)	Norðurlandahúsið og Salt
Børn í serflokkum	46	7 til 18 ár	1., 2., 3., 23., 24., 28., 29., 30. apríl 2025	Fýra skúlar bæði á bygd og í bý
Fosturbørn og børn í fátækkraváða	8	7 til 20 ár	29. apríl til 5. mai 2025	Barnabati og aðrir stovnar
Fleirmælt og fleirmentað børn og ung	90	10 til 21 ár	18. mars 2025	Norðurlandahúsið

Dáta varð savnað inn úr øllum landinum í trimum umførum við at nýta skipaðar verkstovur, vitja stovnar og fyrireika neyvt og skipað. Tilsamans luttóku fleiri enn 670 børn, sum øll fingi høvi at seta orð á evnið í einum tryggunum og viðkomandi umhvørvi, sum hóskaði til teirra aldur.

- **Fyrsta ráðstevnan** var í Norðurlandahúsinum í januar 2025. Her luttóku 365 børn og ung úr næmingaráðum úr bæði almennum og privatum skúlum, umframt miðnámskúlum. Flestu luttakararnir vóru partur av vanligu viðurkendari útbúgving. Dáta varð fingið til vegar gjøgnum skipaðar samrøðuverkstovur, sum snúðu seg um gerandisdagin hjá børnunum, teirra upplivingar, rættindi og visjónir fyri framtíðina.
- **Tær næstu verkstovurnar** vóru í Norðurlandahúsinum og í Salt í mars og apríl 2025. Hesar vóru fyri yngri børn, úr trý til sjeý ára aldur, sum ganga á dagstovnum og í forskúla, og fyri fleirmælt børn ella børn við útlendskari bakgrund. 254 børn tóku lut á hesum ráðstevnunum. Dátuinnsavnanin bleiv tillagað til at eisini fevna um brøgd og skapandi tilfar, so sum gjøgnum spælgrundaðar samrøður, tekningar og søgur. Verkstovurnar vóru týddar til 12 ymisk tungumál fyri at tryggja, at øll fingi fylgt við og sluppu til orðanna.
- **Fjórða rundan av dátuinnsavnan** var í apríl og mai 2025. Tá vitjaðu vit stovnar og høvdu verkstovur saman við børnum í serundirvísing, børnum til fosturs børnum í fátækkraváða, og børnum, ið bera brek ella við neurofjølbroyttum sjúkugreiningum. Vit fingi dáta frá 46 børnum í serundirvísing, og minni og anonymiserað dáta frá fosturbørnum og børnum, sum búgva á stovni. Háttalagið bleiv tillagað til at umfata tørvin ella mátan hjá einstaka barninum at samskifta, bæði við visuella hjálpartólum, stuðlaðum samrøðum og tillagaðum verkstovum. Hetta gav okkum eisini gott innlit í hugsaninar og meiningarnar hjá børnum og ungum í sárberum lívskorum og við torgreiddum avbjóðingum.

3.2.3 - Málsligt fjølbroynti og fevnandi umboðan

Dátugrundarlagið vísir eitt merkisvert málsligt fjølbroynti. Alt í alt tosaðu børnini 31 ymisk mál á verkstovunum. Hetta vísir fólkafrøðiliga veruleikan í Føroyum, sum alsamt broytist: Eitt lítið samfelag, við børnum við ymiskari mentan og sum hava annað móðurmál – bæði nýkomarar, tilflytarar og flóttafólk. Hetta vísir støðuna í Føroyum, sum verandi samanknýtt globalt, men røttfest lokalt.

Tungumálini, sum lagt varð til rættis fyri ella týtt til í verkstovunum eru lýst við feitari skrift							
Afrikaans	Amhariskt	Bisaya	Cebano	Danskt	Enskt	Eve	Føroyskt
Franskt	Ganesiskt	Grikskt	Hindi	Igbo	Indonesiskt	Íslendskt	Javanesiskt
Kinaray-a	Kreolskt	Lao	Nepalskt	Norskt	Portugisiskt	Pólskt	Russiskt
Spanskt	Svahili	Tagalog	Tailendskt	Týskt	Ukrainskt	Ungarskt	

Á ráðstevnunum og verkstovunum bleiv umsett ella lagt til rættis fyri 12 av hesum málunum. Hetta er eitt greitt tekin um, hvussu nógva orku fyrireikingartoymið hevur lagt í at tryggja, at øll skulu hava møguleikan at taka lut. At børnini sleppa at taka lut á teirra egna móðurmáli ella tí máli, tey sjálv ynskja, loyvir teimum at málbera seg við størri sjálvsáliti og áráði. Hetta loyvir ikki bara fleirmæltum at koma til orðanna, men vísir eisini, at til ber at koma í tal við børn og lata tey taka lut, hóast málsligu tørvirnir eru fjølbroyttir.

4 - Fyrsti partur – Niðurstøður og tilmæli

4.1 - Hvat sigur dátan?

Hesin parturin er ein umfatandi samansjóðing av innliti frá øllum tematisku undirgreinunum í fyrsta parti – *Hvat siga børn um tað góða lívið og framtíðina*. Dátarnar vísa eitt sera høgt sambæri um, hvussu børn skilja trivnað, tryggleika og menning, eins og at frávik síggjast tongd at aldri, lívsumstøðum og stuðulstørvi.

- **Niðurstøður felags fyri allar barna og ungdómsbólkarnar:** Allir bólkarir grundfesta trivnað í kropsligum og kensluligum tryggleika, umsorgan frá vaksnum, møguleika at spæla og hvíla, og at uppliva, at tey verða hoyrd. Tey leggja dent á rættvísi, atkomumøguleikar og virðing í gerandisdegnum.
- **Niðurstøður serligar fyri ymisku bólkarnar:** Børn í sárðærum lívskorum hava oftari upplivað støðuloysi, skomm, og at grundleggjandi tørvir ikki verða møttir. Børn, ið bera brek, vísa á týðningin av at hava støðug sambond og umstøður, sum eru hóskandi til tey. Fleirmælt børn ynskja fevnandi samskipti, meðan ung stúra um sína sárliga heilsu og merkja eitt trýst av krøvunum um at avrika. Tey smærru børnini eru sera tongd at vaksnum, sum duga og hava møguleika at tulka teirra ikki-verbala samskipti.

4.2 - At hugsa um til nýggju barnalógina

Innlitið frá børnunum vísir, at lógarkarmurin eigur at vera bygdur á rættindi, vera fevnandi og byggja á teirra royndir. Barnalógin eigur at viðgera og betra um gerandisdagin hjá børnunum og ungum, samstundis sum hon veitir skipanum og vaksnum møguleikan at handla rættstundis, álítandi og við umsorgan.

- **Gjáir og tørvir:** Børnini lýsa stuðulsskipanir, sum ikki samstarva, at tey eru sein at svara áheitanum, (um tey yvirhøvur svara), og at luttøka barnanna er meiri ímyndarlig enn verulig. Tað vil siga, at í teim støðum, har børnini verða hoyrd, kenna tey seg ikki hoyrd ella skilt. Nógv uppliva eisini støður, har tey eru ovstimbrað, kensluliga ótrygg, og sum ikki samsvara við teirra tørv.
- **Grundreglur fyri at menna lógina:** Lógin skal endurspegla lyklarættindi hjá børnunum (rættin at taka lut, rættin til verju, javnrættindi), tryggja framhald í nærsambondum, viðurkenna neurofjølbroyni og sosialt órættvísi, og gera kensluligan trivnað til ein part av lógini, so tað ikki bara er nakað, sum undirvíst verður um í skúla ella hjá heilsusystir.

4.2.1 - Fyribils tilmæli – Viðmerkingar til arbeiðið at skriva barnalógina

Við grundarlagi í røddum barnanna eigur atlit at takast at hesum, tá lógin verður skrivað:

- Verjið rætt barnanna til hvíld, spæl, tryggleika og luttøku í øllum umstøðum.
- Tryggið rættstundis og lággáttarstuðul, sum er bygdur á tørv teirra og ikki bara á sjúkugreining.
- Tryggið, at hvørt barn hevur onkran, sum tey hava álit á, og sum lurtar eftir teimum.
- Viðmerknið sálartrivnað sum rættindi og skyldu hjá stovnum at taka atlit til.
- Latið sjónarmið barnanna vera sjónlig í lóg, í samskipan av tænastrum og í stýrisskipanum.

- Krevjið, at börnini sleppa at taka lut í avgerðum, sum koma teimum við, bæði sum einstaklingar, bólkur og á einum bygnaðarligum støði.

4.2.2 - At smíða lógir um børn: Skulu lógir bæði svara degnum í dag og fyrireika okkum til morgindagin?

Ein grundleggjandi spurningur reisir seg, tá ein smíðar lógir um børn og ung: *skal lógin fyrst og fremst mæta dagsins átrokandi tørvi, ella skal hon hava í huga bygnaðarligar samfelagsbroytingar komandi áratíggjuni?*

Sjálvandi skal munagott lógarsmíð gera bæði. Um barnalógir veruliga ynskja at fevna um fleiri geirar, mugu tær fevna um øki so sum órættvísi, sálarliga heilsu og spjaddar tænastr. Men av tí at slíkar nýskipanir sjáldan verða endurskoðaðar við stuttum millumbilum, mugu tær eisini endurspeгла samfelagslig rák, sum kunnu hugsast at mynda lív barnanna eini 10 til 15 ár fram í tíð

Dátarnar frá børnunum vísa longu á nøkur av hesum rákunum: Tað talgilda fyllir meira í lívinum, kám mørk millum heim og stovn, størri samfelagstrýst, og kenslulig møði. Royndir teirra samsvara við størri megarák, sum eru eyðmerkt í politiskum samrøðum og framtíðargreiningum. Evni so sum fólkafrøðiligar broytingar, stúran um umhvørvið, broytandi familjúsamansetingar, og øktar væntanir til persónlig avrik eru ikki bara forsøgnir um framtíðina, men síggjast longu nú taka skap í hugsanum barnanna um gerandisdagin.

4.2.3 - Komandi rák og framtíðar stýristørvir

Í ljósinum av hesum má lógarsmíð tí ikki einans endurspeгла tað, sum er torført at fáast við í dag, men eisini flyta skipanir móti treystleika og vera í samsvari við tørvirnar hjá børnum í tíðum sum koma. Í hesum liggur at taka við langtíðarvisjónum gjøgnum rammur, sum eru stýrðar av missiónum, felags ávirkanarmyndlum og grundreglum í stovnsskipanini, sum stuðla undir støðugum nærsambondum og okkara evni at laga okkum til skiftandi tíðir. Framskygdar lógir mugu tí, í veruleikanum, verða jarðbundnar, men kortini ikki støðufastar. Tær mugu mennast frá tí, sum börnini sjálvi uppliva, til tað, sum tey við tíðini fara at mæta.

Yvirlitið niðanfyrir vísir eina røð av samfelagsrákum, sum væntandi fara at mynda lívið hjá børnunum og stovnsumhvørvið rundan um tey fram til 2035. Meðan nøkur av hesum rákum longu eru sjónlig í dátunum í kanningini, eru onnur innleiðandi tekin um rák, sum kunnu gerast týðiligari komandi árin.

Tað er kortini týðningarmikið at gera vart við, at hesi rákini ikki eru fastar lagnur. Tær eru møguligar kósir, myndaðar av tækniligum skiftum, fólkafrøðiligum broytingum, politiskari menning og mentanarligum normum, sum kunnu ávirka og fara aðra kós. Lógarsmíðir, fakfólk og samfelagsvirkin fólk eiga øll ein leiklut í, hvagar hesi rákini fara. Tískil má ein framsíggjin barnalóg ikki einans svara fyri dagsins veruleika, men eisini vera undan og mynda umstøðurnar, sum börnini vaksa upp í.

Yvirlitið samanber, hvussu hvørt evni broytist frá 2020 til 2030 og vísir á øki, sum skulu havast í huga, tá viðvíkur lóg og stjórn fram móti 2035.

Rák / Evni	2020	2030	At hava eftirlit við fram móti 2035?
Familjubygnaður og líviaháttur	Heteronormativa familjan er tann mest vanliga	Størri fjølbroytni í familjubygnaði (ælabogafamiljur, foreldur deilast um foreldraskap)	Grá øki í lögfrøðini, sum viðvíkja foreldraleikluti og verju
Fólkafrøði og útflyting	Fá børn í bygðum og á útoyggj	Áhaldandi miðsavnan skapar ójavna atgongd til tænarar	Misjavnt býti av tænarum gevur lögfrøðini avbjóðingar
Tilflyting og miðflyting	Lítill tilflyting, fyrst og fremst úr Norðurlondum	Økt tilflyting úr Eysturevropa og Asia innan ávísar gearar	Nýggju mentanirnar og málini seta størri krøv til málførleikar og fevnan
Tækniligt umhvørvi	Foreldur hugsa mest um skermtíð og seta spurnartekin við nógva tækni	Internet of Things og snildtækni heima og á stovnum	Børn fáa talgildar vingar áðrenn skúlaaldur – óskipaðar dátulógir
Økt talgildan á stovnum	Námsfrøðingarnir nýta sínar førleikar at stýra skíggjanýtsluni	Økt nýtsla av vitlíki og robottum í røkt	Tørvur á leiðreglum um goymslu av persónligum dáta og algoritmueftirliti
Arbeidsmarknaðurin	Foreldur hava støðug störv og arbeiða fastar tíðir	Talgildur búskapur og frýrkisstørv ávirka gerandisdagin og vanarnar hjá familjum	Smidleiki og óvissa geva røktarskipanum størri avbjóðingar
Útbúgving og menning	Skilnaður millum umsorgan, útbúgving og frítíð	Økt samspæl: Lærdómur, trivnaður og heilsa eru ein heild	Tørvur er á nýggjum lógum tvørtur um gearar og stovnskarmar
At læra tíðliga og neurofjølbroyni	At stimbra undir mál og felags lærdómsátøk	Ymiskar lærdómsrásir hjá børnum við ymiskum fatanarligum profilum	Lógarkrøv fyri fevnandi snið og neurofjølbroytt lærdómsumhvørvi
Etikkur og barnarættindi	Barnarættindasáttmálin hjá ST gerst partur av lokalari lóggávu	Kjak um børn og teirra stöðu sum óheftir talgildir luttakarar	Nýggj lógarkrøv um digitalt samtykki og barnanna rætt til umboðan
Umhvørvi og burðardýgd	Undirvísing um umhvørvi er sjálvboðið og ikki kravt	Undirvísing í at vera grønir borgarar gerst partur av námsætlanini	Nýggj barnaborgararættindi knýtt at umhvørvisábyrgd
Sálarheilsa	Á dagstovni og í skúla verður dentur lagdur á fyriryrging	Trivnaðarkreppa millum børn og ung orsakað av trýsti frá sosialum miðlum og avriksótta	Tørvur á nýggjari lóggávu um sálarheilsu tvørtur um gearar
Talgild vælvera	Dentur er lagdur á kropsliga heilsu og almenna vælveru	Økt uppmærsemi um skermmáttloysi og ávirkan frá sosialum miðlum	Reglugerðir um upplýgging av talgildari sálarheilsu og ábyrgd fyri talgildum umhvørvi
Sjúku- og tørvgrundarður stuðul	Serstakur stuðul fylgir aloftast sjúkugreining – langar bíðirøðir í barnapsykiatriini	Økt trýst á sernastur og tørvur á at seta inn í tøkum tíma, hóast eingin sjúkugreining er fingin.	Menning av tvørgangandi metingarskipanum; lóggávan má býta og áleggja ábyrgd
Nærsambond	Lærdómur til smá børn skal vera samfelagsbyggjandi	Alsamt fleiri børn vaksa upp í skiftandi familjusamansetingum? og parallellsamfeløgum	Stovnar mugu laga seg eftir flótandi sosialum tilknýti – tørvur er á smidligum normum og smidligari námsfrøði
Blandað umhvørvi	Í ungum árum verður dentur lagdur á kropsliga og samfelagsliga trygd	Økt umskaring millum fysiskt og talgild rúm	Nýggjar fatanir av verju: umsjón av algoritnum, talgild brot, eftirlit heima og í skúla
Leiklutur foreldranna og samstarv	Sárbærar familjur fáa tilboð um foreldraskeið	Størri væntanir um luttøku í foreldraumsorgan, eisini í talgilda rúminum	Økt krøv til talgilt upplýsta foreldraluttøku – sum kann elva til mismun
Spæl, skapanarevni og framleiðsla	Spæl er virðismett sum námsfrøðiligt tól og gott í sær sjálvum	Størri krøv um lærdómsúrtøku og avrik í royndum	Meiri kjak um virði í spælinum – tørvur á verju gjøgnum politikk og lóg
At taka avgerðir	Børnini verða hoyrd í ávísam fòrum, serliga um tey ikki búgva heima	Luttøka verður skipað í næmingaráðum og barnanevndum á kommunustigi	Barnafólkaræði er sett á skrá – krøv um ávirkan á gerandisdagin, egin mál og egin dátú
Vælverustørv	Mangul upp á lærarar og undirvísarar – nógv útskifting – ómegd og slit	Tað gerst verri at taka sær av børnum við serligum tørv – fleiri avbjóðingar verða lagdar út í skúlnarar	Ein bygnaðarlig avbjóðing at varðveita yrkisdugnaliga arbeiðsmegi
Tvørgieraligt samstarv	Samstarv í serligum fòrum og tá sárbær børn um ræður	Økt áherðsla á heildarkendar rásir og netverksmyndlar	Talgilt undirstøðukervi til tvørgieraligar barnatænastur – lögfrøðiligar og etiskir spurningar um at luta dátú millum sín
Sjónarmið barnanna	Dentur er lagdur á at hava felags fatanarkarmar og virði	Vaksandi tørvur á tvøryrkisduknaligari førleikamenning	Lógin kann áleggja eina felags fatan um børn og yrkisfòran etikk – hetta bjóðar sjálvræðinum hjá geirunum av

4.3 - At hugsa um, tá politikkur og geirar skulu mennast

Meðan lógin veitir rammurnar, má íverksetanin taka atlit til tað, sum eyðkennir ymisku geirarnar, men samstundis vera tvørgeiralig. Viðmerkingar barnanna vísa, at tørvur er á strategiskari og bygnaðarligari samskipan og broytingum, sum loyva meiri enn tí, sum loyvt er í lötuni.

4.3.1 - Missiónsvend menning og felags ávirkan

Um allan vesturheimin og eisini her í Norðurlondum vinnur missiónsvend menning og felags ávirkan frama, sum hugtøk innan menning av nýskipanum í almenna geiranum og leiðslustrategi. Og tað við góðari grund. Hesir hugburðir boða frá einum skifti frá silokendum og trupulleikastýrdum aftursvarum til samstarvandi langtíðarloysnir, sum eru grundaðar í felags almennum virðum. Hetta loyvir aktørum tvørtur um geirar og stig at arbeiða fram móti einum felags máli, at samskipa tilfeingi og skapa mátbara ávirkan gjøgnum felags ábyrgd. Við at hyggja at missiónini heldur enn einstøkum uppiblandingum, fremja tey nýmenning, eftirlagingarføri og fevnan (inklusión). Hetta ger tey serstakliga vælegnað til at møta torgreiddum avbjóðingum, sum trivnaði barnanna.

Missiónsvend menning er ein karmur um nýmenning í almenna geiranum, sum setur greið, djørv og felags mál. Heldur enn at hyggja at trupulleikum hvør sær og í brotum, setur missiónin eitt felags alment mál, so sum at tryggja, at hvørt einstakt barn og ungur hevur rætt til trygd og vælferð. Missiónin fær fólk tvørtur um geirar, stig í skipanum og vísindagreinir at hjálpa til at náa hesum málinum. Missiónir seta kós og veita heimild til langtíðarløgur, at seta kós politiskt og skapa nýmenning í tænastuveitingum.

Felags ávirkan er eitt tól til samstarvandi stýring og bygnaðarlaga broyting. Tað er bygt á hugsanina, at eingin einstakur aktørur ella stovnur kann loysa torgreiddar sosialar trupulleikar einsamallur. Varandi broyting krevur eitt skipað tvørgeirasamstarv, har áhugapartarnir binda seg til eitt felags mál, nýta felags vitan til at meta um framgongd, og samskipa síni fet gjøgnum eina felags grundskipan (backboneskipan).

Saman veita hesi bæði hugtøkini bæði praktiskt og strategiskt skilvísi fyri eini nýskipan. Dentur verður fluttur frá reaktivum og einstøkum uppiblandingum til proaktivt og bygnaðarligt samstarv bygt á felags ábyrgd og avrik, sum kunnu mátast. Við at gera hetta ásanna tey, at gerandisdagur barnanna fevnir um fleiri geirar, og at um vit skulu veita munagóðar tænastur, er tørvur á langtíðar tvørgeirasamstarvi. Heilt neyvt biðja hugtøkini um:

- At allýsa felags, langtíðar og almenn mál fyri, hvat ein góður barndómur og ungdómstíð er.
- Íverksetanin má grundfestast í netverksmyndlum, so at aktørarnir stýra í samsvari við hesi mál.
- At leita sær hjálp í fleiri geirum – útbúgving, heilsu, almennum tænastum og sivilsamfelagnum fyri at náa felags úrslitum.
- At nýta dáta og aftursvarslykkjur til at meta um framgongd og gera tillagingar við tíðini.

Við slíkum hugburði kann broytingin gerast varandi gjøgnum eina áhaldandi tilgongd, har øll læra í felag, við samskipan og at øll í skipanini taka ábyrgd, heldur enn gjøgnum einstakar, einsamallar nýskipanir.

Barnaverkætlanin byggir á henda grundvøll. Hon allýsir greiðar almennar missiðir á barnavælfærdarøkinum og stoypir tær inn í lögfrøðiligu, stovnsmerktu og starvsligu karmarnar, sum stuðla børnunum hvønn dag. Henda tilgongd tryggjar, at lógin ikki stendur einsamøll, men kveikir undir samskipað samstarv, lærdóm og ábyrgd tvørtur um alla skipanina.

4.3.2 - Uppskot til tvørgeiraligar undirmissiðir

Fyri at flyta okkum frá meginreglum til mannagongdir, so mælir henda greiningin til at seta á stovn nøkur strategisk handlingstoymi. Hesi toymi kunnu arbeiða tvørtur um stovnar, geirar og lokalan samanhag til at seta í verk málrættaðar raðfestingar, sum samsvara við yvirskipaðu missiðina um barnavælfærd. Bygt á afturvendandi mynstur í dátunum, mælir greiningin til hesar undirmissiðir. Hesar skulu ikki skiljast sum ein endaligur listi, men sum íblástur til felags átøk:

- Øll børn hava rætt til trygd og álit í nærsambondum.
- Øll børn skulu fáa fevnandi og týðandi undirvísing.
- Børn og ung skulu luttaka í avgerðum, sum mynda teirra lív.
- Stuðul skal fylgja tørvinum, ikki sjúkugreiningum ella umsitingarligum heitum.
- Børn skulu hava tíð og rúm til spæl, skapan og ró.

Hvør undirmissið endurspeglar eitt meginnevni, sum bæði børn og serfrøðingar nevndu, og vísir á eitt ítøkiligt uppskot til samstarv, nýmenning og avrik, sum kunnu mátast. Kommunur, aðalráð, stovnar og sivilsamfelagið kunnu geva teirra eigna íkast við at arbeiða í samsvari við eina ella fleiri av hesum missiðunum, samstundis sum tey tillaga sítt virksema til sín eigna samanhag.

4.3.3 - Fyribils tilmæli til geiramenning

Fyri at náa málinum um eina barnalóg, sum er framtíðartryggjað, og har barnið og tann ungi er í miðdeplinum, mugu allir geirar geva síni íkast til bygnaðar- og mentanarbroytingar. Meðan ein barnalóg veitir felags karmar, er tørvur á geirakendum strategium at seta hana í verk. Hesi tilmælini peika á, hvussu lyklageirar kunnu stuðla missiðini við at seta sínar raðfestingar og átøk í samsvari við missiðina:

4.3.3.1 - Útbúgving

- **Raðfestið kensluligan tryggleika og námsfrøðilig nærsambond við síðuna av akademiskum úrslitum.** Evnini hjá børnum at læra er grundleggjandi myndaður av, um tey kenna seg trygg, sædd og stuðlað. Dagstovnar og skúlar skulu nýta námsfrøðiligar tilgongdir, sum ala fram álit, fevnan og kensluligar lýsingar. Hetta hevur við sær, at neyðugt er at umskipa floksumhvørvi, endurhugsa praksis, og at venja undirvísarar í nærsambondum. Kensluligur trivnaður er ikki at undirmeta, men eitt grundarlag undir øllum lærdómi.

4.3.3.2 - Likamlig heilsa og sálarheilsa

- **Gerið fyrirbyrgjandi kensluliga umsorgan til ein innbygðan part av stovns- og samfelagstilboðum.** Stuðul til sálarheilsu má fáast hægri upp í skipanini. Tænasturnar eiga at gerast fastur partur av gerandisdegnum hjá børnunum, so sum í skúla, á dagstovnum og ungdómshúsum, har tað er møguligt at varnast tørvin tíðliga og at seta inn gjøgnum lággáttartilboð. Her er eisini talan um atgongd til sálarheilsustarvsfólk, umframt at undirvísa

ikki-kliniskum starvsfólkum í grundleggjandi sálarstuðli, og hvussu ein veitir tilvísing til heilsustarvsfólk.

4.3.3.3 - Sosialar tænastur

- **Minkið um sundurbýtingina í bygnaðinum og styrkið møguleikan at seta inn rættstundis.** Børnini og tey ungu lýsa ofta stuðulsskipanir sum atskildar og torførar at finna runt í. Sosialar tænastur mugu samstarva betri við dagstovnar, skúlar, heilsustarvsfólk og familjur fyri at veita fullfíggjaðan stuðul í tøkum tíma. Hetta merkir at samstarva um málini, at hava fastar kontaktpersónar og skipa liðiligar møguleikar at veita stuðul, sum er bygdur á tørvin hjá tí einstaka, heldur enn umsitingarligar gáttir ella sjúkugreiningar.

4.3.3.4 - Kommunur og aðrir myndugleikar

- **Setið á stovn skipanir, har børnini sleppa at vera við at skapa teirra umhvørvi** Kommunurnar eiga ein avgerandi leiklut í at seta í verk barnalóggávur á lokala økinum. Tær eiga at hava pallar, har børnini sleppa at luttaka, so sum barna- og ungdómsráð, luttakandi fíggjarstýring, netverkssamskiparaleiklutir og skúlaráð, har røddir barnanna ikki bara verða hoyrðar, men tað eisini verður lurtað og tey verða tikin við, tá avgerðir skulu takast. Lokalu stýrini eiga at tryggja, at fevnan (inklusiún), javnrættindi og barnarættindi ikki bara eru eitt lógarkrav, men ein lokalur mentanarberi.

4.3.3.5 - Dáta, lærdómur og eftirmeting

- **Mátið ikki einans tænastuveitingar, men lurtið eftir royndum barnanna.** Eftirmetingarskipanir skulu hava vísi (indikatorar), sum vísa, um børnini kenna seg trygg, kenna seg at hoyra til, at hava ávirkan og trívast. Hetta merkir at sameina kvantitativ dátu við kvalitatív innlit og afturberingarlykkjur (feed-back gongdir), sum brúka børn og ung sum keldur, hjágreinarar og veitarar, tá lokalar broytingar og politikkur skulu skipast og gerast.

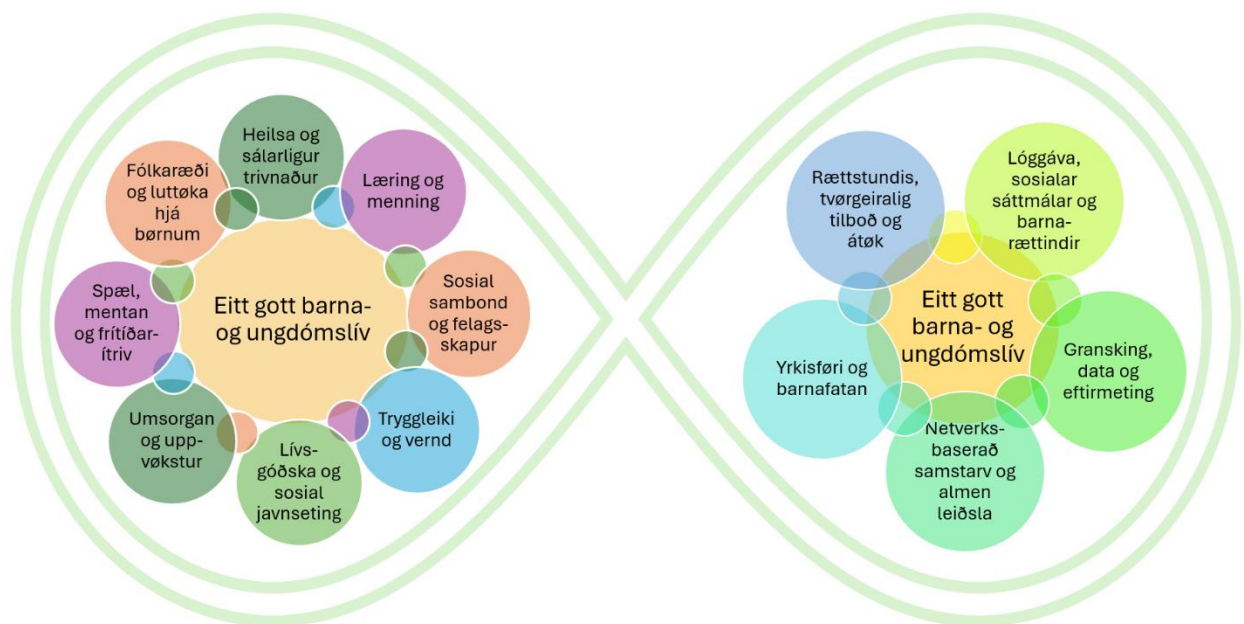
5 - Annar partur – Greinandi og mennandi karmurin

5.1 - Innleiðing um teir báðar partarnar í greiningini

Hesin kapittul viðger høvuðs niðurstøðurnar í greiningini og lýsir strategiska góðskumenningarmodellið, sum skipar bæði greiningina og samskiftið tvørtur um barnaverkætlanina. Endamálið við hesum greinandi brotinum er at geva eina fullfíggaða og próvfasta fatan av umstøðunum, sum mynda lívið hjá føroyskum børnum og ungum í dag – í teirra egnu orðum og í samstarvi við lyklastovnar.

Bygnaðurin í greiningini er gjørdur eftir strategiska góðskumenningarmodellinum, sum stjórnarbólkurin handan barnaverkætlanina hevur viðgjørt og góðkent. Myndilin er bæði eitt greiningaramboð og ein vegleiðandi karmur fyri bygnaðarbroytingar og er settur saman av tveimum sínámillum treytaðum pørtum:

- **Fyrri partur** leggur dent á at fremja eitt gott lív fyri øll børn og ung gjøgnum atgongd til heilsu, útbúgving, trygd, luttøku og týðandi nærsambond.
- **Seinni partur** snýr seg um at menna skipanir og stovnar, so sum lóg, yrkismannagongdir, tvørgeiralt samstarv, og dátugrundaða stýring. Hetta er alneyðugt, um vit skulu tryggja rættindi og trivnað barnanna.

Myndilin er ikki bara grundarlag undir bygnaðinum í hesi greining, men myndaði eisini framløgurnar og kjakið á Barnaráðstevnuni, sum varð hildin 12. mai 2025. Við at leggja røddir barnanna og ungdomsins inn í strategisk fokusøki, leggur myndilin til rættis fyri eini tvørgangandi tilgongd, sum stuðlar undir samskihti, samstarvi og samsvari millum útinnan, politikk og gransking.

5.2 - Góðskumenningarmodellið

Tað er alneyðugt at menna og nýta eitt strategiskt góðskumenningarmodell til barna- og ungdomsøkið í Føroyum fyri at tryggja, at íverksetanin av politikkinum er skipað, fullfíggað og burðardygg. Styrkin í strategiska góðskumenningarmodellinum liggur í evninum at veita eitt

stavnhald, tá avgerðir skulu takast, har kjarnin er trivnaður og rættindi barnanna. Modellið tryggjar, at samanhangur er í politikkinum, tað loyvir at langtíðarraðfesta økir og elur breiðan stuðul frá politikarum, fakkfólki og sivilsamfelagnum. Tað lættir eisini um skipaða uppfylging og afturbering, sum leggur lunnar undir áhaldandi at betra modelið.

Modellið er bygt á gransking og líknandi skipað arbeiðslag í londum sum Íslandi, Danmark, Svøríki og Skotlandi.

- **Ísland** hevur sett í verk *Farsældarlögin (Barnavælfærlögin)*, eitt sterkt modell fyri at seta inn í tøkum tíma og at samstarva tvørtur um geirar. Royndir teirra vísa, hvussu ein nýggjur lógarkarmur og økt strategiskt samstarv millum land og kommunu kann føra til at menna nýggj fyribyrgingaráttøk.
- **Skotland** arbeiðir móti einum fullfíggaðum barnapolitikki gjøgnum *the Children and Young People (Scotland) Act 2014 (Lógin um Børnini og Tey Ungu (Skotland) 2014)*. Landsfevnandi avriksmodellið, sum fylgir við lógini, tryggjar eina heildarmenning av geirunum, grundað á dáta og gransking. Harumframt arbeiðir Skotland eisini við at styrkja íverksetanina av Barnarættindasáttmálanum hjá ST innan almennar myndugleikar.
- **Danmark** er í ferð við at seta í verk *Barnets Lov (Lóg Barnsins)*, við denti á barnatænastur og -rættindi á kommunuøkinum. Royndir frá áttakinum *De Små Børns Bornholm*, sum koyrir síðuleypandi, vísir, hvussu bygnaðarlaga hugsanin, at seta inn í tøkum tíma og virksemi frá sivilsamfelagnum kann tryggja børnum og familjum teirra eitt samanhagandi stuðulstilboð.
- **Svøríki** hevur, gjøgnum áttøk so sum *Kronobarnan* í Kronoberg fylki, ment eitt skipanarbyggt modell, sum tvinnar saman heilsu- og almannatænastur til børn og ung.

Tað, sum hesi dømini hava í felag, er ein tilgongd, har barnið og tann ungi eru í miðdeplinum, og har Barnarættindasáttmálin hjá ST er grundarlag undir nýggjum lógum og námsfrøðiligum menningartólum. Nógv av áttøkunum hava eisini leitað sær íblástur í skotska áttakinum *Getting it Right for Every Child (GIRFEC) (At hvørt barn skal eydnast)*, sum síðani mitt í 2000-talinum hevur virkað sum eitt altjóða modell fyri tvørfakligum samstarvi og fullfíggaðum? barna og ungdomstænastum.

Hetta modelið hevur tveir sínámillum treytaðar partar, sum støðugt samskifta við og ávirka hvønn annan. Annar parturin kann ikki gerast veruleiki uttan hin. Samspælið teirra millum er ein endaleys lykkja. Sterkar skipanir og samskifti við samfelagsstovnar skapa neyðugu umstøðurnar fyri trivnaði og menning hjá børnunum, meðan tørvir og royndir barnanna aftur geva kunning til og betra um stovnsstrategiir og -arbeiðshættir.

5.2.1 - At skapa børnum og ungum í Føroyum eitt gott lív

Vinstra síða av modellinum eru viðurskifti, sum tryggja børnum og ungum eitt trygt og stuðlandi umhvørvi. Hetta stuðlar undir trivnaðin hjá børnunum við at tryggja teimum atgongd til heilsutænastur, útbúgving, sosial nærsambond, tryggleika og mentanartiltøk. Kjarnin í modellinum er ein breið fatan um, at trivnaður og menning hjá børnum og ungum umfatar bæði kropsliga og sálarliga heilsu, eins og sosiala og fólkaræðisliga lutteku. Endamálið er at tryggja, at øll børn hava atgongd til viðkomandi tænastur, uttan mun til teirra sosialu ella landafrøðiligu umstøður.

Ein týðandi áskoðan í hesum er, at tað er munagott fyri bæði barnið, tann unga og samfelagið at leggja størri dent á at seta inn í tøkum tíma. Virðið í at seta inn í tøkum tíma fær eisini stuðul í

ástøðinum hjá James J. Heckman um sosialar íløgur. Íløgur, sum verða gjørdar longu frá føðing og fram til fyrstu skúlaárin, kunnu veita góðan vinning alt lívið. Heilsutænastur til smábørn, námsfrøði og sosialur stuðul kunnu munandi betra um fatanarligu og sosialu eginleikar barnsins, sum so aftur økir um lærdómsgávur og starvsmøguleikar tess. Íslenska Farsældarlögin og átøkini í Bornholm eru dømi um hetta slagi av íløguskilvísi.

Í modellinum eru átta lykilaeki:

1. **Heilsa og sálartrivnaður.** Fyribyrgjandi heilsuátøk, at seta inn í tøkum tíma, og atgongd til viðkomandi tænastur skulu tryggja børnunum stuðul í tøkum tíma. Hetta umfatar kropsliga heilsu, mat, svøvn, venjing og sálartrivnað.
2. **Lærdómur og menning.** Børn blóma í tryggum og stimbrandi lærdóms og menningarumhvørvi. Tí er avgerandi at seta inn í tøkum tíma, longu í dagstovni, forskúla og í skúla, fyri at styrkja málsliga menning og at byggja fatanarligar og sosialar førleikar.
3. **Sosial nærsambond og at hoyra til.** Trivnaður barnanna og ungdómsins er tætt knýttur at teirra sosialu sambondum og felagskenslu. Átøk eiga at stuðla upp undir vinalag, familjubond og fevnandi umhvørvi í útbúgving og frítíð.
4. **Trygd og verja.** Børn mugu sleppa at vaksa upp í einum støðuføstum og tryggum umhvørvi, uttan vanrøkt, harðskap og misbrúk. Lykilin er ein sterk barnaverndarskipan, tryggir dagstovnar, skúlar og ítrívsumhvørvi, og samskipan tvørtur um geirar.
5. **Lívsgóðska og sosialur javnrættur.** Sosialur mismunur ávirkar beinleiðis lívsmøguleikar barnsins. Tørvur er á fíggarligum stuðli, fevnandi tænastum og miðvísari uppíblanding fyri at tryggja líka atgongd fyri øll.
6. **Umsorgan og uppvøkstur.** Hjá teimum flestu børnum og ungum eer familjan fremsta grundarlagið undir menning. Fyri at tryggja ein góðan barn- og ungdóm, eigur samfelagið at stuðla foreldrunum, at hava liðiligar tænastur og lata familjuna verða snúningsásina í lívi barnsins.
7. **Spæl, mentan og frítíð.** Atgongd til spæl og møguleikar at skapa eru grundleggjandi fyri trivnað barnsins. At sleppa at taka lut í ítrótti, list og mentanartiltøkum ala lærdóm, fevnan og mótstøðuføri.
8. **Fólkaræði og barnaluttøka.** Rødd barnanna og ungdómsins má takast við í avgerðir, sum ávirka lív teirra. Skipanir og politikkur mugu mennast fyri at tryggja munagóða luttøku hjá børnunum í skúla, í smábarnaumstøðum og í persónligum menningarætlanum.

5.2.2 - At styrkja føroyskar stovnar og tænastur

Høgra síða í modellinum tosar um, hvussu stovnar og skipanir í samfelagnum kunnu stuðla barna og ungdómsmenning. Hetta umfatar lóggávu, íverksetan, vitanarøking, og netverksamstarv. Endamálið er at byggja eina burðardygg, samkoyrda skipan, sum verjir rættindi barnsins og tryggjar trivnað tess.

Tey seks lykilaekini eru:

1. **At børn og ung hava eitt gott lív.** Endamálið við almennum skipanum og tænastum má vera at stuðla uppundir ein jaligan barndóm og ungdómstíð. Ein heildartilgongd, sum tvinnar saman heilsu, lærdóm og sosiala fevnan, er grundleggjandi. Dagstovnar, skúlar,

frítíð og samfelagsdrivnir stuðulsmöguleikar mugu bjóða bæði fyrirbyggingu og stuðlandi uppílegging.

2. **Lóggáva, sosialar kontraktir og barnarættindi.** Barnarættindini mugu skrivast inn í landsins lóggávu fyrir til fulnar at seta í verk Barnarættindasáttmálan hjá ST. Tvørgeiraligir barnarættindakarmar og meginreglur mugu mennast fyrir at tryggja, at børnini og tey ungu verða hoyrd og vird, tá avgerðir skulu takast.
3. **Tvørgeiraligir og burðardyggar tænarar í tøkum tíma.** Fyrir at tryggja heildarstuðul til børn, ung og familjur, mugu bæði lokalir og landsaktørar samskipa teirra uppílegging. Burðardyggar skipanir mugu gerast fyrir at tryggja, at útbúgving, heilsa og almannatænarar allar laga seg eftir tørvinum hjá barninum.
4. **Gransking, dáta og afturbering.** Tørvur er á skipaðari dátuinnsavnan og -greining fyrir at skapa próvfastan politikk og mannagongdir. Ein felags yvirlitsskíggi skal mennast til at halda eyga við barnatrivnaði og menning og at fylgja við, hvørja ávirkan politiskar fyriskipanir og átøk hava.
5. **Netverkssamarstarv og almenn leiðsla.** Tað er alneyðugt við einum sterkum netverki millum kommunur, myndugleikar, sivilsamfelagið og privatar áhugapartar. Formskipaðir samstarvsmyndlar og felags leiðsluskipanir kunnu virka fyrir samskapan og nýmenning.
6. **Fakfólk og sjónarmið barnsins.** Øll fakfólk mugu áhaldandi fáa stuðul til at menna sínar førleikar og kunnleika um barnið og tann unga, sum ein føran luttakara. Undirvísing og at luta vitan tvørtur um geirar er alneyðugt fyrir at ala fram eina fakfólkamentan, sum setur barnið í miðdepilin.

5.3 - At grundfesta Barnaverkætlanina í Barnarættindasáttmálanum hjá ST

Barnarættindasáttmálin hjá ST veitir ein lögfrøðiligan og etiskt bindandi karm fyrir allan politikk, allar lógir og øll átøk, sum ávirka børn. Tí má Barnaverkætlanin vera í samsvari við Barnarættindasáttmálan og virkið brúka hann sum grundarlag undir lóggávu, tá tænarar verða sniðgívnar og fakfólkamenning.

Barnarættindasáttmálin vátar rætt barnanna til verju, luttøku, uppihald og samleika. Hesar meginreglur mugu endurspeglast, ikki bara í lógartekstinum, men eisini í mentanini og mannagongdunum hjá teimum stovnunum, sum hvønn dag hava við børn at gera. Í hesum liggur at tryggja kensluligan trivnað, at eingin mismunur er, og at barnsins besta er ein grundleggjandi partur í gerandisavgerðum, tvørgeirasamarstarvi og í moralska hugburðinum hjá almennum starvsfólkum.

5.3.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Í hesi frágreiðing verður Barnarættindasáttmálin hjá ST brúktur allan vegin ígjøgnum fyrir at veita samanheng og at styrkja rødd barnanna. Vit knýta alla tíðina raðfestingar, stúranir og tilmæli teirra saman við ávísingum rættindum í Barnarættindasáttmálanum, so sum rættin at verða hoyrd (grein 12), rættin til útbúgving (greinar 28–29), rættin til verju frá meini (grein 19), og rættin til hvíld, spæl og frítíð (grein 31).

Við at knýta tilmæli barnanna til Barnarættindasáttmálan vísir frágreiðingin, at tað, sum børnini biðja um, ikki bara er ynskiligt fyrir tey, men er eisini ein spurningur um rættindi. Henda tilgongdin ger tað sjónligt, hvar verandi skipanir svíkja, og veitir eitt kumpass at seta kós eftir, so at komandi nýskipanir samsvara við altjóða skyldur.

Grein	Rættindi	Frágreiðing
1	Hvat er eitt barn	Öll, sum eru undir 18 ára gomul, eru børn, uttan so at lógin sigur nakað annað.
2	Verja móti mannamuni	Öll børn hava somu rættindi, uttan mun til hvør tú ert.
3	Tryggja áhugamálini hjá børnum	Barnsins besta má altíð vera tað avgerandi í øllum avgerðum.
4	Barnarættindasáttmálin skal haldast	Stjórnir og myndugleikar mugu halda tað, sum stendur í Barnarættindasáttmálanum.
5	Leiðbeining av foreldrum	Foreldur skulu hjálpa børnunum at brúka teirra rættindi.
6	Rætturin til lívið	Børn hava rætt til lív, tilveru og menning.
7	Navn og tjóðskapur	Öll børn hava rætt til eitt navn, tjóðskap og at vita, hvørji foreldur teirra eru.
8	Samleiki	Børn hava rætt til at verja sín samleika og síni familjubond.
9	Barnaverja	Børn hava rætt at búgva hjá sínum foreldrum, um tey hava tað gott hjá teimum.
10	Familjuseining	Børn hava rætt at búgva saman við familju síni, sama hvørjum landi tey búgva í.
12	Rætturin at siga sína hugsan	Børn hava rætt til sína egnu meining og at verða hoyrd.
13	Frælsi at fáa upplýsingar	Børn hava rætt til atgongd til kunning og miðlar.
14	Trúarfrælsi	Børn hava rætt at hugsa sjálvi og sjálvi at velja sína trúgv.
15	Felagsfrælsi	Børn hava rætt at vera í einum felagi, um tey ikki gera seg inn á rættindini hjá øðrum.
16	Verja av privatlívi	Børn hava rætt til eitt privatlíf, bæði persónliga og í familjumálum.
17	Upplýsing frá fjølmiðlum	Børn skulu hava atgongd til fjølbroyttar og hóskandi miðlar.
18	Barnauppalng	Bæði foreldrini hava ábyrgd av at uppala og menna børnini.
19	Verja móti harðskapi	Børn mugu verjast frá øllum sløgum av harðskapi og misnýtslu.
20	Foreldraleys børn	Børn uttan familjustuðul hava rætt til serligar umsorganartænastur.
21	Ættleiðing	Eitt barn má bara ættleiðast, um tað er gott fyri barnið.
22	Flóttabørn	Flóttabørn hava rætt til verju og hjálp.
23	Børn, sum bera brek	Børn, sum bera brek, hava rætt til eitt virðiligt lív og serligan stuðul.
24	Heilsa	Børn hava rætt til best møguliga heilsuhjálp.
25	Kanning av viðurskiftum á stovni	Landið skal syrgja fyri, at børn á stovnum hava tað gott.
26	Almannahjálp	Børn hava rætt til almannahjálp.
27	Lívskor	Børn hava rætt til lívskor, sum eru nøktandi til menning.
28	Undirvísing	Børn hava rætt til ókeypis grundskúla og atkomiliga miðnámsútbúgving
29	Endamálið við undirvísingini	Útbúgvingin skal menna førleikar barnsins og virðing tess fyri rættindum.
30	Minnilutar	Børn hava rætt til at fegnast um sína egnu mentan og átrúnað.
31	Hvíld og frítíð	Børn hava rætt til hvíld, spæl og at taka lut í mentanarlívinum.
32	Barnaarbeiði	Børn mugu fáa verju frá peningaligari eyðræning (Hvat liggur í hesum?)
33	Misnýtsla av rúseitri	Børn mugu verjast frá misnýtslu av rúseitri.
34	Kynslig misnýtsla	Børn mugu verjast frá kynsligari misnýtslu.
35	Rán og søla av børnum	Børn mugu ikki keypast og seljast.
36	Onnur misnýtsla av børnum	Öll børn skulu verða vard frá øllum sløgum av misnýtslu.
40	Viðferð í rættarmálum	Landið skal hjálpa børnum, sum hava brotið lógina, í staðin fyri at revsa tey.

6 - Greining: Eitt gott lív fyri børn og ung (Fyrri partur)

Hesin kapittulin er ein tematisk greining av, hvat børn og ung sjálv halda, at eitt gott lív er. Greiningin er skipað eftir teimum átta kjarnuøkjum í strategiska góðskumenningarmodellinum, við at hyggja at kvalitativa tilfarinum frá verkstovum, skúlavitjanum og skapanarítrivi. Hvørt undirevni umtalar eina ávísa síðu av gerandisdegnum hjá børnunum: frá heilsu og lærdómi til fevnan (inklusión), umsorgan, trygd, spæl, javnrætt og luttøku.

Kapittulin er bygdur á beinleiðis íkast frá børnunum og teim ungu tvørtur um aldursbólkar, lívskor og landafrøðilig øki. Teirra hugsanir varpa ljós á bæði jaligar royndir og avbjóðingar í skipanini. Líkamikið hvat evnið er, leggja børnini og tey ungu altíð dent á týðningin av at kenna seg trygg, at hava álit á nærsambondum, at hava týðandi virksemini at takast við, og møguleikan at verða hoyrd og tikin í álvara. Tey siga frá, hvussu lítil gerandisting, sum eitt kvirt rúm, ein fittur vaksni, tíð at spæla, ella at verða spurð um sína meining, kann gera ein stóran mun. Samstundis boða mong teirra frá ómøttum tørvi, so sum vantandi stuðul, avmarkaða atgongd til frítíðarítriv, misjavna viðferð og at kenna seg útihýst frá avgerðum, sum ávirka tey.

At enda tekur hvørt evni samanum við eini samanseting av eyðmerktu tørvunum hjá børnunum, teirra egnu uppskotum um broyting, og eini ávísing til viðkomandi greinar í Barnarættindasáttmálanum hjá ST. Saman geva hesi eitt máttmikið innlit inn í lívið og upplivingarnar hjá børnunum, og eitt sterkt grundarlag at handla politiskt út frá í framtíðini.

6.1.1 - Heilsa og sálartrivnaður

Sjónarmið barnanna um heilsu og sálartrivnað endurspeglar eina nágreiniliga fatan av, hvat skal til fyri at tey skulu kenna seg trygg, í javnvág og fáa kensluligan stuðul. Viðmerkingar teirra fata um heimaumhvørvi, frítíð, lærdómsumhvørvi og serligar umsorganarumstøður. Børnini stúra um happing, ovstimbran og vantandi vaksín at hava álit á, men vísa eisini á jaligar upplivingar: Nógv gleðast um náttúruna, kelidjór og spæl, og fleiri siga frá sterkum sambandi við vaksín, sum hava umsorgan við teimum, sum lurta og skilja. Hesi sambondini og mannagongdirnar veita eitt sterkt grundarlag fyri sálarheilsu og trivnað.

6.1.1.1 - Heim og grannalag

Tvørtur um aldursbólkarar siga børnini, at kensluligur trivnaður er tætt knýttur at, at trygg vaksín, sum eru góð við tey og veita umsorgan, eru um tey, umframt at kendum vanum heima. Støðufesti, blíðskapur og at vaksín veita teimum ans eru kjarnutørvir. Nøkur børn og ung siga frá hesum gjøgnum róligar frásøgnir um familjulív, onnur gjøgnum harðar atfinningar av atburðinum hjá vaksnum. Fyri mong teirra byrjar “eitt gott lív” við at tey nærmastu hava umsorgan við teimum og virða tey. Børn, sum liva í óstøðugum korum ella hava upplivað vanrøkt, boða ofta frá eini tráan eftir uppmerksemi og tryggleika í nærsambondum. Sálarheilsa teirra er ikki einans myndað av atgongd til umsorgan, men at tey í gerandisdegnum uppliva viðurkenning, fløva og nærveru.

Privatlív er ein annar grundleggjandi tørvur, serliga hjá eldri børnum. At hava sítt eigna kamar veitir eina kenslu av megí, virðing og sinnisró. Fleiri børn siga frá, at tað, at hava kamar saman við systkjum ella at mangla sítt eigna kamar, førir til strongd, at tey eru kensluliga ovbyrjað, og onkuntíð til stríð. Eitt egið kamar loyvir teimum at stýra ovstimbran og at handfara torførar kenslur á egnum fortreytum.

Børnini siga eisini, at náttúra og djór sissa tey. Blómur, gras, fuglar og kelidjór eru ikki einans nakað vakurt til eyga, men eru lyklakeldur til gleði, ró og sjálvstýring. Fleiri børn ímynda sær at hava urtagarðar, skógarøki og keliøki í teirra fullkomna dagstovni, skúla ella heimi.

6.1.1.2 - Frítíð og heilsa

Spæl og kropsligt virkni eru av alstórum týðningi fyri sálarheilsu barnanna. Børn lýsa altíð tað at spæla úti, serliga saman við javnaldrum, sum nakað, sum reinsar sinnið, veitir gleði og knýtir vinabond. Fótboldtur, at klatra, at renna, ella bara at vera úti í góðum veðri, verður alt sett í samband við frælsi og trivnað. Øll børn eru ikki skrivað upp til skipað ítriv av onkrum slag, men nógv teirra siga, at óskipað spæl er eitt av teimum fáu dømum um løtur, har tey kenna seg í kensluligari javnvág.

Børn siga eisini frá einum sterkum sambandi millum mat, ró og kenslur. At vera svong, troytt ella fyri vanrøkt ávirkar beinleiðis lag teirra og evni teirra at stýra sínum kenslum. Nøkur siga frá óregluligum svønmynstrum, onnur at tey missa matarlystin, tá tey eru strongd. Í onkrum sárbærum familjum kann tað verða, at atgongd til føðsluríkan mat ella ró er avmarkað, nakað sum aftur leggur eyka trýst á børnini.

Tøknin spælir ein torgreiddan leiklut í lívinum hjá børnunum, serliga sálarliga. Børnini leita sær troyst og samband gjøgnum geyming, Youtube og kjatt, men tey eru eisini varug við, at ov nógv

skermtíð kann verða avbyrgjandi. Nøkur kalla tað neyðug veruleikaflýggjan, meðan onnur siga tað er ein sjálv týnandi ringrás, sum førir til einsemi ella strongd. Greiningin vísir, at børnini hugsa nógv og gjølla um hetta, og ásanna bæði gleðina í tøkni, men eisini skaðan, sum hon kann volda.

Ein annar háttur børnini stýra síni kensluligu støðu er við at vera einsamøll. Nøkur greiða frá vanum, so sum at vera leingi undir brúsuni fyri at sleppa burtur úr stríði ella at finna ró. Onnur peika á týðningin av at sleppa at vera í frið ella hava frælsi til einki at gera og soleiðis koma fyri seg á egnum fortreytum.

6.1.1.3 - Í skúla og á stovni

Stovnsumhvørvið, sum børnini mæta, hevur stóra ávirkan á heilsu og sálartívað teirra, líkamikið um hetta eru vanligir dagstovnar, skúlar, serligar fyriskipanir, barnaheim, stovnar ella annað. Hóast umstøðurnar eru ymiskar, greiða børnini frá teirra upplivingum, og hvussu tað ávirkar teirra tryggleika, strongd, stuðul og kenslu av at vera partur av felagsskapinum.

Eitt afturvendandi og nívandi evni eru happening og sambandi við vaksin. Børn, bæði í vanligum dagstovnum, skúlum og í serskipanum, siga frá dømunum um bæði kensluliga og kropsliga happening, útiðhýsan, og at ókvæmisorð verða rópt eftir teimum, uttan at tey vaksnu traðka til á nøktandi hátt. Tað elvir til ørkymlan og sorg hjá børnunum, tá tey uppliva, at vaksin ikki trúgva og stuðla teimum, tá tey siga frá slíkum hendingum. At síggja vaksin, sum kunnu verja seg, ikki gera nakað, førir til angist, vreiði og undanhald.

Afturat slíkum ósemjum við javnaldrar lýsa børnini ofta teirra stovnsumhvørvi sum larmandi, ovstimbrandi og ótrygt. Hetta er serliga galdandi fyri børn við neurofjølbroyni og tey, sum hava upplivað sálarskelk. Skúla- og bólkaumstøður við strongum reglum, høgum væntanum og lítlum rúmi fyri persónligum rútmum kann gera strongdina verri. Børn, tað veri seg í serskipanum ella vanligum skúlaumhvørvi, ynskja umstøður, sum eru róligari og minni ófriðarlig og rúm, sum tey kunnu trekkja seg aftur til, tá alt gerst ov nógv.

Fleiri børn í serskipanum, ella sum ikki eru í skúlaskipanini yvirhøvur, lýsa eisini eina syndraða stuðulsskipan og stóra útskipting av teimum vaksnu, sum tey hava við at gera. Tey tykjast eisini frákoplað ella at mangla kunnleika at skilja støðu barnanna. Framhald í nærsambondum er eyðmerkt sum altavgerandi fyri at børnini skulu kenna seg trygg og stuðlað, um tað er við lærarar, námsfrøðingar, umsorganarfólk ella sálfrøðingar. Uttan slíkt framhald er torført at byggja álit.

Børn vísa eisini á ein mangul upp á trygg rúm á stovnum. Bæði tey í serskipanum og í vanligum dagstovnum og skúlum virðismeta friðarlig rúm, sansarúm ella vard øki til “leikbrá?”. Tað snýr seg ikki um at rýma, men at hava nøkur “amboð” til at stýra sær sjálvum.

At enda siga nøkur børn frá, at skipanir og starvsfólk ofta hava ilt við at síggja aftur um sjúkuna ella atferðarmynstur. Nógv børn í serskipanum siga opið frá, hvussu tey vórðu misskilt og revsað, áðrenn nakar skilti, at tey høvdu serligar lærutørvir, neurofjølbroytt eyðkenni ella høvdu upplivað sálarskelk. Tey mæla tí til, at starvsfólk fáa undirvísing, at sett verður inn í tøkum tíma og eina tilgongd til nærsambond, sum byggir á álit og viðurkenning.

Hóast hesar avbjóðingar peika børnini eisini á tað, sum riggar. Gleði í lærdómsumhvørvinum, fitt starvsfólk, friðarlig øki, sansarúm, tíð at koma fyri seg og móguleikan at knýta sambond við djór

ella plantur. Hetta eru ikki luksusvørur, men avgerandi liðir í teirra sálarheilsu og trivnaði. Teirra kensluliga mótstöðuføri veksur, tá tey kenna seg vird, skilt og fræls at seta orð á sínar upplivingar, tað veri seg við orðum, tekningum ella í kvirru. Á sín egna hátt orða børnini eina heildarfatan av heilsu: ein fatan, sum umfatar kensluliga trygd, álítandi sambond og frælsi at bara vera til.

6.1.1.4 - Tørvir og avbjóðingar

Uttan mun til lívskor siga børnini frá einum greiðum tørv á kensluligum trygggleika, róligum umhvørvi, støðugum nærsambondum og verju frá happing og vanrøkt. Tey boða frá vantandi samanhangi í stuðulstænastum, ov stimbrandi umstøðum, og manglandi átøkum frá vaksnum í neyðstöðum. Fleiri teirra siga, at grundtørvir, so sum matur, ró, privatlív og rúm at sjálvstýra ikki verða møtt. Serliga millum børn við neurofjølbroyni ella við sárðærari bakgrund svíkja skipanirnar ofta, tá tað kemur til at kenna aftur ella at svara, tá tey siga frá. Álitid á tey vaksnu og stovnar verður lætt brotið, um tey vaksnu ov ofta verða skift út, ella stovnarnir ikki viðurkenna teirra kensluligar tørvir.

Tvørtur um bólkarnar greiða børnini frá umskaring í avbjóðingunum, sum ávirka teirra sálarheilsu. Tað hevur millum annað við sær:

- Mangul upp á kensluligan trygggleika heima, í skúla og á stovni.
- Óstøðug nærsambond við vaksin, serliga í serskipanum ella almannatænastum, sum máa støðið undan áliti og støðufesti.
- Ovstimbran og larm, serliga í flokshølum og bólkaarbeiði uttan kvirr øki.
- Happing og útihýsan av javnaldrum, sum tey vaksnu ikki gera nakað við.
- Ikki nøktandi atgongd til grundtørvir so sum føðsluríkan mat, nokk av svøvni ella privatum rúmunum til hvíld og sjálvstýring.
- Tvørrandi samhangur millum skipanir og veruliga lívið hjá børnunum, millum annað við at halda fast við sjúkugreiningar ella mangul upp á sama, heldur enn at seta seg inn í gerandisdagin hjá børnunum og skilja hann.

6.1.1.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Børnini og tey ungu hava nøkur uppskot til einfaldar, men máttmiklar tillagingar. Tey ynskja sær kvirr øki, sansarúm, álítandi vaksin, sum halda seg til, og frælsi at koma fyri seg á egnum fortreytum. Tey ynskja sær starvsfólk og umsorganarpersónar, sum lurta, trúgva teimum, og handla. Tey lýsa náttúru, djór og frítt spæl sum altavgerandi fyri at koma fyri seg og finna gleði. Børnini ynskja eisini liðiligari mannagongdir, kensluligan stuðul í tøkum tíma, og meiri tol og eina betri fatan av teirra atburði. Nøkur biðja eisini um færri sjúkugreiningar og størri viðurkenning av øllum tí, sum tey eru.

- Skipið kvirr, kensluliga trygg øki, so sum sansarúm, skýli, og róligar avkrókar í skúlum og á stovnum.
- Tryggið støðug, fitt vaksin, sum fylgja teimum upp og halda seg til í lívum teirra yvir tíð, tað veri seg lærarar, námsfrøðingar, umsorganarpersónar og starvsfólk sum heild.
- Fremjið liðiligar og persónligar loysnir, serliga fyri børn við øðrvísi sansa- og kensluligum tørv.
- Møtið kensluligum neyðarrópum við viðurkenning og toli, við at seta inn í tøkum tíma og við tryggum nærsambondum.

- Styrkið kensluliga útbúgving og stuðul, so sum samrøður, tekning, ró og heilsubót bygda á náttúruna.
- Gerið djór, plantur og atgongd til náttúru til part av gerandisumhvørvinum hjá børnunum. Hetta kann minka um strongd og ala fram kensluliga javnvág.

6.1.1.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Sjónarmið barnanna um heilsu og sálartrivnað liggja tætt upp at grundtættunum í Barnarættindasáttmálanum hjá ST. Áherðsla teirra á kensluligan trygggleika, álitandi nærsambond og lurtandi stuðli endurspeglar andan í grein 3, sum sigur, at barnsins besta altíð má vera høvuðsgrundarlagið undir øllum avgerðum, sum hava við tey at gera. Ynski teirra um at verða hoyrd í skúla og øðrum stovnsumhvørvi, og hvat viðvíkur happing og at siga frá uppringingum, kann knýttast beinleiðis til grein 12, sum tryggjar øllum børnum rættin at hava sína egnu meining, og at hon skal vera virð.

Stúran barnanna um ikki at fáa stuðul í neyðstöðum ella ótryggum umstøðum samsvarar við grein 19, sum sigur, at børn skulu verjast frá øllum harðskapi, vanrøkt og meini (sálarligt mein ella manglandi verja frá vaksnum). Teirra heildarfatan av sálartrivnaði, sum knýtir tað at mati, ró, náttúru og spæli, ber afturljóð í grein 24, sum staðfestir rættin hjá børnum til bestu lækna- og sálarhjálp, sum til ber.

Týðningurin, sum børn geva einum fevnandi skúla, knýtir saman grein 28 og 29, sum lýsa útbúgving, ikki einans sum eitt stað at læra, men eisini ein tilgongd, sum skal stuðla hvørjum einstøkum barni at náa síni fullu møguligu megni í einum tryggum og stuðlandi umhvørvi. At enda knýta teirra afturvendandi ynski um tíð at hvíla, spæla og bara vera til seg tætt at grein 31, sum verjir rættin hjá børnum til hvíld og frítíð.

- **Grein 3:** Barnsins besta má vera fremsta atliti í avgerðum.
- **Grein 12:** Børn hava rætt at hava sína egnu meining, og hon skal virðast.
- **Grein 19:** Børn mugu verjast frá øllum harðskapi, eisini sálarligum meini og vanrøkt.
- **Grein 24:** Børn hava rætt til best møguligu heilsurøkt og sálarhjálp.
- **Grein 28/29:** Útbúgving skal menna evni barnsins og persónleika í einum stuðlandi umhvørvi.
- **Grein 31:** Børn hava rætt til hvíld, frítíð og spæl, sum alt er grundleggjandi fyri sálartrivnað.

6.1.2 - Lærdómur og menning

Børn og ung vísa eina breiða og fjølbroytta fatan av lærdómi. Fyri nøkur er lærdómur fullur av gleði, sosialur og skapandi. Fyri onnur er hann streingjandi, óviðkomandi og knýttur at keðiligum upplivingum sum útihýsan og stríði. Teirra hugsanir vísa, hvussu lærdómsumstøður heima, í frítíð og serliga í skúla mynda teirra menning, íblástur og sjálvsfatan.

6.1.2.1 - Heim og grannalag

Heima er lærdómur ofta óformligur og knýttur at nærsambondum og gerandisdegnum. Nógv børn greiða frá, at tey læra gjøgnum spæl, at skapa og at gera ymiskt saman við familju. Onnur siga, at tey læra av at matgera, seta blómur niður, at byggja ymiskt, gera tónleik ella hjálpa smærri systkjum. Hesar smáu lærdómsgerðir fremja sjálvsálit og eina kenslu av at hoyra til. Tey geva eisini

börnunum möguleika at kenna seg før og gagnlig, serliga um skúlin ikki megna at stuðla teirra læring.

Í nøkrum fáum førum verður heimið lýst sum eitt stað, har tú tekur teg aftur, ella har tú mást taka tær av tær sjálvum og tínum tørvi, serliga millum børn í sárbærum korum. Tá børn kenna seg ótrygg ella ikki fáa neyðugan stuðul í skúlahøpi, leita tey sær inn í kamar sítt og kava niður í online lærdóm ella ítriv ella finna aðrar mátar at læra og at viðgera heimin rundan um seg.

6.1.2.2 - Frítíð og heilsa

Frítíð er eitt avgerandi lærdómsrúm, serliga hjá børnum, sum trívast við at vera virkin, at skapa ella ráða sær sjálvum. Nógv børn lýsa ítrótt, ítriv, geyming og náttúrutongt virksemini sum týðandi hættir at menna síni evni. Lærdómur er lættur at ogna sær, tá tað er gjøgnum rørslu, hugflog ella sosialt spæl. Eitt barn greiddi frá, hvussu tað gjøgnum spælið Dungeons & Dragons lærði at spæla við samleika, reglur og at byggja søgur.

Talgild tøkni spælir ein dupultan leiklut. Hjá nøkrum letur tað dyr upp til nýggjar mentanir, mál og áhugamál. Onnur siga hinvegin, at ov nógv skermtíð byrgir tey av frá javnaldrum og familju. Nøkur siga bart út, at geyming forðar teirra íblástri til lærdóm ella førir til sosiala avbyrging, hóast tey hugna sær í lötuni. Hesar tvísinnaðu hugsanir eru týðningarmiklar fyri at skilja, hvussu talgildir vanar mynda eini breiðari menning av lívsrásini.

6.1.2.3 - Í skúla og á stovni

Oftast nevnda útbúgvingarumhvørvið er skúlin – sum eisini er tað evnið, sum meiningarnar hjá børnunum og teim ungu eru mest polariseraðar. Børnini siga frá bæði jaligum og neiligum upplivingum hvat viðvíkur lærarum, flokkinum, javnaldrum og námsætlanum. Nøkur virðismeta skapandi lærugreinarnar og handaligar uppgávur, onnur eru serstakliga ónøgd við mangulin upp á persónligan stuðul og fatan frá lærarum.

Børn við læruavbjóðingum og neurofjølbroyttum tørvi uppliva ofta skúlan sum ørkymland. Fleiri nevna, at tey hava fingið stuðul ov seint ella at ov lítið bleiv gjørt. Onnur hava upplivað, at lærarar ikki hava skilt tey, og tí hava eyðmerkt tey sum torførar næmingar, heldur enn at viðurkenna teirra læruhátt. Børn í serskipanum vísa á týðningin á smærri flokkum, meiri tíð og sterkum nærsambondum.

Børnini leggja eisini dent á, at sosialur lærdómur og at knýta vinabond eru týðningarmiklir partar í menning teirra. At sleppa at hjálpa hvørjum øðrum, at spæla saman og samstarva, og at ferðast millum flokkar og aldursbólkar, styrkir bæði sjálsvirðing og sambond. Børnini ynskja sær meiri virkemisgrundaðan lærdóm, verkætlanir, og handaligar førleikar, so sum urtagarðshald, matgerð ella búskap.

6.1.2.4 - Tørvir og avbjóðingar

Í fleiri verkstovum vísa børnini og tey ungu á bygnaðarligar og kensluligar forðingar fyri at læra og at mennast. Fleiri halda, at verandi lærdómsumhvørvi ikki viðurkennir fjølbroyni í, hvussu børn læra. Hetta er serliga galdandi fyri tey, sum líta á visuellar, kropsligar, skapanarligar ella praktiskar læruhættir.

Tað er eitt sterkt ynski um, at skúlar og stovnar flyta seg frá “ein stødd hóska øllum-“hugburðinum til at stuðla undir fleiri sløgum av skilviti, so sum sosialum, kensluligum og krops-estetiskum. Børn, sum eru neurofjølbroytt ella hava ilt við at læra, greiða frá, at tey ofta kenna seg ørkymlað, útihýst, og at lærararnir ikki skilja tey. Fleiri siga, at tey finga stuðul ov seint ella at stuðulin, sum tey finga, ikki passaði til teirra veruliga tørv.

Børnini nevna eisini ovurnýtslu av skíggjum sum nakað, sum neiliga ávirkar teirra evni at hugsavna seg og teirra sosiala íblástur. Tó at talgild tól kunnu stuðla undir lærdóm, peika børnini sjálf á týðningin av javnvág og at vísa áhuga í nærsambondum. Afturat hesum halda útihýsan og happing á at máa støðið undir sjálvsálitinum hjá børnunum og tilknýti teirra til skúlan.

- Børn hava tørv á einum lærdómsumhvørvi, sum viðurkennir fjølbroytt skilvísi, skapandi evni og kropsligan málburð.
- Nógva mangla støðugan stuðul frá lærarum og skráddaraseymaða hjálp til neurofjølbroyttar lærdómstørvir.
- Skíggjanýtsla kann máa støðið undan íblástri og sosialum samskifti, um eingin javnvág er.
- Útihýsan, happing og stirvna námsætlanir forða fyri menning og sjálvsáliti.

6.1.2.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Børnini skjóta upp eina røð av loysnum, sum kunnu gera lærdómsumhvørvini meiri áhugaverd og stuðlandi. Hetta hevur við sær millum annað at skipa nýggj evni, sum eru meiri praktisk og skapandi, so sum urtagarðshald, matgerð, ítriv, tónleik og persónligan búskap. Børnini siga, at sovorðin evni ikki bara eru stuttlig, men eisini ein týðandi og ítøkiligur máti at læra lívslærdóm. Tey ynskja sær eisini liðiligari skúlaskipanir við skýlum, sansarúmum og tíð til at fullføra uppgávur uttan trýst.

Fleiri vísa á týðningin á at undirvísa lærarum í námsfrøði, sum hevur við nærsambond og sálarskelkir at gera, so at teir betri kunnu skilja tørvin hjá ymisku næmingunum. At enda leggja næmingarnir dent á, at lærdómsavbjóðingar mugu eyðmerkjast fyrr, og stuðulsskipanir mugu gerast, sum ikki bara eru tongdar at sjúkugreiningum ella kreppum.

- At skipa fleiri praktisk og skapandi fak: urtagarðshald, matgerð, ítriv, tónleik, búskap.
- At skipa trygg skýli og liðiligar tímatalvur.
- At undirvísa lærarum í námsfrøði, sum hevur við nærsambond og sálarskelk at gera.
- At tryggja tiltøk í tøkum tíma til tey, sum hava ilt við at læra.

6.1.2.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hugsanir teirra leggja seg tætt upp at Barnarættindasáttmálanum hjá ST. Grein 12 tryggjar rættin barnanna til at verða hoyrd í málum, sum hava við tey gera, um hvussu og hvat tey læra. Grein 28 viðurkennir rættin hjá øllum børnum til útbúgving, meðan grein 29 sigur, at útbúgvingin skal menna alla persónsmenskuna hjá barninum, teirra gávur og førleikar. Saman leggja hesi rættindi áherðslu á eina undirvísingarskipan, sum er myndað eftir upplivingunum hjá børnunum og teirra fjølbroyttu styrkir.

- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrdur í avgerðum, sum ávirka barnið – eisini í skúlanum
- **Grein 28:** Rætturin til útbúgving

- **Grein 29:** Útbúgving skal menna börnini sum menniskja, teirra persónsmensku, gávur og evni

6.1.3 - Nærsambond og at hoyra til

Børn og ung í øllum bólkum seta orð á eina djúpa stúran fyri nærsambondum við bæði javnaldrar og vaksin. At hoyra til er ikki ein hjávøra; tað er heilt grundleggjandi fyri, hvussu börnini uppliva gerandisdagin. Tey siga frá gleðini í sterkum vinabondum, men eisini pínuni, tá tey verða útihýst og uppliva misálit. Nógv knýta samband millum tryggjeika í nærsambondum og teirra evni at læra, at trívast og at vera seg sjálv heima, í frítíð og í skúla.

6.1.3.1 - Heim og grannalag

Heima og í nærumhvørvinum er kenslan av at hoyra til tætt knýtt at familjusambondum og at vaksnum, sum taka sær tíð at vera saman við barninum. Í øllum aldursbólkunum siga börnini frá einum ynski um at vera tætt at teimum, sum tey hava álit á, at flenna saman, at tosa saman ella bara at vera í sama rúmi. Sjálvt hvønn dagsligir vanar, sum at tekna saman ella tosa saman við døgurðaborðið, hava stóra kensluliga tyngd.

Hjá børnum úr sárbærum familjukorum ella á serstovni, er kenslan av at hoyra til, nógv meiri torskind. Nøkur teirra siga seg ivast í, hvønn tey kunnu hava álit á, ella um tey veruliga eru góðtíkin í húsarhaldinum. Í slíkum førum verður kenslan av at hoyra til myndað av atburðinum hjá teimum vaksnu, av familjuleiklutum og av kensluligari viðurkenning.

6.1.3.2 - Frítíð og heilsa

Í frítíðini uppliva börnini at hoyra til gjøgnum felags áhugamál og frítt spæl við javnaldrar. Tey knýta týðandi vinabond gjøgnum ítrótt, geyming, at ganga túrar, gjøgnum skapandi ítriv ella bara við “at hanga út.” Hesar løturnar kunnu vera kenslulig akker – støð, har tey uppliva, at tey eru fræls, dugnalig og viðurkend. At hoyra til snýr seg eisini um at deila látur og innanhýsis søgur, at börnini uppliva, at onkur skilir tey.

Tó so, fyri tey, sum búa í útjaðaranum ella ikki hava atgongd til flutning, er tað verri at halda vinabondini við líka. Tey mugu ofta dúva upp á vaksin, sum kunnu koyra seg og kenna seg avbyrgd, tá eingin er nærindis. Landafrøði og infrakervi kunnu í stóran mun avmarka møguleikan at hoyra til í einum vinaskara.

6.1.3.3 - Í skúla og á stovni

Tá tað kemur til kensluna at hoyra til, so er skúlin høvuðspallurin — og fyri mong eisini ein kelda til sosialt viðbrekni. Börnini siga frá bæði jalgum og neiligum upplivingum. Tá vinabondini eru sterk, styrkir tað um lærdóm, sjálvsálit og gleði, men tá nærsambondini eru strongd orsakað av happing, útihýsan ella lærarum, sum ikki traðka til, kann tað gera stóran skaða. At vera uttan vinir í fríkorterinum, ella at kenna seg avbyrgd í flokkinum, kann føra til varandi líðing.

Tá børn uppliva, at vaksin ikki traðka til, um onkur verður útihýstur ella er ótryggur, máar tað grundarlagið undan áliti teirra ikki bara á stovnin, men eisini á sítt egna virði. Fleiri børn siga frá, at

tey verða skúgvað til viks ella kveistrað burtur, tá tey siga frá, um at tey kenna seg ótrygg ella óvælkomin.

Nøkur børn bera fram ynski um fevnandi tiltøk og átøk, sum fremja samband. Tey tosa um vinabólkar, áhugabólkar ella sosial spøl, sum kunnu skapa sambond, sum seinni kunnu gerast vinabond natúrliga. Børn leggja eisini dent á týdningin av framhaldi í nærsambondum við lærarar og vaksin, sum veruliga brýggja seg um tey.

6.1.3.4 - Tørvir og avbjóðingar

- Kensluligur tryggleiki sprettir úr støðufastari umsorgan í nærsambondum heima, í dagstovni, í skúla og í frítíð.
- Útihýsan, einsemi og happing eru vanlig og hava álvarsamar fylgjur.
- Børn í útjaðaranum og í óstøðugum umhvørvi mangla ofta “atgongd” ella at fáa móguleikar av vera saman við javnaldrum.
- Misálit á vaksin minkar um sannlíkindini at leita sær hjálp ella at menna týðandi bond.

Tvørtur um allar aldursbólkar vísa royndir barnanna, at kensluligur tryggleiki og kenslan av at hoyra til ikki eru hjátørvir, men eru avgerandi fyri menning teirra. Heima, í frítíðini og serliga í dagstovni og skúla, leita børnini eftir støðuføstum sambondum, har tey fáa umsorgan og kenna seg virð og virðismett. Fyri mong er hetta støðufesti í sambondunum grundarlagið undir lærdómi, sálarheilsu og samleikamyndan. Tá hesi bondini eru fráverandi, skroypilg ella treytað, siga børnini frá kenslum so sum ótryggleika, misáliti og undanhaldi.

At verða útihýstur sosialt, hava kenslu av einsemi og vera fyri happing eru eisini afturvendandi stúranir. Hetta eru ikki einstakar hendingar, men mynstur, sum børnini uppliva í flokkinum, í skúlagarðinum, í vinabólkum, og onkuntíð enntá í familjuni. Avleiðingarnar eru álvarsamar: Børnini siga, at tey hava lægri sjálvsálit, kenna seg strongd, og í nøkrum førum skýggja tey lærdóm og sosialar støður yvirhøvur. Støðan gerst ofta verri av, at vaksin ikki lata við seg koma. Tá starvsfólk, umsorganarpersónar og foreldur ikki handla – ella handla órættvíst – læra børnini, at tað ikki er víst, at teirra kenslur og tryggleiki verða vard.

Børn í útjaðaranum ella við óstøðugum bústaðarumstøðum mæta avmarkingum í flutningi, sum gerast forðingar í vinasambondum. Frástøða, vantandi flutningsmóguleikar og fá støð at vera saman í, minka um móguleikan til tað fría spælið og at uppliva ymiskt saman. Nógv børn eru ørkymlað um at vera so tongd at vaksnum fyri at hava atgongd til eitt sosialt lív og at vera so útistongd yvirhøvur.

6.1.3.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Børnini hava fleiri uppskot til at loysa hesar trupulleikarnar. Tey ynskja sær at hava atgongd til í øllum førum ein vaksnan ella javnaldra, sum tey kunnu líta á. Tey skjóta upp at skipa fyri fevnandi spæli og átøkum til at byggja vinabond, so sum vina- og áhugabólkar ella tiltøk, sum kunnu lækka sosialu gáttina. Hesum kunnu vaksin skipa fyri. Børn í útjaðaranum leggja dent á týdningin av at hava atgongd til flutning ella støð at hittast í nærumhvørvinum. Tey vísa eisini áhaldandi á, at vaksin mugu fáa venjing, ikki bara í akademiskari vegleiðing, men eisini um, hvussu tey kunnu varnast og gera nakað við sosiala útihýsan, neyð í nærsambondum og óheppin bólkamynstur.

- Tryggja, at hvört barn hefur onkran, tey kunnu hava álit á – ein vin ella ein vaksnan, sum stuðlar.
- Fremja umfevnandi sosial átøk gjøgnum vinabólkar, felags áhugamál og spæl.
- Skipa flutning og lokalar møguleikar at hittast, serliga í útjaðaranum.
- Venja vaksin til at gera nakað við sosiala útihýsan og skapa trygggleika í nærsambondum.

6.1.3.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Sjónarmið barnanna samsvara sera væl við Barnarættindasáttmálan hjá ST. Grein 15 verjir rættin at fáa vinir og luttaka í sosialum bólkum. Grein 19 krevur verju frá øllum sløgum av harðskapi, eisini happing. Grein 31 tryggjar rættindini til hvíld, spæl og frítíð, sum eru avgerandi pallar fyri at knýta vinabond. Grein 12 hevjar rættin hjá børnunum at verða hoyrd í málum, sum ávirka teirra nærsambond og kensluna av at vera fevnd og at hoyra til. Hesi rættindini eru ikki einans ein lögfrøðilig skylda, men eisini ein ábyrgd, sum familja, starvsfólk og samfelagið annars bera.

- **Grein 15:** Rætturin at vera við í einum felagi og at savnast.
- **Grein 19:** Verja móti øllum harðskapi, eisini happing.
- **Grein 31:** Rættindi til hvíld, spæl og frítíðartiløk, sum menna nærsambond.
- **Grein 12:** Rættindi at verða hoyrd, serliga í málum, sum ávirka sosiala fevnan og bólkasamspæl.

6.1.4 - Trygd og verja

Sjónarmið barnanna um trygd og verju vísa á eitt samansett og ofta dupult samspæl við umstøðurnar og tey vaksnu, sum skulu verja tey. Meðan nøkur kenna seg trygg í gerandisdegnum, siga onnur frá einum kropsligum, kensluligum og sosialum ótryggjeika, sum ávirkar trivnað teirra. Tey siga frá harðskapi, happing og óvissu – men eisini frá fólki, støðum og vanum, sum sissa tey og fáa tey at kenna seg vard. Hvussu børn skilja trygd er ikki avmarkað til hóttanir móti likaminum, men hefur eisini við sær kensluligt støðufesti, forsøgni og vissuna, at onkur lurtar og ger nakað, tá okkurt er galið.

6.1.4.1 - Heim og grannalag

Heima er tryggjeiki oftast knýttur at atburðinum hjá vaksnum, at nærsambondum og kensluligari nærveru. Nógva siga seg kenna seg trygg, tá tey eru saman við familjulimum, sum tey hava álit á (rólig, støðuføst og stuðlandi fólk). Hinvegin siga onnur frá ekka um sárbær lívskor, at vera útsett fyri rúsevnismisbrúki, og at familjulimir ikki veita verju. Nøkur børn hava sæð og upplivað vanrøkt, likamligan harðskap ella kensluliga skaðiligan atburð frá foreldrum ella verjum. Í slíkum støðum siga børnini, at tey ofta geva upp ella halda seg undan kensluliga.

Børn stúra eisini um trygdina í grannalagnum. Tey, sum búa í býnum mæta rúsaðum persónum, siga frá um bardagar og umhvørvi, har tey kenna seg ótrygg. Nøkur minnst aftur á ófrættakendar støður, har ókend vaksin hava verið blandað uppí ella har eingin hefur hildið eyga við teimum. Hetta ger, at tey halda seg undan almennum støðum og altíð vilja hava vaksin at fylgja sær.

Hóast hesar stúranir lýsa børnini heimið sum eitt trygt stað, har tey fáa umsorgan. Hetta er serliga galdandi, um tey hava sítt egna kamar, fastar vanar og blíð vaksin, sum lurtar og virðir teirra mörk.

6.1.4.2 - Frítíð og heilsa

Tryggleiki í frítíðini er ofta knýttur at frælsi at forvitnast, at nærsambondum og at virða mörk. Nógv børn tosa eisini um gleðina, sum tey uppliva í at spæla úti, í ítrótti og í ítrivi.

Bæði á bygd og í bý lýsa børnini náttúruna og gerandisvanar sum nakað, ið gevur stöðufesti. Aftur og aftur knýta børnini samband millum kensluligan tryggleika og ró og atgongd til grøn øki, djór og eitt friðarligt útiøki. Somuleiðis geva fastir vanar heima, so sum at eta saman, eitt heitt kamar ella bara at vita, hvør er heima, børnunum kensluna av, at onkur er um tey. Hetta veitir karmar og sissar tey, serliga í mótsetning til eitt kaotisk umhvørvi ella óútroknilig vaksín.

Nøkur børn siga seg vera ótrygg, tí tey mangla móguleika at ganga til frítíðarítriv ella vaksín, at vera um tey. Serliga í útjaðaranum ella á stovni siga børn frá, at keðsemi og mangulin upp á týðandi tiltøk kunnu føra til vágaligan atburð og sosiala órógv. Onnur greiða hinvegin frá, at náttúra, at ganga ein róligan túr ella at sleppa at sita í frið og putlast við okkurt, veitir teimum eitt skjól, har tey kunnu kenna seg trygg og í ró eftir egnum fortreytum.

Nøkur børn siga frá, at tey hava upplivað vandar á netinum, so sum lokking, plágan ella at tey eru kroyst til at luta privat tilfar á sosialum miðlum. Tey leggja áherðslu á, at tryggleikin í talgilda heiminum ikki er væl vardur, hvørki av talgildu pallunum ella av foreldrunum.

6.1.4.3 - Í skúla og á stovni

Nógv børn siga, at ein ávísur persónur var munurin á at kenna seg ótryggan og at verða sædd og hoyrd. Tey minnst aftur á hesi sambondini, ikki fyri tað tann vaksni gjørdi, men hvussu hann fekk tey at føla seg: vird, viðurkend og vard. Tá vaksín taka sær tíð, vísa umsorgan og áhaldandi geva aftursvar, mennist álitid hjá børnunum á teirra umstøður og á seg sjálv.

Tað er alneyðugt, at børnini eru trygg í skúla og á stovni, men kortini siga fleiri børn, at tey kenna seg ótrygg, bæði kensluliga og likamliga. Nógv nevna happing, bardagar og klandur, og at lærarar ofta ikki traðka til. Tá børn siga frá, at tey eru meiðslað ella bangin, og vaksín einki gera (ella geva barninum skyldina), er skúlin ella stovnurin ikki bara ódugnaligur, men eisini beinleiðis skaðiligur.

Nøkur børn lýsa trygg rúm so sum sansarúm, kvírrar krókar ella tilskila skýli sum alneyðug fyri at tey skulu kunna stýra strongdini og varðveita kensluliga javnvág gjøgnum skúladagin. Hetta eru ikki bara hvíldarøki, men tól til sjálvstýring og sjálvvernd. Tá teyð uppliva, at alt verður “ov nógv”, søkja børnini eitt umhvørvi, har tey kunnu trekkja seg aftur uttan at verða revsað og síðani koma fram aftur, tá tey eru tilreiðar. Slík rúm eru serliga týðningarmikil hjá neurofjølbroyttum børnum og teimum, sum hava upplivað sálarskelk.

Tað er meiri sannlíkt, at børnini kenna seg sædd og vird í slíkum umhvørvi. Fleiri nevna, at ein ávísur lærari ella námsfrøðingur spælir ein avgerandi leiklut í, hvussu tey kenna seg.

At enda peika nøkur børn á stovnsskipanir uttan fyri skúlan, so sum barnavernd, sum ómetalig, ørkymland og lítið beinasom. Tey hava ov nógv og ymisk vaksín at fyrihalda seg til, og tað at verða flutt millum tænarar gevur teimum eina kenslu av ruðuleika heldur enn umsorgan.

6.1.4.4 - Tørvir og avbjóðingar

Tað er eyðsæð út frá viðmerkingum hjá börnunum, at trygd ikki má verða tikin fyri givið. Trygd er nakað, sum má skapast, verjast og varðveitast allastaðni, har sum børnini liva, læra og lívgast. Ein høvuðstørvur hjá börnunum er at hava vaksin um seg, sum brýggja seg, sum geva aftursvar, og sum fylgja við. Kensluligur tryggleiki og likamligur tryggleiki hanga saman í teirra eygum: Børn kenna seg trygg, tá tey eru hoyrd, tá mørk teirra verða virð, og tá vaksin gera nakað teirra vegna. Kortini siga fleiri teirra frá støðum, har tey vaksnu ikki hava lurtað eftir ella ikki hava hjálpt nøktandi í neyðstøðum.

Happing, klandur og sosial útihýsan eru afturvendandi hóttanir, serliga í skúlunum. Fleiri børn siga, at tað ger størri skaða, tá tey vaksnu einki gera, enn sjálv hendingin. Misálitið, sum fylgir eini slíkari hending, kann sita í leingi og ræða børnini frá at leita sær hjálp í framtíðini. Á stovnum og í barnaverndini siga børnini frá støðuloysi og óvissu, ov nógvum ymiskum vaksnum og reglum, sum tykjast tilvildarligar og órættvísar. Trygd er í teirra eygum nakað, sum skal skapast gjøgnum nærsambond, ikki við valdi.

Børnini síggja eisini vandar í frítíðini og á talgildu pallunum. Nógv teirra eru stúrin um ótrygg sambond á netinum, kynslig brotsfólk, og tørv á leiðreglum frá vaksnum. Samstundis siga børn í útjaðaranum frá avbygging og manglandi atgongd til trygg støð at hitta javnaldrar, at spæla og at hvíla. Mangul upp á týðandi ítriv ella at vaksin eru til staðar, ger, at nøkur umhvørvi tykjast meiri vandafull enn verjandi.

6.1.4.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Børnini hava fleiri uppskot um, hvussu hetta kann loysast. Fyrst og fremst leggja tey dent á týðningin av at hava í minsta lagi ein vaksnan, sum tey kunnu hava álit og, sum tey kunnu venda sær til, tá tey eru ótrygg. Tey ynskja eisini, at tey vaksnu hava betri eftirlit við skúlagarðinum, flokshølinum og á netinum. Tey skjóta millum annað upp at seta aldursmark á ávísar appir, at hava trygg spælipláss og rættin at trekkja seg aftur í ein kvirran krók ella sansarúm, tá tey eru overvað. Børn á stovni kundu ynskt sær at sloppið undan at skifta fakfólk so ofta, og at stuðulsskipanirnar eru virðiligari og bygdar á nærsambond. Tey ynskja, at onkur mætir teimum við ró og virðing – ikki revsing, burturvísing ella køldum mannagongdum.

6.1.4.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hetta samsvarar alt væl við Barnarættindasáttmálan hjá ST. Grein 19 krevur verju frá øllum harðskapi, vanrøkt og misbrúki, tað veri seg likamliga, sálarliga ella gjøgnum skipanir. Grein 16 staðfestir rættin hjá barninum til eitt privatlív og virðing. Grein 3 sigur, at barnsins besta altíð má koma í fremstu røð, tá avgerðir, sum hava við tey at gera, verða tiknar. Grein 12 tosar um rættin at verða hoyrd, eisini í málum, sum hava við trygd og verju at gera. Og grein 34 gevur rættin til verju frá kynsligum ágangi, eisini á netinum. Saman undirstrika hesi rættindi, at trygd barnanna er ein spurningur um nærsambond og ikki bara lögfrøði: Tað snýr seg um at verða vardur av og kenna tilknýti til tey fólk og tær skipanir, sum eru um tey.

- **Grein 3:** Barnsins besta má hava fremstu raðfesting í øllum avgerðum, sum hava við tey at gera.

- **Grein 12:** Børn hava rætt til at verða hoyrd í øllum málum, sum ávirka tey – eisini málum um trygd og verju.
- **Grein 16:** Børn hava rætt til eitt privatlív og virðing.
- **Grein 19:** Børn mugu verjast frá øllum sløgum av harðskapi, ágangi og vanrøkt – líkamligum, sálarligum og gjøgnum skipanir.
- **Grein 34:** Børn mugu verjast frá kynsligum ágangi, eisini á netinum.

6.1.5 - Lívsgóðska og javnrættindi

Hugsanir barnanna um lívsgóðsku og javnrættindi vísa eina fatan av rættvísi, virðing og trivnaði í gerandisdegnum, grundað á nærsambond og á tað, tey eiga. Í sjónarmiðum teirra vísa tey á ójavna býtið í móguleikum, tilfeingi og viðurkenning í bæði familjum, skúlum, stovnum og felagsskapum. Nøkur børn siga, at tey uppliva umsorgan, tryggleika og stuðul. Onnur siga frá fátækadømi, skomm og forðingum í skipanini. Hetta avmarkar teirra frælsi og virðisfatan. Hóast hesar munir hava børnini tó eina felags tráan: At øll børn skulu hava eitt virðiligt lív, hava tað, teimum tørvar og kenna seg sum partur av felagsskapinum.

6.1.5.1 - Heim og grannalag

Heima er lívsgóðska beinleiðis tongd at mati, privatrúmi og at kenna seg virðismett. Fleiri teirra, sum liva í sárbærum korum siga, at tey ikki fáa nokk at eta ella mangla grundleggjandi hentleikar. Nøkur siga frá, at tóm køliskáp, køld rúm og figgjarlig trongd eyðkenna teirra gerandisdag. Hesini børnini tosa ikki um fátækadømi sum eitt hugsað hugtak, men lýsa tað gjøgnum teirra egnu lívsroyndir, so sum at tey ikki hava tannkrem, hóskaði klæði ella ein munnbita við í skúla.

Eitt afturvendandi evni er ójavni í, hvat børnini hava ráð til, og hvat onnur vænta av teimum. Nøkur av børnunum siga seg skammast ella vera ørkymlað, tá tey ikki kunnu fara við vinum til eitthvørt, tí at tey ikki hava ráð. Henda kenslan av útihýsan byrjar kanska heima, men fylgir teimum út í aðrar sosialar støður.

Samstundis siga nógv børn, at tey hava vaksín, sum eru góð við tey, rundan um seg, og at tey hava fastar vanar, sum skipa lív teirra og geva teimum støðufesti, sjálvt í trongum korum. At vera saman við familjuni, eta saman og at hava rúm at trekkja seg aftur til, verður lýst sum ein kelda til gleði.

6.1.5.2 - Frítíð og heilsa

Børn fata frítíð, sum eitt høvi at knýta vinabond og mennast og nakað, sum gevur kensluliga javnvág. Fleiri tosa við gleði um náttúru, ítrótt og spæl. Tey virðismeta høgt grøn øki, náttúrurásir og móguleikan at kela djór. Hesi rúmini geva teimum eina kenslu av frælsi, frið og javnstøðu, serliga tá umstøðurnar eru óskipaðar og atkomiligar hjá øllum.

Kortini er henda atgongdin ójavn bít. Nøkur av børnunum hava víðar ræsur og móguleikar til ítriv og ítrótt; onnur hava lítla ella onga atgongd, orsakað av kostnaði, flutningi ella tørvandi tilboð. Hetta førir við sær eina kenslu av missi og órættvísi.

6.1.5.3 - Í skúla og á stovni

Börnini siga frá jaligum upplivingum, sum tá lærarar vísa áhuga í og virðing fyri teimum. Hesar løturnar hava stóra ávirkan á sjálvsvirðing og javnstøðukensluna hjá børnunum. Nøkur av børnunum nevna eisini ávísar lærarar, sum í avbjóðandi støðum tóku sær tíð at skilja tey, stuðla teimum og fara við teimum við virðing. Hesi sambondini kunnu broyta alla teirra uppliving av skúlanum og geva teimum eina kenslu av, at tey eru vird og skapa álit.

Börnini uppliva eisini sosialan mismun í skúlanum. Tey tosa um munin teirra millum, tá tað kemur til klæði, mat, evni, og hvussu lærararnir fara við teimum. Nøkur skammast um matpakkar sínar, og siga seg fáa ov lítlan stuðul, og hetta ávirkar beinleiðis teirra sjálvsvirðing og kensluna av at hoyra til.

Børn, sum fáa serundirvísing, nevna ofta, at smáu flokkarnir, lagaligar tímatalvur og at fleiri vaksin eru um tey, gevur teimum betri umstøður til at læra við egnari ferð. Ein slík skráddaraseymað tilgongd ger, at tey føla seg viðurkend og uppliva minni trýst samanbórið við vanliga skúling.

Børn í serundirvísing, ella sum av onkrari orsök ikki hava vanliga skúlagongd, siga seg fáa betri umsorgan ein og ein, men merkja eisini, at tey á ein hátt missa nógv, sum ein vanlig skúlagongd gevur. Fleiri siga, at tey læra betri í einum lítlum umhvørvi, men at tey kortini føla, at tey dragna frá hinum og verða merkt av skipanini. Aftur og aftur biðja børnini um størri javnrætt og viðurkenning, ikki bara hvat tilfeingi viðvíkur.

6.1.5.4 - Tørvir og avbjóðingar

Lívsgóðska er ikki bara ein spurningur um hentleikar, siga børnini, men um virðing, rættvísi og møguleikan at luttaka á jøvnum fœti við onnur børn. Fleiri vísa á, at grundleggjandi tørvir sum matur, hiti, klæði og reinføri, ikki altíð verða nøktað. Hetta eru ikki bara hugsað dømi; hetta er veruligi gerandisdagurin hjá børnum, sum siga frá tómun køliskápum, køldum heimum, og at tey verða happað fyri tað, sum tey eru í ella hava við sær í skúla í matpakkanum. Skommin og avbyrgingin, sum fylgir slíkum upplivingum, skapar ósjónligar forðingar fyri luttøku og ávirkar luttøku, innlæring og sjálvsálit neiliga.

Tey uppliva eisini sosialan ójavna í atgongd til frítíðarmøguleikar, ítrótt og ítriv. Børn, sum liva í útjaðaranum ella í láginntøku húsarhaldum, klaga um, at tað er lítið hjá teimum at gera. Ikki tí, at teimum mangla áhuga, men tí at flutningur, peningur og skipanir mangla. Hetta styrkir um kensluna av sosialari útiðýsan og minkar um menningarmøguleikar og gleði teirra. Í skúlanum uppliva børnini mismun, tá nøkur fáa hjálp, meðan onnur ikki altíð fáa hjálp, tí onkrir lærarar fara ymiskt við næmingunum, ella tá tilfeingi ikki er tillagað ymiskum tørvi ella bakgrund.

- Børn uppliva stóran mun í lívskorum, lærdómsstuðuli og atgongd til frítíðarítriv.
- Børn kenna seg útiðýst, tá tey ikki hava ráð til somu klæðir, mat og ítriv sum javnaldrarnir.
- Stuðulsskipanir styrkja onkuntíð um henda ójavna við at marka einstøk børn ella við ikki at veita einsæris stuðul.
- Aftursvarið hjá børnum, sum uppliva ójavna er ofta skomm og tøg, serliga hjá børnum úr sárberum korum.

6.1.5.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Fyri at bota um lívsgóðsku sína, biðja børnini um javnbjóðis atgongd til mat, klæði og læruheintleikar. Tey ynskja sær ókeypis frítíðartilboð í nærumhvørvinum, serliga í útjaðaranum, har útboðið er sera avmarkað. Nógvið biðja skúlan duga betri at tillaga seg til ymiskar lærdómshættir, og at lærararnir fáa undirvísing í at viðurkenna virði og møguleikarnar í hvørjum einstøkum barni. Harumframt mæla børnini til størri viðurkenning av at skapanargleði, handalig evni og náttúrugrundað tilboð, eru partar av tí, sum gevur eitt týðandi og virðiligt lív.

- Tryggja somu atgongd til stuðul í skúla, føðsluríkan mat, klæði og reinføri.
- Veita ókeypis frítíðartilboð í nærumhvørvinum, serliga í útjaðaranum.
- Náttúrugrundað tilboð eru partur av einum virðiligum lívi.
- At styrkja tilvitsku læraranna og fakfólka um nærsambond og kenslur.
- Tekna og skipa skúlar og stovnar, sum taka atlit at ymisku byrjanarstöðini hjá børnunum og ikki bara javngjörðar væntanir.

6.1.5.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hesir tørvir og tankar geva afturljóð í Barnarættindasáttmálanum hjá ST. Grein 2 tryggjar øllum børnum verju frá mismuni orsakað av sosialari støðu ella figgjarligari bakgrund. Grein 6 viðurkennir rættin hjá øllum børnum at menna teirra fullu møguligu meg. Grein 24 tryggjar atgongd til heilsurækt og vælveru, so sum mat og reinføri. Grein 26 veitir rættin til sosiala verju og grein 27 staðfestir rættin til lívskor, sum hóskar teirra menning. Samanumtikið undirstrika hesi rættindi, at javnrættindi ikki bara er ein spurningur um einshátt, men at tryggja, at hvørt barn hevur møguleikan og fær hjálp til at trívast.

- **Grein 2:** Øll børn hava rætt til verju móti mismuni.
- **Grein 6:** Øll børn hava rætt at mennast út í æsir.
- **Grein 24:** Rætturin at liva gott og sunt.
- **Grein 26:** Rættindi til almannahjálpi og stuðul.
- **Grein 27:** Rættindi til nøktandi lívskor, til líkamliga, sálarliga, andaliga, moralska og sosiala menning.

6.1.6 - Umsorgan og uppaling

Sjónarmið barnanna um umsorgan og uppaling vísa, at tey eru sera varug við, hvussu vaksni hvønn dag mynda teirra trygdarkenslu, virðiskenslu og kensluna av at hoyra til. Umsorgan er ikki bara upphald, men eisini nærvera, álit og virðing, siga børnini. Tey leggja dent á týðningin av stöðugum nærsambondum, privatum rúnum, góðum felagsvanum, og at lurtað verður eftir teimum uttan at fordøma. Børnini siga frá bæði mennandi og vanskætum mynstrum. Børnini hava eina greiða vísjón um, hvussu vaksni, stovnar og skipanir kunnu verða betri.

6.1.6.1 - Heim og grannalag

Góð uppfostran heima snýr seg um nærsambond, siga børnini. Tað snýr seg ikki um vald, men um at verða sæddur, fáa hjálpi og verða tryggur. Fleiri børn nevna týðningin av at hava eitt stöðugt familjulív, har vanar og samband eru partar av gerandisdegnum. Sjálvt í húsarhaldum við trongum korum, merkja børnini umsorgan, tá tey vaksni brúka tíð saman við teimum, vísa áhuga og skapa

rúm fyrri samræðu og at gleðast saman. Pláss til sín sjálvs er eisini lýst sum alneyðugt fyrri bæði at kunna stýra sær sjálvum og fyrri at fáa kensluna av at ráða yvir sær sjálvum. At hava sítt egna kamar er ein afturvendandi tørur, serliga tá kenslurnar skola yvir ein.

Nøkur børn seta umsorgan í sambandi við varma, kærleika og at sleppa at vera seg sjálv, uttan at verða revsað ella rættað alla tíðina. At brúka tíð saman við foreldrunum, sjálv at gera lítil ting sum at hyggja eftir Youtube saman, ella at leggja neglalakk, eru tekin um ektaða umsorgan. Hesar løturnar vísa, at tey vaksnu eru til staðar og njóta at brúka tíð saman við barninum.

Samstundis hava nógv børn á orði, at tað ørkymlar tey, tá tey vaksnu vilja stýra ella treingja inn á teirra privatliv, serliga teirra talgilda lív. Nøkur siga frá, at tey verða revsað, tá tey eru erlig ella fyrri smáting, sum tey hava gjørt skeivt. Hetta lærir tey bara, at ikki siga frá ella at lúgva. Virðing, álit og tvívegis samskipti eru tekin um góða uppfostran – og ikki bara at krevja lýdni, tí at ein er eldri.

6.1.6.2 - Frítíð og heilsa

Frítíð spælir ein avgerandi leiklut í, hvussu børnini uppliva umsorgan og rættin at vera seg sjálv. Tað at sleppa at ganga til tiltøk av ymiskum slag, at uppliva náttúruna, at spæla úti ella slappa av aleina, hevur líka nógv at gera við frælsi sum við trivnað. At hava tíð bara at vera til, uttan avriksótta ella noyðast at passa inn er partur av tí, sum veitir børnunum trygd. Nøkur siga, at løtur í einsemi ella endurtakandi vanar (sum long brúsubað) eru teirra besta sjálvrøkt. Hetta eru ikki bara tað, sum teimum dámar best, men týðningarmiklar strategiir fyrri at hava sálarliga javnvág.

Frítíðin er eisini staðið, har børnini kenna seg mest viðurkend, millum annað gjøgnum djórahald, skapan, geyming ella at brúka tíð úti í náttúruni. Hesi umhvørvi veita ofta ein kensluligan tryggleika, sum stovnar og heim ikki megna. Ítriv sum at tekna, urtagarðshald ella at ganga túrar veita bæði stimbran og ró. Børn virðismeta eisini at hava vinir og javnaldrar rundan um seg í frítíðini, men børn í útjaðaranum ella í serskipanum uppliva ofta avbyrging.

Børnini gleðast um hesar frítíðarmøguleikar, men nevna eisini, at tey ynskja ikki, at øll teirra frítíð er skipað og undir eftirliti. At fáa álit og hava frælsi at ferðast sjálvi, uttan at vaksni halda eyga við teimum alla tíðina, er partur av tí at veksa upp. Frítíð er tí ikki bara spæl, men ein vard tíð, har samleikin mennist, og kenslurnar verða bøttar.

6.1.6.3 - Í skúla og á stovni

Umsorgan og uppfostran á stovnum, so sum í skúla, á bústovnum ella í serskipanum, krevur álitandi og virðilig vaksni, siga børnini. Børnini greiða frá, at tað, at uppliva, at tey verða hoyrd og tikin í álvara í skúlahøpi kann broyta teirra sjálvsvirðing. Fyri tey í serundirvísing er móguleikin til einsæris uppfylging og smidleiki ofta nevnd sum nakað, sum fær tey at kenna seg trygg. Hesar umstøðurnar geva børnunum tíð og rúm at menna seg og læra í egnari ferð, og fleiri teirra nevna eisini ávís starvsfólk, sum tóku sær tíð at lurta og at tillaga væntanirnar.

Nógv børn umtala kortini skúlan sum kaldan, revsandi og avvísandi. Børnini siga, at tey verða skeldað, tá teimum tørva ein støðg, ella at vaksni ikki trúgva teimum, tá tey siga frá keðiligum støðum. At uppliva, at lærarar eru órættvísir mótvegis einum, ella at vaksni gera mismun, máar støðið undan teirra áliti og sjálvsvirðing. Nøkur siga, at tað, at vera annarleiðis, antin orsakað av

sálartrupulleikum, seksualiteti, klædnastíli ella atburði, kann föra til, at tey verða lítilsgjörd heldur enn stuðlað.

Børn heita eisini á skúlan um at gera meiri við kensluliga útbúgving, so sum at læra lívsførleikar, at hava eina betri fatan av sálarheilsu og læra tey at stýra uttan um sker í sambondum. Tey ynskja eitt lærdómsumhvørvi, har umsorgan og uppfostran sæst við tað at lurta verður eftir teimum og áhugi sýndur í, hvørji tey veruliga eru.

6.1.6.4 - Tørvir og avbjóðingar

Tað veri seg heima, í frítíðini ella á stovni, so siga børnini, at umsorgan er ikki bara nakað, sum tey fáa, men eisini nakað, sum tey leggja til merkis, tulka og meta um. Ein av mest orðaðu tørvunum er tann á vaksnum, sum kunnu lurta, taka børnini í álvara og svara teimum uttan vreiði ella háðan. Børnini lýsa umsorgan sum álit, støðufesti, blíðskap og virðing. Tey eru skjót at vísa á, tá hesir eginleikar mangla. Bæði heima og á stovnum uppliva børnini, at tey vaksnu halda, at tey vita betri, men uttan at lurta eftir børnunum ella at grundgeva. Hesin skilnaður skapar bæði ørkymlan og eina kenslu av ikki at verða vird ella hoyrd.

Børn seta eisini orð á ein sterkan tørv á privatlívi og privatrúmi. At hava sítt egna kamar, eitt skýli at leita til ella tíð aleina, er nakað, sum børnini lýsa sum alneyðugt fyri at kunna stýra sínum kenslum og verja sín innara heim. Hesin tørvurin sæst í øllum aldursbólum, men er serliga eyðsýndur hjá teimum, sum eru í serskipanum ella í ovfyltum húsum. Hesi børnini lýsa umsorgan sum virðing fyri mørkum teirra, sjálvstýring, og at kunna hava ræði á sínum egnum kroppi, tíð og hugsanum.

Børnini, sum búgva á stovni, boða frá óstøðugum sambondum við vaksin, skiftandi starvsfólki og stívum karmum, sum ikki vilja tillagast tørvini hjá tí einstaka. Tey uppliva fráveruna av framhaldi í nærsambondum sum vanrøkt, hóast grundleggjandi tænastur kanska eru upp á pláss. At vísa teimum umsorgan er veruliga at síggja tey, siga børnini. Nøkur teirra siga seg fáa góða hjálp í serundirvísing, har starvsfólk hava meiri tíð, eru lagaligari og hava tol við teimum. Onnur kenna seg útihýst ella markað í vanligum skúlahøpi, tá ymiskleiki verður sæddur sum órógv heldur enn fjølbroytni.

Børnini vísa á, at umsorgan má vera knýtt at nærsambondum og ikki bara ein bítishandil. Skipanir, sum eru gjørdar til at verja tey, kunnu ístaðin upplivast sum stýrandi ella tilvildarligar. Tá lærarar skúgva kenslur teirra til viks, foreldur revsa teirra erligheit, ella umsorganarfólk noyða tey at halda reglur uttan frágreiðing, uppliva børnini hetta sum kúgan og ikki uppfostran. Børnini biðja um rættvísi, samskipti og virðing í, hvussu reglur verða fráboðaðar og hildnar.

- Børnini hava tørv á nærverandi og virðiligum vaksnum á øllum økjum í lívi teirra.
- Nógv teirra mangla privat rúm og tíð til at handfara sínar kenslur.
- Nøkur av børnunum uppliva atburðin hjá vaksnum sum mótsigandi, átrokandi og avvísandi.
- Skúlar hava ofta ilt við at mæta sálarligu tørvum barnsins og tørv tess til nærsambond, serliga hjá teimum, sum hava neurofjølbroyni.
- Børn í umsorgan ella sárberum umhvørvi siga ofta frá óstøðugum umstøðum og manglandi framhaldi í nærsambondum við vaksin.

6.1.6.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Börnini ynskja sær vaksín, sum lurta úttan at bróta av, sum greiða frá sínum avgerðum, og sum virða teirra tørvi til frælsi. Tey skjóta upp, at tey fáa skýli at leita til heima og í skúla og umhvørvi, har tey kunnu kenna seg trygg. Tey vilja hava vaksín, sum hava álit á teimum, tó úttan at gevast at vegleiða tey. Mest av øllum biðja tey um, at umsorgan verður víst gjøgnum nærveru í nærsambondum og ikki gjøgnum vald.

- Tryggið, at øll børn hava atgongd til privat rúm og kvírrar lótur.
- Stuðlið sjálvræði barnanna, samstundis sum virðiligt samskipti verður varðveitt
- Mennið sambond millum vaksín og børn, sum eru bygd á álit.
- Raðfestið støðuga umsorgan og nærverandi starvsfólk á stovnum.
- Skipað fyri undirvísing í kenslum og lívsfórleikum sum partur av námsætlanini.
- Kenslulig nærvera og stuðul mugu taka útgangsstøði í rættindum barnanna.

6.1.6.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Grein 5 viðurkennir mennandi evnini hjá børnunum og heitir á vaksín um at vegleiða tey við virðing og skili. Tað er eitt afturvendandi ynski frá børnunum at verða hoyrd heldur enn bara stýrd. Grein 12 tryggjar teimum rættin at hoyrast í øllum málum, sum viðkoma teimum. Hetta halda nógv av børnunum mangla, bæði heima, í skúla og øðrum viðurskiptum.

Grein 16 staðfestir rættin til eitt privatlív. Hetta sæst aftur í ynski barnanna um teirra egna kamar, um sjálvræði og um verju frá ágangandi atburði frá teimum vaksnu. Grein 18 leggur ábyrgdina av uppfostranini hjá foreldrunum, og heitir á skipanina um at stuðla teimum. Hetta er serliga týðningarmikið í familjum við kensluligum ella bygnaðarligum avbjóðingum. Grein 27 tryggjar børnunum lívskor, sum stuðla upp undir teirra menning. Børnini seta hetta í samband við atgongd til grundleggjandi tørvi so sum mat, hita og møguleikan at spæla. At enda tryggjar grein 31 teimum rættin til hvíld og frítíð. Børnini siga sjálvi, at hetta er altavgerandi fyri teirra kensluligu javnvág og sjálvslýsing. Samanumtikið vísa hesi rættindini, at góð umsorgan umfatar bæði verju og luttøku.

- **Grein 5:** Rætturin at fáa vegleiðing frá foreldrum og verjum á ein hátt, sum samsvarar við menningina hjá barninum.
- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrd í øllum málum, sum hava við børn at gera.
- **Grein 16:** Rætturin til privatlív og eitt rúm fyri seg sjálv.
- **Grein 18:** Foreldur og vegleiðarar hava fremstu ábyrgd at ala børn upp og eiga at fáa stuðul í at gera hetta.
- **Grein 27:** Rætturin til lívskor sum stuðla upp undir menning.
- **Grein 31:** Rætturin til hvíld, frítíð og spæl.

6.1.7 - Spæl, mentan og frítíð

Børn og ung í Føroyum lýsa spæl og frítíð sum altavgerandi fyri teirra menning, samleika og trivnað. Tað er í spælinum, at tey læra, kanna, stýra kenslum og fáa samband við onnur. Hetta hendir í talgilda heiminum, í náttúruni í skapandi tilboðum og í samskiftinum við javnaldrar. Nógv teirra siga frá glaðum og jaligum minnum, men onkur fortelja eisini um avmarkaða atgongd, tað veri seg orsakað av kostnaði, staðseting, ella at foreldrini vilja stýra. Mentanarlív, so sum at skapa, siðvenjur og mál, spælir ein minni eyðsýndan, men kortini týdningarmiklan, leiklut, ofta í sambandi við kensluna av at hoyra til, og at skilja og kenna seg sjálvan.

6.1.7.1 - Heim og grannalag

Heima og í nærumhvørvinum verður spælið myndað av rúminum rundan um børnini, bæði ítøkiliga rúminum og kensluliga rúminum. Nógv børn dáma væl at vera heima, tá tey hava pláss at flyta seg í, onkran at spæla við og frælsi at velja sjálvi, hvat tey gera. Nøkur tosa um tað at hoppa á trampolin, at spæla við systkin, ella bara at slappa av við sínum egnu leikum og hugflogi.

Náttúran spælir eisini ein týðandi leiklut. Børnini vísa á týðningin av grønum økjum, djórum og móguleikan at ganga ein túr, at byggja okkurt ella bara at njóta kvirruna. Nøkur børn siga, at tað at spæla í nærumhvørvinum er bæði gleðiligt og stimbrandi. Tey siga frá, hvussu tað at fáa loyvi at reika uttandura, at fáast við djór ella bara at hyggja at blómum og fuglum, gevur teimum eina kenslu av ró, frælsi og kensluligari javnvág. Nærumhvørvið er ikki bara atkomiligt ítøkiliga, men er eisini eitt kensluliga trygt stað hjá børnunum og atkomiligt hjá teirra hugaheimi.

Eitt afturvendandi evni er tó mangulin upp á uttandura spælipláss. Fleiri børn siga, at tey hava einki at gera, serliga tá veðrið er ringt, ella um tey búgva í útjaðaranum. Mangulin upp á spælipláss minkar um móguleikarnar at spæla og mennast saman. Tó so, børnini eru eisini errin av teirra skapandi evnum og førleikum at fáa nógv burtur úr lítlum.

6.1.7.2 - Frítíð og heilsa

Tað er ofta í frítíðini, at børnini kenna seg mest fræls og mest sum seg sjálv. Børn í øllum aldri nevna, at geyming, ítróttur, tónleikur, svimjing, at ganga túr, ítrív og eisini “einki at gera,” er altavgerandi fyri teirra trivnað. Spæl verður lýst sum ein móguleiki til lætta, at knýta sambond og at skapa. Eldri børn tosa jaliga um at brúka tíð saman við vinum sínum, hyggja at filmi, verða leingi uppi og bara at sleppa at “hanga út”.

Fleiri børn og ung nevna tó eisini forðingar: Høgur kostnaður, avmarkaðir flutningsmóguleikar, manglandi tilboð til tannáringar, og at ítrótturin fyllir ov nógv. Nøkur halda, at stuttleiki er ikki nakað, sum vaksni taka í álvara ella veruliga stuðla upp undir. Mangulin upp á fevnandi, ungdómsvinalig tilboð førir til ørkymlan, keðsemi ella óvirkna skermtíð. Børnini siga seg kortini tó virðismeta at ganga túr, at tekna ella at lurta eftir tónleiki, sum serstakliga stimbrandi og mennandi.

6.1.7.3 - Í skúla og á stovni

Børnini siga aftur og aftur, at tey læra og trívast, tá tey sleppa at røra seg, at skapa og fáast við okkurt handaligt. Evni sum list, tónleikur, urtagarðshald, smíð og frítt spæl eru ikki bara frítíðartilboð, men eisini týðandi mátar at uppliva heimin, at byggja sjálvsálit og at lýsa seg sjálv.

Hesi økini loyva teimum at læra kensluliga, at samstarva og at menna sínar sansir – slíkt sum børnini uppliva sum eggjandi og stuttligt.

Børnini biðja tí um eina hugburðsbroyting í skúlunum til tíð og virði í at læra. Tey ynskja, at skapandi og handaligar upplivingar verður partur í dagligu rútmuni í skúlalívnum. At tað ikki bara er til serlig høvi ella eftir skúlatíð, at tey sleppa at royna seg við slíkum. Børnini seta eisini tað at læra úti í sambandi við ró, forvitni og likamligan trivnað. Nógva siga, at hesi umhvørvin eru meiri fevnandi og minni streingjandi enn vanligu flokshølini.

Í nøkrum førum, serliga í smáum flokkum og í flokkum við serundirvísing, greiða børnini frá, at skapandi verkætlanir og handaligar uppgávur eru partur av námsætlanini. Í hesum skúlunum eru urtagarðshald, ítriv og spæl uttandura partur av undirvísingini. Hetta siga børnini er stuttligt, týðandi og hjálpir teimum at lýsa seg sjálv, samstundis sum tey læra okkurt nyttuligt.

Tað vísir seg, at spæl og skapandi evni ikki hava so góð kor í skúlanum. Serliga eldru næmingarnir vísa á, at skipað undirvísing fær forrætt, og at møguleikar fyri fríum spæli ofta eru avmarkaðir ella ikki virðismettir. Í fleiri verkstovum bleiv víst á, at nógvar skúlagarðar ikki eru væl útbúnir, og at keðiligt veður ofta ger, at børnini halda seg inni, uttan at hava nakað serligt at fáast við. Hetta avdúkar eitt ósamsvar millum tørv barnanna á at røra seg, og hvussu skúlarnir eru bygdir.

6.1.7.4 - Tørvir og avbjóðingar

Børn í øllum aldri siga, at spæl og frítíð eru altavgerandi fyri teirra trivnað, lærdóm og sosialu sambond. Tey siga tó eisini frá álvarsligum avmarkingum í atgongd og góðsku. Ein stór avbjóðing er mangulin upp á fevnandi og atkomilig frítíðartilboð, serliga til tannáringar og børn í útjaðaranum. Nøkur børn eru ørkymlað um, at tey hava einki at gera, serliga tá veðrið er ringt og aftaná skúlatíð. Uttandura spælipláss eru ofta illa viðlíkahildin, um tey yvirhøvur eru til, og avmarkaðir flutningsmøguleikar gera tað torført at vera partur av feløgum ella ganga til ítriv í øðrum bygdum og býum.

Ein onnur afturvendandi atfinning er, at tey vaksnu ikki virðismeta spæl sum týðningarmikið. Børnini siga, at tey vaksnu undirmeta fría spælið, og leggja ov stóran dent á akademisk úrslit og skipaðan ítrótt. Vaksin hava ofta lyndi til at undirmeta týðningin av skapandi og óskipaðum spæli. (serliga tá talan er um eldri børn). Hetta avmarkar, hvat verður met sum hósandi stuttleiki og útihýsir børn, sum hava onnur áhugamál, evni ella sinnalag.

Skúlin hevur eisini nógvar forðingar: Tá tað regnar og børnini mugu vera inni í fríkorterinum, fylgja strangar atferðareglur við, sum ofta ikki loyva skemti ella ov nógvari kropsligari rørslu. Børn siga frá, at avmarkað pláss, reglur um larm og stirvin umsjón minka um gleðina í spælinum, so at skúlin tykist meiri sum ein eftirlitsmyndugleiki, enn sum ein møguleiki.

- Mangul upp á atkomilig og fevnandi frítíðartilboð, serliga til tannáringar og í útjaðaranum.
- Vánaligar umstøður til spæl í skúlanum (t.d. at spæla inni, tá tað regnar).
- At tey vaksnu ikki virðismeta fría spæli og skapandi evni. Tað verður ofta sætt sum óseriøst.
- Fíggjarligar forðingar fyri at luttaka í ítrótti, list og øðrum ítrivi.
- Avmarkaðir møguleikar til tannáringar, sum samsvara við teirra áhugamál og sosialu rútmu.

6.1.7.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Börnini ynskja sær fleiri ungdómsvinnarlig øki innandura, har tey kunnu slappa av, spæla ella bara vera saman uttan nakað trýst. Tey ynskja sær eitt breiðari tyssi av skapandi og mentanarligum tilboðum, so sum tónleik, tekning, ítriv, lutaleikir og søgulist. Fleiri skjóta upp, at börnini sjálv sleppa at vera við í at skipa økini, fyri at tryggja, at tey eru áhugaverd og viðkomandi hjá børnunum og teimum ungu.

Tey ynskja sær eisini størri íløgur í undirstøðukervi: spælipláss undir taki, grøn øki og býlingshús, sum eru opin og atkomilig. At enda biðja tey um at spæl, hvíld og mentan verður viðfarið við sama álvarsemi sum lærdómur. Hesi eiga at raðfestast sum kjarnuvirði í einum góðum lívi.

- Skipið fræls frítíðartilboð í nærumhvørvinum og ungdómsvinnarlig øki innandura.
- Økið um ymiskar møguleikar og ikki bara til ítrótt: tónleik, tekning, ítriv, geyming, søgulist, sjónleik.
- Gerið íløgur í veðurvarðar skúlagarðar og fleirnýtsluspælipláss.
- Ásannið, at spæl, hvíld og skapan er góðkent og týðningarmikið ítriv fyri allar aldursbólkar.
- Latið börnini taka lut í at skipa spæl og frítíðarøki teirra, so at tað endurspeglar teirra veruligu áhugamál.

6.1.7.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Grein 2 ákallar verju móti øllum mismuni. Hetta fevnir eisini um mismun orsakað av landafrøði, aldri og atgongd til hentleikar. Grein 12 tryggjar rættindi barnanna at verða hoyrd um, hvussu spæl, øki og mentan skal skipast í teirra gerandisdegi. Grein 13 verjir rættin at siga frá á allan hátt, eisini gjøgnum skapandi og ímyndarligt spæl. Grein 15 tryggjar rættin at skipa seg í bólkum og vinarbólkum. Grein 31 staðfestir rættin hjá barninum til ró, frítíð, spæl og mentanarlíga og listarliga luttøku.

- **Grein 2:** Verja frá øllum mismuni, eisini landafrøðiligum ella orsakað av aldri ella evnum.
- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrd, tá tað kemur til at skipa frítíðarumstøður sínar.
- **Grein 13:** Frælsi at siga frá á skapandi hátt og gjøgnum mentan.
- **Grein 15:** Rætturin at savnast við javnaldrum.
- **Grein 31:** Rættindi til ró, frítíð, spæl og mentanarlív.

6.1.8 - Fólkaræði og luttøka

Börnini og tey ungu ynskja í vaksandi mun at verða hoyrd og at taka lut í avgerðum, sum ávirka tey. Nógvar teirra siga, at vaksni ikki geva sær far um seg ella kveistra seg burtur, men onnur hava dømi um, at tey verða tikin í álvara, at álit verður víst teimum og at tey verða bjóðað við í samrøðurnar. Teirra fátan av luttøku fevnir um familjulív, skúla og tað almenna. Luttøka handlar um at verða hoyrdur, virdur og sleppa at vera við í at mynda avgerðir.

6.1.8.1 - Heim og grannalag

Heima siga börnini frá nógvum dómum um, at tey sleppa at vera við at taka avgerðir. Nøkur teirra siga frá foreldrum, sum greiða frá reglum, samráðast um mörk og lurta við áhuga. Í hesum

heimunum kenna börnini seg virð og virðismett, sjálfvtt um mörk verða sett. Hetta sínámillum álit styrkir sjálvsálitið hjá börnunum.

Önnur siga tó frá húsarhaldum, har annar parturinn tekur allar avgerðirnar og væntar, at börnini lata sær lynda uttan nakra frágreiðing. Nökur siga, at teirra meiningar verða kveistraðar burtur, ella at tey verða revsað, um tey tala at. Hetta lærir börnini, at tað er betri at tala, tí tey kenna seg ikki trygg við at tala.

Börnini hava tó jaligar royndir við at vaksin vísa teimum álit og lata tey sleppa at taka avgerðir. Börnini uppliva tað, at tey sleppa at taka smáar avgerðir í gerandisdegnum, so sum hvat tey skulu gera, hvat tey skulu lata seg í, hvørjum tey skulu vera saman við, ella nær tey skulu út, sum týðandi upplivingar av sjálvræði.

6.1.8.2 - Frítíð og heilsa

Í frítíðini uppliva börnini ofta størri frælsi og ávirkan yvir síni egnu tíð. Hetta er tó tongt at aldri og umhvørvi. Nógv teirra siga, at tað, at sleppa at avgera, hvat tey skulu, hvagar tey fara og hvørjum tey skulu vera saman við, sum ein týðningarmikil partur av kensluni av at ráða sjálvur. At sleppa at taka lut í fyrireikingum til tiltøk og ferðir er bæði stuttligt og máttmennandi.

Nökur børn kenna seg ørkymlað, tí at ung ikki sleppa at taka lut í at skipa fyri frítíðartilboðum. Tannáringar sita ofta við kensluni, at tilboðini eru antin ov stýrd av vaksnum ella rættað móti yngri børnum. Önnur vísa á ójavna atgongd til mentanartilboð ella ungdómsklubbar, nakað sum ger tað verri at koma til orðanna og mynda sína egnu frítíð.

Börnini nýta talgildar pallir til at samskifta, skapa og knýta vinabond. Nökur siga, at tey nýta sosialar miðlar og spøl til at knýta vinabond, samstarva og at vísa sín samleika. Hesir pallir kunnu verða óformligir mátar at taka lut og samskifta við javnaldrar.

6.1.8.3 - Í skúla og á stovni

Skúlin er tað staðið, sum oftast verður umrøtt, tá luttøku um ræður. Skúlin verður umtalaður sum eitt stað, har börnini gjarna vilja verða hoyrd, men tó ikki verða tað. Meðan nökur siga frá lærarum, sum bjóða til samrøðu og virðismetta teirra íkast, siga nógv frá, at røddir teirra verða skúgvaðar burtur, serliga um tey siga frá um okkurt, sum er sárt, biðja um hjálp ella seta spurnartekin við reglur. Tá børn ikki verða tikin í álvara, hava tey lyndi til at kobla frá ella púra at trekkja seg.

Nökur jalig undantøk eru. Børn, sum taka lut í næmingaráðum ella kenna ávísar lærarar, sum tey kunnu tosa við, siga, at tey kenna seg hava meiri myndugleika. Hesi sambondini eru bygd á virðing, støðufesti og ein vilja til at luta valdið. Tá vaksin veruliga draga börnini og hugskot teirra við inn í arbeiðið at gera undirvísing, floksreglur ella skúlamentan, svara börnini aftur við tilsøgn og skapanargleði.

Hjá børnum í forskúla sæst luttøka aftur á líkamligan, spælandi og myndligan hátt. Tey føla seg hava ávirkan, tá vaksin fylgja teirra rútmu, geva aftursvar upp á teirra ikki-verbala samskifti og loyva teimum at brúka søgulist, tekning ella brøgd heldur enn orð. Tey luttaka í at sleppa at velja, hvat tey skulu gera, hvussu tey skulu spæla og at vísa kenslur sínar gjøgnum lutir og gerðir.

Börnini vísa tó eisini á forðingar í skipanini. Avgerðartilgongdin er bygd rundan um tey vaksnu, og íkast frá næmingunum følist ofta meiri ímyndarligt enn veruligt. Börnini halda, at sjálvt tá tey verða spurd, broytir teirra íkast einki, og hetta kann leiða til vónbrot.

Børn í bústovnum ella sárbærum heimaumhvørvi siga frá lítlari ella ongari luttøku. Luttøkan er ofta meiri ímyndarlig enn týðandi, við tað at tey vaksnu stýra úrslitinum líka mikið, hvat børnini siga. Hesi børnini biðja um at fáa trygg rúm, har sum tey ikki mugu tosa beinanvegin, men kunnu menna álit á hvønn annan við tíðini, og har teirra lívsumstøður verða viðurkendar uttan at verða avdúkaðar ella fordømdar. Nøkur vísa á týðningin av, at tøgner teirra verður viðurkend. Tøgner er eisini onkuntíð ein háttur at verja seg sjálvnan.

Børn í serundirvísing ella á serstovni siga, at teirra høvi at luttaka í stóran mun er tongt at góðskuni í nærsambandinum. Um tann vaksni tekur sær tíð, vísir tol og tillagar dagligu vanarnar, føla børnini seg meiri fræls til at siga frá og ávirka sín dag. Tey vísa á starvsfólk, sum gera eina veruliga roynd at skilja tey, og sum loyva teimum at trekkja seg ella at royna aðrar hættir at læra, so sum við spølum ella í verkætlanum. Henda kenslan av ávirkan er tó skroypilig. Tá reglurnar eru ov stirvnar ella tey vaksnu tykjast ikki at vera áhugað, halda børnini seg aftur og gevast at siga sína hugsan.

6.1.8.4 - Tørvir og avbjóðingar

Í øllum verkstovunum vísa børnini eitt greitt ynski um, at lurtað verður eftir teimum, og at tey verða tikin í álvara, hvat viðvíkur avgerðum í gerandisdegunum. Ein stór avbjóðing er, at luttøka ofta kemur við treytum, einans er ímyndarlig ella verður tilvildarliga brúkt. Börnini siga, at tey ofta verða spurd um sína hugsan, men at teirra íkast kortini hevur lítt ella onga ávirkan á úrslitið. Hetta skapar ørkymlan og ger at børnini halda seg aftur.

Tað er eisini tørvur á skipaðum, tryggum og virðiligum støðum, har børnini sleppa at luttaka uttan ótta ella trýst. Nøkur børn nevna mangul upp á høvi at ávirka frítíð og mentanartilboð, serliga til eldri børn og tannáringar.

- Nógvr børn uppliva, at røddir teirra ikki verða tiknar í álvara í familju, skúla og almenna rúminum.

- Vaksin spyrja ofta börnini um teirra hugsan, men handla so ekki upp á hana. Hetta er ímyndarlig og ekki verulig luttøka.
- Sjáldan verður greitt frá, hví reglur eru, og sjáldan verður samráðst um tær. Ósemja verður ofta revsað.
- Börn mangla ein skipaðan og stuðlandi pall, har sum tey kunnu samskifta og hava ávirkan, serliga uttan fyri skúlan.

6.1.8.5 - Uppskot og loysnir barnanna

Börnini ynskja, at tey vaksnu greiða frá sínum avgerðum, samskifta um tær við börnini við virðing og gloppa dyrnar fyri samráðingum í gerandisdegnum. Í skúlanum vilja næmingaráðini hava veruliga ávirkan. Fleiri skjóta upp, at börnini skulu sleppa at taka lut í fyrireikingum og at skipa øki og umhvørvi, sum tey brúka, tað veri seg skúlagarðar, feløg ella líknandi. Tey vísa eisini á tørvin á, at vaksin geva aftursvar: Tað er ekki neyðugt at spyrja börnini, hvat tey halda, um eingin lurtar ella handlar upp á tað, sum verður sagt.

- Vaksin skulu greiða frá sínum avgerðum og lata börnini vera við í smáum avgerðum í gerandisdegnum.
- Skúlar skulu hava veruligar pallar fyri luttøku, so sum næmingaráð, sum hava veruliga ávirkan.
- Börn vilja sleppa at skipa og fyrireika síni egni frítíðartilboð og ávirka, hvussu teirra frítíð verður brúkt.
- Virðiligt samskifti heldur enn revsing, serliga tá børn hætta sær at siga frá.
- Luttøka skal verða bygd á sínámillum virðing og eigur at føra til sjónliga ávirkan.

6.1.8.6 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hetta sæst alt aftur í Barnarættindasáttmálanum hjá ST. Grein 12 tryggjar øllum børnum rættin at siga frá í málum, sum viðvíkja tey, og at teirra íkast skal takast í álvara. Grein 13 verjir rættin hjá børnum at siga frá við orðum, á skrift, í list og á annan hátt. Grein 15 tryggjar rættin til at skipa seg í felag og at taka lut í feløgum. Hetta er grundarlagið undir sosialari fólkaræðisligari luttøku. Grein 17 tryggjar rættin barnanna til kunning, eisini á talgildum pallum, har óformlig luttøka ofta fer fram. Og grein 5 minnir okkum á, at vegleiðing frá teimum vaksnu, má altíð virða menningarstøðið hjá børnunum.

- **Grein 5:** Vaksin skulu veita vegleiðing á ein hátt, sum virðir menningarmøguleikar barnsins.
- **Grein 12:** Rættindi at verða hoyrd í øllum málum, sum viðvíkja barninum.
- **Grein 13:** Frælsi at siga frá á allan hátt, í orði, á skrift og við list.
- **Grein 15:** Rætturin at skipa seg í felagsskapi, luttaka í feløgum og at savnast.
- **Grein 17:** Rætturin til at finna sær kunning, eisini á talgildum pallum og í miðlunum.

6.2 - Samandráttur av fyrra partinum – Hvat siga børn um tað góða lívið og framtíðina

Í øllum verkstovunum og á øllum økjum lýstu börnini tað góða lívið sum eitt lív, sum grundað á álit, umsorgan, frælsi og rættvísi. Tey leggja dent á týdningin av at vera trygg, bæði líkamliga og

kensluliga, at hava støðug og góð sambond við vaksin, og atgongd til øki, har tey sleppa at spæla, hvíla og lýsa seg sjálv.

Eitt gott lív er eitt lív, har tey vaksnu lurta, har tú hevur ávirkan á avgerðir í gerandisdegunum, og at tú ert partur av einum samfelag, antin gjøgnum vinabond, frítíðarítriv ella felags vanar. Børn seta trivnað í sambandi við javnvág: millum virkni og ró, sjálvræði og stuðul, skipan og val.

Tá tey hyggja inn í framtíðina, ynskja tey serliga at fáa fevnandi, ungdómsvinarlig umhvørvi. Tey biðja um betri atgongd til frítíðartilboð, størri virðing fyri meiningum barnanna og skipanum, sum mæta kensluligum eins væl og praktiskum tørvum. Nógv ynskja sær minni trýst og meiri innlivan (empati) í skúlanum, í familjunum og á stovnum. Tey ynskja, at Føroyar skulu vera eitt stað, har øll børn vera viðfarin á sama hátt, har tað er rúm fyri fjølbroytni, hugflogi og sjálvslýsingum, og har vaksin síggja børnini ikki bara sum óvirknar móttakarar, men sum virknar viðskaparar í samfelagnum.

Punkt	Lyklalærdómur	Fyribils tilmæli
2.3.1 Heilsa og sálartrivnaður	Trivnaður er tongdur at kensluligum tryggleika, álítandi vaksnum og rúmunum til hvíld, spæl og frið. Happing og ovstimbran eru sera streingjandi.	Veitið verju, støðug vaksin og atgongd til náttúruna. Stuðlið kensluligum tørvum tíðliga og sum eina heild.
2.3.2 Lærdómur og menning	Børn søkja lærdóm, sum er týðandi, skapandi og rættvísur. Stírvnar skipanir og mangul upp á stuðul til ymiskar tørvir, steðgar íblástri og skalar sjálvsálitið.	Tillagið undirvísingina til ymiskar lærdómshættir. Havið fleiri skapandi evni á tímatalvuni, og undirvísi um kensluliga trygd í skúlaumhvørvinum.
2.3.3 Sosial nærsambond og at hoyra til	Vinabond, fevnan og viðurkenning eru lyklaorðini. Einsemi, útihýsan og at tykjast ósjónligur er afturvendandi ótti.	Styrkið fevnandi mannagongdir og stuðul millum javnlíkar. Vaksin skulu hjálpa børnunum at byggja og varðveita sunn sambond.
2.3.4 Trygd og verja	Børn ynskja sær verju frá skaða og at kunna hava álit á tey vaksnu. Tey føla ofta, at ikki verður lurtað eftir teimum, tá tey siga frá harðskapi ella órógv	Lurtið eftir ótta barnsins. Gerið greiðar, tryggjar møguleikar, sum børnini kunnu nýta, tá tey vilja siga frá skaða ella vilja kenna seg trygg.
2.3.5 Lívsgóðska og sosialt javnlíki	Ójavni er nakað, sum tey uppliva í gerandisdegunum. Børnini leggja til merkis mun á mati, klæðum, bústøðum og møguleikum.	Tryggið, at øll børn hava atgongd til tað grundleggjandi og til virðing. Takið tykkum av sjónligum og ósjónligum ójavna við stórari umhugsan.
2.3.6 Umsorgan og uppfostran	Støðug vaksin, sum hava umsorgan fyri teimum, og virðilig familjusedbætur, eru týðningarmikil. Børnini virðismeta kærleika, privatlív og fastar vanar – og leggja til merkis, tá hetta ikki er til staðar.	Stuðlið familjusedbætur og setið inn í tøkum tíma við vegleiðing. Virðið privatlívið hjá børnunum og teirra hátt at seta orð á sínar kenslur.
2.3.7 Spæl, mentan og frítíð	Spæl, skapanargleði og atgongd til náttúru eru sera týðningarmikil. Skipað tilboð eru ofta avmarkað, og eldri børn siga, at tey spælipláss og útiðki, sum eru, eru ikki til teirra.	Gevið tíð, rúm og stuðul til frítt spæl. Tryggið, at frítíðartilboð eru fevnandi, fjølbroytt og vend móti ungdómi eisini.
2.3.8 Fólkaræði og luttøka	Børn vilja verða hoyrd og tikið í álvara. Luttøka er ofta ímyndarlig, og ofta manglar gjøgnumskygni og uppfylging í skipanunum, har sum avgerðirnar verða tiknar.	Gerið tað gjørligt hjá børnunum at luttaka ordiligt. Virðið teirra ískoyti og skapið sjónlig sambond millum teirra rødd og tiknu avgerðirnar.

7 - Greining: Samfelag og skipanir (Seinni partur)

Seinni partur av greiningini kannar, hvussu børnini uppliva og síggja tær skipanir og karmar, sum mynda teirra gerandislív. Hóast at børn sjáldan brúka tekniskan málburð, geva frásagnir teirra eitt gott innlit í, hvussu skipanin í veruleikanum virkar, nær hon verjir og fevnir, og nær hon svíkir og útihýsir. Hesin parturin av frágreiðingini er bygdur rundan um seks evnisøki, sum verða mett at vera teir bygnaðarkarmar og almennu ábyrgdir, sum mugu vera til staðar fyri at skipa fyri, verja og stýra íverksetanini av teimum vónunum, sum børnini settu orð á í fyrri parti og í yvirskipaðu politisku visjónini um, at Føroyar skulu vera heimsins besta stað at veksa upp í.

Hvørt punkt eyðmerkir bygnaðarmynstur í dátunum og varpar ljós á bæði, hvat børnini uppliva at almenna skipanin ger og ikki ger, og hvat tey vildu broytt, um tey høvdu móguleikan. Frá teirra grundan um lóg og rættindi, til teirra hugsanir um dáta, stýring og yrkisdugnaskap, geva børnini bæði týðiligar og undirskiltar atfinningar og uppskot. Tey biðja um fleiri tiltøk í tøkum tíma, størri rættvísi, betri samskipti og vaksin, sum síggja, hoyra og virða tey sum einstaklingar.

7.1.1 - Almenn mál: Ein góður barndómur og ungdómstíð er eitt felags alment mál

Hesin parturin av bygnaðarlaga modellinum hyggur at, hvat eitt gott lív merkir í gerandislívinum hjá børnunum. Innlitið er lagt fram í fyrra parti av frágreiðingini. Hesin tátturin er brúgvín millum skipanarlaga samanhangin hjá modellinum og henda seinna partin av greiningini.

7.1.2 - Løgfrøði, barnarættindi og sosialur sáttmáli

Børnini tosa sjáldan beinleiðis um lóg og lögfrøði, men tey hava kortini sterkar hugsanir um reglur, rættindi, rættvísi og ábyrgd í privatlívinum og í stovnsumhvørvi. Sjónarmið teirra um rættvísi og verju eru grundað í gerandisroyndum teirra: Tá vaksin lurta ella kveistra tey til vikis, tá skipanir antin hjálpa ella svíkja, tá okkurt kennist antin rættvíst ella djúpt órættvíst. Børnini vísa, at tey hava eina hugskygda fatan av, hvat ein sosialur sáttmáli er, og hvat hann skal veita, hóast tey ikki nýta slík hugtøk.

Fleiri børn siga, at lógir skulu verja børn frá skaða, serliga tá tosað verður um internetið, familjulív og harðskap. Ein bólkur bað ferð eftir ferð um strangari reglur um atferð hjá teimum vaksnu, so sum at avmarka atgongd til rúsdrekka og at gera eitt yvirlit yvir kynsligar brotsfólk. Grundgevingar teirra eru bæði kensluligar og sakligar: Um vaksin ikki megna at stýra sær sjálvum, má onkur annar gera tað.

Hesin óttin vísir eina greiða ørkymlan um manglandi verju, serliga hjá børnum, sum búa í ótryggum heimum og uttan støðuga umsorgan. Børnini vísa eisini til reglur, sum tey uppliva sum órættvísar ella mótsigandi, serliga í skúlum og fosturheimum. Nøkur siga frá støðum, har tey verða revsað fyri smáting, ikki fáa høvi at greiða frá sínum sjónarmiði og eru undirløgd reglum, sum tykjast heldur tilvildarligar.

Samstundis eru tað fleiri jalig dømi um, at børnini viðurkenna og virðismeta reglur, sum verja tey, so sum privatlíf, hvíldartíð og at verða viðfarin við virðing. Børnini greiða frá, at reglurnar eru góðkendar, tá onkur greiðir frá teimum og setir tær skynsamt í verk.

Hóast avmarkaðan kunnleika um formlig rættindi og karmar, vísa fleiri børn áhuga í, hvussu avgerðir verða tiknar, og hvør tekur tær teirra vegna. Tey fæla seg ofta útiðst frá hesum tilgongdunum, men tey eru ikki líkasæl. Tey biðja heldur um broytingar, sum endurspeгла innlivan og rættvísiskenslu.

Um tey høvdu møguleikan, høvdu børnini samtykt lógir, sum betri verja teirra trivnað og sjálvræði. Tey vildu eisini tryggjað sær, at reglurnar vóru rættvísar, væl lýstar og reglufast útintar, og at børnini høvdu rætt til privatlíf, frælsi at orða seg og sluppu at taka lut í avgerðum. Hetta merkir:

- At seta aldursmark á talgildar pallir, so sum YouTube, TikTok og Snapchat fyri at verja tey frá lokking og atgongd til skaðiligt tilfar.
- At gera eitt yvirlit ella onkursvegna halda eyga við vandamiklum vaksnum.
- At tryggja, at tannáringar fáa fleiri sosial rúm, størri ávirkan í avgerðum og verju frá at vaksin stíga ov langt inn í teirra privatlíf.
- At seta greiðar avleiðingar fyri vaksin, sum ikki halda sínar umsorganarskyldur millum annað við figgjarliga vanrøkt, so sum at avmarka rúsdrekkanytsluna.

7.1.2.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Börnini duga kanska ekki lögfrøðiligu heitini, men røddir teirra eru ein greið áminning: Lógir og politikkur mugu verða grundfest í royndum frá veruliga lívinum og ikki bara vera formligir karmar. Fyri børnini hevur lógin týdning, tá hon verjir, lurta og skapar rættvísi. Hetta endurspeglar fleiri tættir í Barnarættindasáttmálanum hjá ST:

- **Grein 3:** Barnsins besta má hava fremstu raðfesting í øllum avgerðum, sum hava við tey at gera.
- **Grein 12:** Børnini hava rætt til at siga sína hugsan í øllum málum og verða tikin í álvara.
- **Grein 16:** Rætt til privatlív og verju frá tilvildarligum og átrokandi eftirliti.
- **Grein 17:** Atgongd til álítandi kunning og verju frá skaðiligum miðlatilfari.
- **Grein 19:** Verju ímóti øllum sløgum av harðskapi, misbrúki og vanrøkt – bæði líkamliga og kensluliga.
- **Grein 34:** Verja ímóti kynsligum ágangi, so sum lokking og hóttanum á netinum.

7.1.3 - Tvørgeirilig tiltøk í tøkum tíma

Í fleiri verkstovum søgdu børnini frá munandi seinkingum og manglandi samanhangi í, hvussu stuðul verður veittur, serliga tá talan er um sálarliga neyðstøðu, útihýsan ella støðuloyssi. Børnini nevna sjáldan skipanir ella tvørgeirasamstarv beinleiðis, men vísa kortini á eitt glopp millum tørvir og hjálp í tøkum tíma. Tað ørkymlar børnini, tá okkurt galið, men eingin hjálp er at finna ella er ov sein. Hetta vísir, at børn eru sera varug um, hvørja ávirkan eitt seint svar ella vánaligt samstarv millum vaksin og stovnar, sum skulu stuðla teimum, hevur.

Børn í fosturheimum ella sárbærum familjum eru tey, sum siga mest frá um hjálp, sum kemur ov seint, ella at tey ikki vita, hvønn tey skulu tosa við. Tey siga, at tey mugu endurtaka søgu sína fyri fleiri vaksnum, at tey uppliva tað, sum at eingin tekur fulla ábyrgd, og at tey verða flutt runt millum fólk og stovnar uttan at nakar fylgir teimum upp. Nøkur teirra vísa á, at tá hjálpin so kemur, er støðan antin versnað ella hava tey mist alt álít á skipanina. Tey ynskja sær tí ein álítandi kontaktpersón, at hjálpin kemur í tøkum tíma, og at onkur skilir teirra støðu betri.

Børn, sum eru í serundirvísing, uppliva oftari framhald og støðufesti í nærsambondum. Nøkur siga frá, hvussu lærarar og fakfólk regluliga spyrja inn til, hvussu tað gongur, tillaga vanar og geva teimum rúm og tíð at minka um trýstið. Hetta framhald byggir álít og loyvir børnunum at seta orð á sín tørv, áðrenn hann økist. Eisini í hesum støðum leggja børnini kortini til merkis, tá fakfólkini ikki samskifta, sum til dømis tá nýggj starvsfólk byrja uttan at kenna til gamlar avtalur ella tørvir. Tey virðismeta samanhag millum vaksin og ikki bara einsæris blíðskap.

Yngri børn uppliva hjálp í tøkum tíma gjøgnum vanar og kensluliga nærveru. Hesi børnini knýta seg tætt at vaksnum, sum leggja til merkis huglag teirra, sum síggja tekin teirra, og sum svara teimum milt aftur. Tey uppliva umsorgan í nærveru, og tá tað ikki verður skundað undir tey ella ting broytast uttan frágreiðing. Tvørgeirilig evni (so sum skifti millum heim og dagstovn) vísa seg, tá tey tosa um, at tey kundu hugsað sær størri reglusemi frá teimum vaksnu og betri framhald millum øki. Tey nevna ikki ítøkiliga skipanir, men tey merkja umveltingina, tá vaksin verða skift út ella ikki eru tøk.

Í einum stórra skúlahópi siga börnini, at tey gerast vónbrotin, tá lærarar og skúlastarvsfólk handla aleina ella eru ov sein at traðka til. Onkuntíð verða umbønir um steðgir, kensluligan stuðul ella hjálp móti happening ósvaraðar ella misskiltar. Hetta seinkar neyðugu hjálpina og vísir børnunum, at teirra ótti ikki verður raðfest.

Børn siga frá, hvussu lærarar, foreldur, sosialarbeiðarar og onnur vaksin ofta handla einsamøll, uttan samstarv ella eina felags fatan av støðuni, sum barnið er í. Hetta vantandi samskipti ørkymlar tey, serliga um börnini mugu siga søgu sína fyri fleiri fakfólkum, uttan at síggja hvørki broyting ella framhald. Fleiri greiða frá, at tá tey skifta skúla, skifta umsorganarpersónar ella stuðulstænastur uttan stórvegis frágreiðing, ger tað, at tey kenna seg kveistrað burtur og kensluliga útblást.

Tað eru eisini jalligar royndir við skipanum og tvørgeiriligum tiltøkum. Børnini vísa á, at bara eitt støðufast og nærverandi vaksið fólk (ein, sum tekur langtíðarábyrgd, lurta, minnist og fylgir upp) kann umbroyta teirra royndir við at fáa hjálp. Tá ein lærari, námsfrøðingur ella stuðulspersónur heldur seg til yvir tíð, føla börnini seg tryggari, betri skilt og eru meiri íðin eftir at traðka til sjálv. Støðufesti og framhald í nærsambondum hevur stóra ávirkan á álit, serliga millum børn, sum hava upplivað støðuloysi.

Børn virðismeta einføld tiltøk í tøkum tíma. Ein vinarligan spurning, eitt kvirt stað at seta seg, ella at onkur spyr eftir einum, kann virka sera væl, serliga um stuðulin verður veittur við fløva og uttan fordøming.

Um börnini kundu broytt nakað, høvdu tey raðfest fleiri tiltøk í tøkum tíma og meira persónligan stuðul. Børnini ynskja skipanir, sum síggja tey tíðliga, svara skjótt og arbeiða saman. Tey ynskja ikki syndraða uppílegging, sum einans kemur, tá støðan er vorðin hættislig.

- Tryggið, at stuðulin kemur, tá tørvur er á honum, og ikki vikur ella mánaðir seinni.
- Ásetið ein álitandi vaksnan (ein lærara, námsfrøðing, mentor ella kontaktpersón), sum kann fylgja teimum í skiftisstøðum.
- Betrið um samskiptið og samstarvið millum geirar, so at børn ikki detta niður ímillum í skipanini.
- Stovnið lággáttartilboð í skúlum og í nærsamfelagnum.
- Loyvið børnunum at biðja um hjálp uttan at skula óttast at blíva dømd, revsað ella skúgvað til vikis.

7.1.3.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Royndir barnanna og uppskot teirra fáa stuðul í fleiri greinum í Barnarættindasáttmálanum hjá ST. At skipa almenna stuðulin fyri barnalógini sambært greinunum í Barnarættindasáttmálanum stuðlar upp undir eina samanhangi skipan, sum setur barnið í miðdepilin – ein skipan, har börnini ikki skulu spyrja tvær ferðir, greiða frá øllum einaferð afturat ella bíða, inntil umstøðurnar veruliga eru ótolandi. Hjálp í tøkum tíma er ein spurningur um virkni og rættindi.

- **Grein 3:** Barnsins besta má hava hægstu raðfesting í samstarvinum millum tænarar.
- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrdur um hvør hjálp er neyðug, og hvussu hon skal veitast.
- **Grein 18:** Foreldur hava fremstu ábyrgd at uppala, men myndugleikarnir mugu stuðla teimum við samsvarandi tænarum.

- **Grein 19:** Verja frá öllum slögum av vanrækt umfatar at veita hjálp í tókum tíma og arbeiða ímóti gáloysni í skipanunum.
- **Grein 24:** Rætturin at fáa heilsuhjálp og stuðulstænastur merkir eisini at strika forðingar og tryggja samstarv tvørtur um geirar.

7.1.4 - Gransking, dáta og ein eftirmetingarmentan

Hóast børnini ikki tosa beinleiðis um gransking, dátuskipanir ella eftirmeting, so hava tey sterkar meiningar um, hvat tað vil siga at verða sædd og hoyrd ella skúgvað til viks. Teirra hugsanir undirstrika stór glopp í, hvussu skipanir skráseta og svara teirra tørvi. Børnini eru sera upptikin av, um kunning um tey førir til betri umsorgan, uppfylging ella broyting.

Fleiri børn siga frá einum fráviki millum ytri væntanum og egnum upplivingum. Tey halda, at vaksin ofta gera niðurstøður út frá atburði ella støðumeti, uttan at hyggja nærri at kensluligum órógv, einsemi ella djúpari avbjóðingum. Hjá børnum í sárberum korum kann hesin skeivleikin føra til eina kenslu av ósjónleika.

Onnur vísa á, at luttøka í næmingaráðum og øðrum líknandi pallum ofta er ímyndarlig, heldur enn verulig. Tey verða spurd um sína meining, men tað verður ikki fylgt upp, og tey síggja onga broyting. Hetta ger tey ivasom um alt, sum hevur við eftirmeting og ráðgeving at gera.

Samstundis siga børnini frá lötum, har tey veruliga kenna seg sædd og hoyrd, serliga tá vaksin fylgja upp um tað, sum bleiv sagt dagar ella vikur frammanundan. Hesar løturnar minnst tey og vátta, at teirra rødd er vird (kanska ikki í lötuni, men við tíðini).

Børn í sárberum umstøðum siga eisini frá ótryggleika um, hvør hevur ábyrgd av at fylgja upp um tað, sum tey siga frá. Tey vita ikki, hvønn tey skulu tosa við, ella hvør fylgir við teirra trivnaði. Hetta bendir á ein mangul upp á framhald í, hvussu kunning um barnið verður handfarið.

Um børnini sluppu at ráða, høvdu tey biðið um eina meiri miskunnsama, áhugaða og týðandi eftirmetingarmentan. Tey vilja verða spurd á ein hátt, sum kennist sannur, rættstundis og av fólki, sum tey hava álit á. Tey høvdu lagt dent á:

- Uppfylging: Tá børn siga okkurt, vilja tey eisini vita, hvat so fer at henda.
- Djúpd heldur enn skræðu: Ikki bara hyggja at støðumeti ella atburði, men at skilja kenslur, vinabond, tryggleika og trivnað.
- Álitisbyggt dáta: Kunning skal lutast í einum nærsambandi, ikki verða heintað út einsæris.
- Heilstoyptar skipanir: Børn skulu ikki siga somu søgu umaftur og umaftur, tí fakfólkini verða javnan skift út.

7.1.4.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Børn tosa ikki um dátumentan, men teirra tankar samsvara kortini væl við fleiri kjarnurættindi. Um man skal byggja eina rættindatryggjaða eftirmetingarmentan, má skipanin gera meiri enn bara at máta avrik. Hon má lurta, fylgja upp og byggja álit við tíðini.

- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrdur og tikið í álvara í málum, sum viðvíkja barninum.
- **Grein 13:** Rætturin at siga frá á ymiskan hátt – við orðum, sjónliga og ímyndarliga.

- **Grein 3:** Barnsins besta má vegleiða allar avgerðir, sum krevja, at man skilir tørv tess.
- **Grein 17:** Rætturin til at fáa atgongd til viðkomandi og hósandi kunning, og at verða partur í tilgongdini.
- **Grein 36:** Verja frá átøkum og tilgongdum, sum gera sær dælt av ella ikki virða royndir barnsins.

7.1.5 - Netverksbyggt samstarv og almenn leiðsla

Børn brúka ikki hugtøk sum at stjórna ella stjórnarskrivstovusamstarv. Men royndir og tankar teirra geva okkum eitt virðismikið innlit í, hvussu samanknýtt og syndrað almenna skipanin er í teirra eygum. Teirra stúranir snúgva seg um framhald, svartíð og um tey vaksnu eru “á somu síðu” sum tey, tá tað kemur til teirra tørv.

Tað eru jaligar søgur um, hvat virkin, netverksbygdur stuðul kann gera. Vanliga er stuðulin knýttur at einum støðugum vaksnum, sum er akkersfólk ella netverkssamskipari. Tað veri seg ein lærari, námsfrøðingur, skúlastjóri, vegleiðari ella kontaktpersónur, so hjálpir hesin persónurin barninum at stýra í meldrinum av skipanum og tryggjar, at søga og tørvir barnsins verður borið víðari. Í nøkrum førum sæst hetta aftur í smáum, men samskipaðum átøkum, so sum samskifti millum lærarar og onnur viðkomandi fakkfólk, ella samsvar millum, hvat hendir heima og í skúla. Tá samstarvið riggar, kenna børnini seg tryggari, betri stuðlað og minni einsom í at megna sínar avbjóðingar.

Børn í øllum aldri eru ørkymlað um syndraðan stuðul, ógreiðar skyldur, og skipanir, sum broytast ella hvørva, tá starvsfólk verða skift út. Børnini bera byrðuna, at skula stýra millum frákoplað vaksni og tænastr, ofta uttan eitt greitt kontaktpunkt ella framhald. Hesar stúranir eru serliga sjónligar hjá børnum, sum eru í sárberum korum. Tey siga frá, at ofta vita tey ikki, hvørjir eru ábyrgdarpersónar, hvønn tey kunnu tosa við, ella um hesi ymisku vaksnu yvirhøvur vita av hvørjum øðrum, og hvat hini gera. Tey siga frá eini skipan, sum antin er ósjónlig, ósamskipað ella átrokandi. Skipanin traðkar ofta ov seint til og uttan at tykjast ásanna, at tey hava ábyrgd av nøkrum.

Børn í vanligum skúlaumhvørvi, og serliga tey, sum eru virkin í næmingaráðum, halda skipanina vera alt ov reaktiva og tongda at einstaklingum. Tey siga, at um ein lyklarpersónur ikki er til staðar ella verður skiftur út, dettur stuðulin skjótt niðurfyri. Børnini ynskja sær tí betri samstarv millum skúlar, familju og fakkfólk, so sum sjónligar kontaktpersónar og fullfíggjaða sosíalan og akademiskan stuðul.

Børn, sum eru í dagstovni, tosa ikki beinleiðis um skipanir, men tey vísa greitt eitt djúpt kensluligt viðkvæmi fyri brotum í nærsambondum, so sum tá starvsfólk verða skift út ella vanar verða broyttir. Fyri tey er almenn stjórn ikki bara eitt hugsað hugtak; tey uppliva skipanina á egna kropp og í egnum kenslum, gjøgnum støðuføst, álítandi vaksni, sum veita teimum eina trygdarkenslu bæði heima og á stovni.

Um børnini sluppu at ráða, høvdu tey gjørt greiðar, støðugar og samantvinnaðar skipanir, sum vóru bygdur rundan um gerandisdag teirra, tað vil siga raðfesta teirra lívsroyndir fram um geiraligar siloir. Tey høvdu syrgt fyri:

- At kunning verður lutað á virðiligan hátt millum viðkomandi vaksni, so børnini sleppa undan at greiða frá øllum av nýggjum.

- At hvørt barn hefur ein álitandi vaksnan, sum tað kennir, sum kann samskipa hjálp, greiða frá avgerðum og er við í málinum gjøgnum broytingar og skifti.
- At tænastr samskifta beinleiðis við hvørja aðra, so sum skúlar, heilsutænastr og almennar tænastr.
- Tryggja, at stuðulin er framhaldandi og ikki tongdur at einstaklingum.
- At børn eru við í avgerðum, sum verða tiknar, og soleiðis eru viðspælarar heldur enn bara ein borgari.

7.1.5.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hóast børn ikki tosa um stýring og stjórn, so er greitt samsvar millum teirra hugleiðingar og Barnarættindasáttmálan. Børn biðja ikki um fullkomnar skipanir, men um samanhangandi, umsorganarfullar og samskipaðar skipanir. Skipanir, sum tosa við hvørja aðra, minnst søgur teirra og stuðla teimum, so at tey kenna seg heil:

- **Grein 3:** Barnsins besta skal verða fremsta atlitid, og hetta krevur samsvar tvørtur um geirar og skipanir.
- **Grein 12:** Rætturin at verða hoyrdur í øllum málum, sum viðkoma sær, eisini í málum sum ganga tvørtur um almennar stovnar og geirar.
- **Grein 18:** Foreldur og verjar hava høvuðsábyrgdina, men almennir myndugleikar eiga at stuðla teimum við at geva teimum munagóðar tænastr.
- **Grein 19:** Barnið hefur rætt til verju frá øllum harmi, sum eisini umfatar vanrøkt orsakað av bygnaðarligum veikleikum.
- **Grein 25:** Rætturin til at endurskoða viðgerð og tænastr, framhald og deilda ábyrgd tvørtur um stovnar og geirar.

7.1.6 - Fakfólk og sjónarmið barnsins tvørtur um geirar

Børnini tosa ikki so nógv um fakfólk ella tvørgeiraligan førleika, men tey eru sera varug við, hvussu vaksni tvørtur um geirar síggja og hoyra seg og fara við sær. Upplivingar teirra við lærarum, námsfrøðingum, sosialarbeiðarum, umsorganarfólkum og heilsustarvsfólkum vísa, at hugburðurin og arbeiðslagið hjá fakfólkum í sera stóran mun myndar, hvat børnini halda um seg sjálvi og um skipanirnar rundan um tey.

Tað eru nógv góð dømi um góða hjálp frá fakfólkum í øllum geirum. Tá ein námsfrøðingur, lærari, og onnur fakfólk varðveita eitt støðufast, virðiligt samband við barnið, gerst tað ofta eitt vegamót í virðis- og trygdarkensluni hjá barninum.

Børn viðmerkja ofta, hvussu ymisk fakfólk síggja børnini ymiskt, sjálvt í somu umstøðum. Tey leggja til merkis, tá fakfólk fara við teimum, sum vóru tey óvirkin og ódugnalig, men virðismeta, tá tey eru viðfarin sum dugnaligir, hugsandi einstaklingar. Nøkur vaksni verða lýst sum stuðlandi og rættvís, onnur sum kvettin og revsandi. Nøkur lata børnini sleppa at vera við í avgerðunum, spyrja um teirra meiningar og loyva teimum at taka hósandi val. Slíkur atburður ber boð um eina fatan av barninum, sum er grundað á rættindi og dugnaskap, ein sum viðurkennir barnið sum viðleikara heldur enn bara borgara.

Í smábarnaárunum og hjá børnum, sum ikki hava føroyskt sum móðurmál, fer samskiptið ofta fram gjøgnum gerðir, brøgd, spæl og kenslulig tekin, heldur enn í orðum. Hetta krevur umhyggið, ikki-

verbalt kenslusemi: evni at lesa tóna, rörslu, kenslu ella neyðarróp og at svara við umsorgan. Í báðum bólkum mugu börnini líta á vaksin, sum kunnu týða tørv teirra, uttan at krevja, at tað verður sagt í orðum. Tá hetta eydnast, kenna börnini seg trygg, fevnd og viðurkend kensluliga, hóast tey ikki hava málið til felags.

Børn í sárberum korum eru serliga varug við, um vaksin handla út frá ektaðari umsorgan ella bara gomlum vana. Tey skilja ímillum fakfólkaligan myndugleika og førleika í nærsambondum. Fakfólk, sum skunda sær, nýta formelt ella kalt mál, og sum ikki greiða frá reglunum, tykjast minni menniskjaslig ella áhugaleys. Hinvegin minnst börnini tey, sum tóku sær tíð at greiða frá, at tosa róliga og at tillaga arbeiðslagið at sær sum álitandi og stuðlandi.

Børn í øllum aldri vísa ein tørv á vaksnum, sum taka sær tíð til at skilja tey, greiða frá avgerðum og ikki taka ymiskt fyri givið. Um börnini sluppu at mynda yrkisdugnaskapin tvørtur um geirar, høvdu tey:

- Tryggja, at øll vaksin, sum arbeiða við børnum, hava fingið undirvísing í at lurta og í kensluligari tilvitsku.
- Krevja, at fakfólk greiða frá reglum, avgerðum og mannagongdum á ein hátt, sum barnið skilir.
- Framt framhald í nærsambondum, so at børnunum ikki tørva at byggja nýtt álit hvørja ferð, tey mæta einum nýggjum í skipanini.
- Vænta av fakfólkum, at tey tillaga arbeiðslag sítt at einstaka barninum, at ikki øll verða viðfarin eins.
- Eggja til róligt og virðiligt samskipti í allari sínámillum ávirkan.

7.1.6.1 - Samsvar við Barnarættindasáttmálan hjá ST

Hugsanir barnanna um yrkisdugnaskap og tvørgeiraligar mannagongdir viðkoma fleiri av greinunum í Barnarættindasáttmálanum beinleiðis. Førleiki handlar um viðurkenning, innlivan og evnini at mæta hvørjum einstakum barni sum einum egnum persóni:

- **Grein 3:** Barnsins besta má hava fremstu raðfesting, eisini í, hvussu fakfólk fara við teimum og hava samband við tey.
- **Grein 5:** Vaksin mugu vegleiða og stuðla børnum á einum hátt, sum virðir, at teirra førleikar eru í menning.
- **Grein 12:** Børn hava rætt at verða hoyrd og tikin í álvara.
- **Grein 13:** Børn mugu sleppa at seta orð á sínar egnu upplivingar, eisini við at nýta ikki-verbalt samskipti.
- **Grein 19:** Verja frá harmi fevnir eisini um kensluligan harm, sum kemur av yrkisligum ódugnaskapi ella vánaligum mannagongdum.
- **Grein 29:** Útbúgvingin skal menna persónsmensku barnsins, tess evni og førleikar. Hetta krevur umfevnandi og virðiligan fakfólkaatburð.

7.2 - Hvat siga börnini um samfelagsbygning og -skipanir?

Seinni parturin av hesi greiningini skiftir evni frá gerandisupplivingum barnanna til skipanirnar, bygnaðin og fakmentanina, sum myndar teirra gerandisdag. Børn tosa ikki um skipanir og politikk, men kortini veitir teirra innspæl frá verkstovunum eina greiða fatan av, hvussu almenn mál,

lögfrøðiligur bygnaður, tænaustskipanir og atburður teirra vaksnu antin stuðla ella máa støðið undan trivnaði teirra.

Gjøgnum evnini í øðrum parti varpa børnini ljós á, hvussu partar í samfelagnum, so sum lærarar, foreldur, málsviðgerar og tey, sum taka avgerðirnar, mynda teirra lív við síni nærveru, samskipan og afturmeldingum. Nøkur børn eru ørkymlað um seinan ella syndraðan stuðul, ógreiða ábyrgd og vaksín, sum handla uttan at lurta ella greiða frá. Samstundis siga tey frá sterkum søgum um álit og fevnan, ofta tí at ein stöðufastur vaksín lurtaði, mintist og handlaði. Hesar royndirnar leggja dent á týðningin av yrkisduknaskapi, samstarvi og stjórnarfrymlum, sum eru bygd á nærsambond, á rættindi barnanna, og sum seta barnið í miðdepilin.

Børn ynskja eina skipan, sum er í samsvari, í tøkum tíma og bygd rundan um teirra veruliga tørv. Tey ynskja, at teirra rödd verður tikin í álvara. Tey hava eina rættvísiskenslu og eru skjót at leggja til merkis, um skipanir ella fakfólk ikki liva upp til teirra krøv um javnrættindi, viðurkenning og sálarliga trygd.

Talvan niðanfyri tekur samanum hævðusniðurstøðurnar og tilmælini frá innliti barnanna í teimum seks evnunum, sum frágreiðingin viðger. Boðskapurin er greiður: Skipanir skulu ikki bara vera til, men eisini virka á ein hátt, sum setur barnið – tess tørv, rættindi og rödd – í miðdepilin.

Yvirskrift	Lyklaniðurstøða	Fyribils tilmæli
2.4.1 Almenn mál: Eini góð barna- og ungdómsár	Børn vilja hava samfelagið at raðfesta umsorgan, javnrættindi og lutu. Eitt gott lív er ábyrgdin hjá okkum øllum, siga tey.	Setið greið, felags mál um barndóm. Syrgið fyri, at umsorgan, fevnan og javnrættindi eru sjónlig í øllum almennum politikki.
2.4.2 Lögfrøði, Barnarættindi og sosialar kontraktir	Børnini uppliva eitt glopp millum rættindi og veruleika. Tey ynskja, at rættindi teirra eru sjónlig, skilg og skjótt fylgd.	Undirvísið um rættindi. Venjið vaksín at skilja og handla upp á rættindi barnanna í gerandisstøðum.
2.4.3 Tvørgeirilig átøk í tøkum tíma	Børnini eru ørkymlað um seinan og ósamskipaðan stuðul. Tey virðismeta hjálp í tøkum tíma, og at ein stöðufastur vaksín fylgir teimum tvørtur ígjøgnum skipanina.	Veitið samskipaðan stuðul í tøkum tíma. Ásetið lyklapersónar og minkið um syndranina í tænaustunum.
2.4.4 Gransking, dáta og eftirmetingarmentan	Børn halda, at vaksín ofta samla kunning inn, uttan at handla upp á hana. Tey vilja, at teirra meiningar føra til veruliga broyting.	Nýtið innlit frá børnunum á ein týðandi hátt. Vísið teimum, hvussu teirra röddir hava broytingar við sær og gevist við ímyndarligari ráðleiðing.
2.4.5 Netverksgrundað samstarv og almenn stýring	Børn leggja til merkis, tá vaksín og stovnar handla í siloum. Tey vilja hava, at skipanirnar tosa við hvørja aðra og í samspæli stuðla teimum.	Samskipanin millum geirar má verða betur. Børnini eiga ikki at bera byrðarnar fyri at skipanirnar ikki virka.
2.4.6 Yrkisduknaskapur og sjónarmið barnsins tvørtur um geirar	Børn síggja mun á vaksnum, sum veruliga lurta, og teimum, sum ikki lurta. Tey ynskja heldur nærveru enn myndugleika.	Venjið fakfólk at lurta, at hava innliving og kensluliga tilvitan. Byggið nærsambond heldur enn at halda reglur.

7.3 - Afturvendandi evni tvörtur um aldursbólkar, landaeki og sosiala bakgrund

Tvörtur um allar ymisku bólkar er sambæri í, hvussu børnini og tey ungu skilja trivnað, siga frá tørvi og meta um skipanirnar og tey vaksnu rundan um seg. Teirra hugleiðingar vísa ikki einans, hvat er týðningarmest fyri tey, men eisini, hvat tey vænta (og vóna) frá samfelagnum, sum tey veksa upp í. Her taka vit samanum lyklaevni, sum fevna um fyra ymisk øki.

7.3.1 - Somu fatan av, hvat góð barna- og ungdómsár eru

Børnini og tey ungu eru merkisvert samd um, hvat er týðningarmest fyri at hava eitt gott lív og týðandi menning. Hóast tey bógva ymsastaðni í landinum og vaksa upp undir ymiskum korum, hava tey somu kjarnuvirði, tørvir og væntanir bæði til gerandisumhvørvi og til samskifti teirra við vaksin og stovnar.

Børnini siga, at eitt gott lív er samansett av fimm kjarnutættum.

- **Sálarligari trygd og stöðufesti:** At vera saman við fólki, sum tey hava álit á, at hava fastar vanar, at kenna seg vard og góðkend.
- **Frælsi og tíð til spæl.** Spæl er ikki bara stuttligt, men eitt alneyðugt rúm til íblástur, hvíld og samleika.
- **Samband og at hoyra til:** At hava vinir, vera partur av einum bólki, og fáa viðurkenning fyri, hvørji tey eru, og hvat tey kunnu.
- **Viðurkenning og rødd:** At lurtað verður eftir teimum, og tey verða tikin í álvara, serliga í málum, sum viðkoma gerandisdegi teirra.
- **Javnvág millum vegleiðing og sjálvræði:** Børnini ynskja greiðan stuðul, men eisini frælsi til at kanna sjálvi, taka avgerðir, og vera tann, tey eru, uttan at óttast.

Børnini og tey ungu lýsa aftur og aftur eitt gott lív sum eitt, har tey eru trygg, hava sambond og fáa viðurkenning. Sálarligur trygggleiki og álit á vaksin er alneyðugur; uttan hesi er einki stöðufesti. Tey seta trivnað í sambandi við at sleppa at spæla frítt, at hava tíð til hvíld og at taka lut í skapandi ella hugmyndaríkum ítrivi. At hoyra til, er eitt annað afturvendandi hugtak: at hava vinir, at verða góðtíkin og at kenna seg duga okkurt, eru grundleggjandi tættir í, hvussu børn síggja seg sjálv og finna sín veg í heiminum. Í øllum bólkunum leggja børnini og tey ungu eisini dent á týðningin av at verða hoyrd.

7.3.2 - Felags útgangsstøði fyri at uppliva trivnað

Tað vísir seg, at fortreytirnar, sum skulu vera til staðar fyri at børn skulu hava tað gott, eru merkisvert líkar. Tað, sum teimum tørvar, er ikki so torgreitt: vaksin, sum eru nærverandi og taka tey í álvara, verju og trygg ella friðarlig rúm, sum tey kunnu leita sær skjól í, vanar, sum geva teimum stöðufesti, atgongd til grøn øki, og tryggar móguleikar at vísa sínar kenslur. Utan mun til bústað ella bakgrund eru hesi gerandisumstøðurnar alneyðugar hjá børnum, sum vilja stýra sína strongd, byggja sín samleika og verða sædd.

Trívnaður barnanna er myndaður av líknandi gerandisumstøðum uttan mun til hvørjum bólki, tey eru í.

- **Álítandi og nærverandi vaksnum:** Góðskan á sambandinum er tað, sum ger allan munin, um tað er heima, í skúla ella á stovni.
- **Egið rúm og skýli:** At hava sítt eigna kamar ella stað at vera einsamallur er avgerandi fyri at kunna stýra sínum kenslum.
- **Atgongd til náttúru:** Grøn øki, djór, hav og frísk luft eru keldur til spæl, bata og ró í øllum aldursbólkum og øllum umstøðum.
- **Rútmá og rutina:** Felags máltíðir, fastar songartíðir og skipað skúlaviðurskifti skapa tryggjar karmar og eina fatan av ordan.
- **Rúm til kenslur og at vísa tær:** Rúm, har børn sleppa at gráta, at vera kvírr ella at tosa uttan at verða lastað, eru altíð virðismett.

7.3.3 - Felags jaligar og neiligar royndir í kjarnuøkinum í lívinum

Hátturin, sum børnini lýsa heimið, frítíðina og stovnslívið vísa eitt greitt mynstur. Tey virðismeta løtur, har tey uppliva samband, umsorgan og sjálvræði, og leggja skjótt til merkis, tá hetta ikki er so. Heima virðismeta tey hugna og hita, men nógv børn siga eisini frá køldum húsum, fráverandi foreldrum og einum mangul upp á kensluligan áhuga. Í frítíðina ynskja tey sær óskipað øki, har tey ikki skulu metast um, men sleppa at spæla, flyta seg og vera skapandi, uttan at vaksin blanda seg uppí. Í skúlunum siga tey frá stórum muni millum teir lærarar, sum lurta og teir, sum revsa; millum umhvørvi, sum fevna um øll og tey, sum útihýsa nøkrum.

Heim og grannalag

- Jaligt: At vera saman við familjuni, brúka tíð saman við systkjum ella ommum og abbum, og kenna seg trygg í kendum umhvørvi.
- Neiligt: Óstøðug bústaðarviðurskifti umframt ónøktandi hólisviðurskifti, kensluliga vanrøkt, ella foreldur, sum ikki eru tøk orsakað av strongd ella arbeiði.

Frítíð og heilsa

- Jaligt: Óskipað tíð, náttúra, líkamligt spæl, djór og skapandi ítriv.
- Neiligt: Keðsemi, vantandi tilboð til ungdómar (serliga í útjaðaranum), fíggjarligar forðanir, og ov nógv skermtíð orsakað av av vantandi týðandi valmøguleikum.

Í skúla og á stovni

- Jaligt: Lærarar, sum lurta, skapandi fak, vinabond við javnaldrar og smærri bólkaumhvørvi, sum loyva góðum kjaki.
- Neiligt: Órættvís viðferð, vantandi stuðul, sum er tillagaður tí einstaka, stírvnar reglur og ónøktandi hjálp við kensluligum ella sálarheilsutørvi.

7.3.4 - Fyribils tilmæli og uppskot til broytingar

Í øllum hesum evnunum ynskja børnini ikki bara at fáa stuðul, men at sleppa at taka lut í at mynda sítt umhvørvi. Tey eru greið og avgjörd í sínum uppskotum um batar: Betri atgongd til frítíðarítriv,

fleiri heit og stöðug nærsambond við vaksni, meiri atgongd til náttúru og útispæl, og skipanir, sum tilætlað lurta eftir teirra meiningum. Tey biðja um verju, men eisini um álit, um ró, men eisini um luttøku. Tey ynskja at veksa upp í einum samfelag, har børn og ung eru viðurkend sum heilir persónar við hugskotum, kenslum og eru før at taka lut.

Børnini hava tí ítøkilig afturvendandi uppskot til, hvussu teirra lív kunnu gerast betri:

- **Tryggjeleika gjøgnum sambond:** Allir bólkarnir leggja dent á týdningin av stöðuføstum, lurtandi vaksnum, at tað er tann týdningarmesta verjan í lívi teirra.
- **At hoyra til og viðurkenning:** At hava vinir, kenna seg hoyra til, og at duga okkurt siga børnini og tey ungu er alneyðugt fyri teirra trivnað, uttan mun til aldur ella bakgrund.
- **Týðandi luttøka:** Børn ynskja ikki at verða spurd til ráðs bara tí at tað er sambært mannagongdini. Tey ynskja at verða tikið í álvara og taka lut í avgerðum, sum ávirka tey.
- **Atgongd til náttúru og útioki:** Nógva børn siga seg finna gleði og frið í náttúruni og síggja heimin uttan fyri, sum eitt rúm til spæl, lærdóm og sálarbata.
- **Virðir í frítíð og óformliga rúminum:** Børn seta orð á einum tørv um fríðki, har tey kunnu vera seg sjálv, uttan trýst, avrik ella eftirlit.

7.4 - Ymisleikar og ávís fyrilit hjá undirbólkum

Meðan fleiri av evnunum eru felags fyri ymisku bólkarnar, so síggjast nøkur mynstur aftur, tá vit hyggja nærri at børnum í sárbærum korum, børnum við serligum tørvum og við lærutrupulleikum, fleirmentaðum børnum ella børnum við útlendskari bakgrund, smáum børnum og eldri ungdómum. Hesi bólkir liva gerandisdagin undir øðrvísi umstøðum, og teirra hugsanir og tankar vísa bæði blindar blettir í skipanini, og at tað eru ávísir tørvir, sum tey hava sum bólkur, sum mugu møtast.

7.4.1 - Hvat er ein góður barndómur

Øll børnini virðismeta umsorgan, tryggjeleika og at hoyra til, men leggja kortini dent á ymisk evni. Sárbær børn lýsa tað góða lívið sum eitt róligt og trygt lív, uttan strongd og óvæntaðar stöður. Børn, ið bera brek, vilja verða sædd og góðtikið uttan fordøming. Fleirmælt børn seta trivnað í sambandi við at kunna seta orð á sínar tankar og upplivingar uttan málsligt trýst, við at nýta myndir, spæl og rørslu. Lítil børn á dagstovni lýsa sína fatan av tí góða lívinum gjøgnum spæl, uppmærkssemi og kensluligt samljóð, meðan størri børn og ungdómar í størri mun lýsa tað góða lívið sum eitt lív í javnvág.

Karmurin, sum hvør bólkur setur rundan um sína visjón av góða lívinum, er viðurkenning, og at passa inn: Tað er ymiskt, júst hvat hevur týdning, men tørvurin at verða sæddur og at fáa stuðul er hin sami hjá øllum:

- Børn, ið bera brek, og tey á serstovni lýsa ofta tað góða lívið sum eitt, har tey verða fatað sum einstaklingar, og ikki sum ein “tilburður”. Tey hava eitt sterkt ynski um forsøgni, um lægri krøv til sansirni, og um vaksni, sum hava serkunnleika, og sum fylgja teimum við tíðini.
- Børn, sum hava eina aðra bakgrund enn føroyska málið, lýsa tað góða lívið sum eitt, har tey sleppa upp í part, hóast tey ikki tosa heilt reint. Tey siga frá gjøgnum brøgd, spæl og myndir og seta trivnað í samband við at onkur skilir tey, hóast tey ikki tosa, og at mentanarligir munir ikki elva til misskiljingar.

- Sárþær börn lýsa það góða lívið sum eitt lív við sálarró og vanligari virðing: atgongd til mat, hita, og vaksín, sum vænta nakað av teimum.
- Börn á dagstovni seta það góða lívið í samband við spæl, uppmerksemi og róligar vanar, Tey siga sína fatan gjøgnum søgur, at herma og við rørslum, oftauttan at tosa.
- Størri börn og ungdómar seta alsamt oftari það góða lívið í samband við frælsi frá at skulla avrika, at tey fáa tíð til at hvíla, og at vaksín megna at síggja fyrstu teknini um strongd og einsemi.

7.4.2 - Byrjanarstöði fyri at skilja trivnað

Börn byrja ikki í skúla, í spæli ella í sosiala lívinum á jøvnum føti. Byrjanarstöðið er sera ymiskt og merkt av likamligum standi, fatanarligum og kensluligum tørvi og at verða viðurkendur. Börn í sárþærum familjum hava ofta grundleggjandi tørvir, sum ikki verða møttir, so sum mat, svøvn og umsorgan. Hetta forðar teimum í at luttaka á jøvnum føti við hini. Nøkur siga, at það er týðiligt, at það verður væntað minni av teimum, sum bara styrkir um skommuna. Börn við serligum tørvi mugu hava forsøgn og tillagaðan stuðul, serliga um starvsfólk ella vanar verða broyttir. Fleirmælt börn fella í fátt málsliga og uppliva at verða sosialt útihýst, um samskiptið ikki verður tillagað. Smá börn líta á vaksín at tulka síni tekin. Tannáringar mæta vaksandi krøvum í skúla og á sosialum miðlum, men mangla ofta stuðulin til at megna at stýra tí.

Viðurskiptini, sum ávirka hetta útgangsstöði, tykjast at hava bæði við bygnað og nærsambond at gera:

- Börn úr sárþærum umhvørvi siga oftari frá manglandi støðufesti heima, í umsorgan og í væntanum. Nøkur uppliva lágar væntanir og skomm frá bæði javnaldrum og vaksnum.
- Börn við serligum tørvi so sum neurofjølbroytini, hava ofta tørv á róligum umhvørvi, føstum vanum og vaksnum, sum samskipa stuðulin tvørtur um geirar.
- Börn við útlenskari bakgrund hava tørv á kensluliga tryggum umhvørvi, har tey ikki verða kroyst at luttaka málsliga fyrr enn tey eru klár. Mentanarligar misskiljingar og mangul upp á tulkning kann føra til afturhald.
- Smá börn eru sera tongd at vaksnum tulkum. Teirra útgangsstöði er myndað av, hvussu væl vaksín duga at lesa teirra spæl, søgur og kvirru.
- Tannáringar uppliva í størri mun strongd í skúla, á sosialum miðlum og frá framtíðarvónum, og tey vilja fegin hava, at hetta trýstið verður viðurkent.

7.4.3 - Jaligar og neiligar upplivingar í gerandisdegnum

Tá vit hyggja at jaligum og neiligum upplivingum, síggja vit, at börn í sárþærum umhvørvi oftari siga frá óstöðugum heimum og útihýsan frá frítíðartilboðum. Börn við serligum tørvi virðismeta rólig skýli, minni bólkar og tryggleika í sambondum, men stríðast í stirvnum ella ov stimbrandi umhvørvi. Fleirmælt börn trívast í einum skapandi sansaumhvørvi, har tey sleppa at røra seg, og málið ikki er það týðningarmesta. Minni börn hava tørv á vaksnum, sum eru til staðar kensluliga og sum megna at tulka teirra ikki-verbala samskipti. Eldri ungdómar svara jaliga til rættvísi, tillaging og lærarar, sum síggja tey sum einstaklingar.

Heim og grannalag

- Sárðær børn mangla ofta grundleggjandi uppihald og siga frá kensluliga vanrøkt og fløkjasligum umstøðum.
- Børn við serligum tørvum kenna seg tryggari, tá onkur skilir tey, og dagurin er meiri skipaður.
- Fleirmælt børn kenna seg best heima, men trekkja seg frá nærumhvørvinum.
- Børn á dagstovni tola illa, at vaksni ikki eru til staðar ella at stór útskiðing er í starvsfólkahópinum.
- Størri børn kenna seg sosialt avbyrgd í rokalligum heimum, har tey vaksnu ikki eru tøk.

Fritíð og heilsa

- Sárðær børn siga frá avmarkaðari atgongd til fritíð og útiðýsan frá bólkatiltøkum.
- Børn við serligum tørvum virðismeta rólig, endurtakandi og náttúrutongd tiltøk.
- Fleirmælt børn trívast í kropsligum og skapandi ítrivum, har málið hevur minni týðning.
- Smá børn hava tørv á plássni at spæla og at endurtøkur eru møguligar.
- Tannáringar leita eftir óskipaðum, sosialum rúmum, har tey ikki alla tíðina skulu avrika.

Í skúla og á stovni

- Sárðær børn kenna seg ofta skúgvað til vikis og revsað í eini skúlaskipan, sum ikki gevur teimum fult aftursvar.
- Børn í serstöðum trívast, tá tað eru færri næmingar, betri tíð og framhald í nærsambondum.
- Fleirmælt børn fáa gagn frá sjónligum stuðli, toli og starvsfólkum, sum brúka líkamligt ella skapandi samskið.
- Børn á dagstovni mangla ofta skipaðar møguleikar at ávirka sín egna dag. Teirra rødd er fullkomiliga tongd at førleikum og eiginleikum hjá einum vaksnum.
- Størri børn siga frá øktum trústi, mismuni í, hvussu lærarar svara, og manglandi stuðul hjá teimum, sum hava ringa sálarheilsu ella sosiala strongd.

7.4.4 - Tilmæli til batar

Tilmælini frá børnunum spretta út frá teirra upplivingum. Børn í sárðærum umhvørvi ynskja sær virðiliga hjálp í tøkum tíma, hjálp til at grundleggjandi tørvir diskret verða møttir og at sleppa undan skommini, sum fylgir við. Tey ynskja at møta somu væntanum og fáa somu eggjanir sum onnur. Børn við serligum tørvum biðja um tillagað umhvørvi, stöðuføst vaksni og starvsfólk, sum skilja, at atburður er eitt slag av samskið. Tey biðja um ikki at blíva revsað fyri slíkt, sum tey ikki kunnu stýra, og ynskja betri samskið millum skúla, heilsuverk og almannatænastur.

Fleirmælt børn ynskja sær, at vaksni samskiða visuelt, við toli og uttan at vænta, at tey skulu tosa flótandi føroyskt. Tey biðja um mentanarlíga fevnandi umhvørvi og møguleikan at luttaka uttan mun til málførleikar. Børn á dagstovni hava tørv á meir tilvitaðari fevnan, har teirra spæl, tøg og brøgd eru viðurkend sum týðandi innspæl. Unglingar ynskja sær rúm til hvíld, erligar samrøður og eina tíð uttan trúst.

Hvør bólkur hevur tí tilmæli bygt á sínar egnu upplivingar:

- Børn á serstovni biðja um færri broytingar í starvsfólkahópinum, betri samskipti millum skúla, almannatænastur og heilsuverk, og fakkfólk við serligari útbúgving.
- Fleirmælt børn ynskja sær meiri sjónligt og líkamligt samskipti, stuðul, sum tekur atlit at mentanini og tol, tá tað kemur til at læra málið.
- Børn í fátækkraváða hava tørv á hjálp við grundleggjandi uppihaldi, javnbjóðis atgongd til stuðul, og at somu krøv verða sett til tey, sum til onnur, við virðing og ikki við skomm og samkenslu.
- Børnum á dagstovni tørva vaksin, sum leggja til merkis teirra spæl, tøg og smáu tekin og geva aftursvar upp á tað, og skipanir, sum taka tey í álvara.
- Tannáringar biðja um trygg øki til hvíld, at tosa frítt og at verða sædd, áðrenn trýstið verður ov stórt.

7.4.5 - Yvirlit: Lyklainnlit frá hvörjum barnabólki

Talvan niðanfyri veitir eitt skipað yvirlit yvir, hvussu ymisku bólkarnir skilja og uppliva trivnað, grundað á teirra serstaka tørv og samanhag. Hon varpar ljós á aldurs- og umstøðutongd mynstur á fyra lyklaøkjum:

1. Fatan av góða barndóminum,
2. Byrjanarstöði fyri trivnað,
3. Jaligar og neiligar upplivingar í gerandisdegnum, og
4. Uppskot til bata.

Hesir munirnir eru alneyðugar at viðurkenna, tá fevnandi politikkur og mannagongdir skulu gerast, sum endurspeгла fjølbroyttu tilveruna hjá føroyskum børnum.

Barnabólkur	Fatan av góða barndóminum	Byrjanarstöði fyri trivnaði	Jaligar / Neiligar royndir	Fyribils tilmæli
Børn við serligum tørvi / Børn, sum bera brek	Verða sædd sum einstaklingar, og ikki “tilburðir”; forsøgn og lág krøv til sansir; kensluligan stuðul og hjálp at læra.	Krevja rólígar umstøður, álítandi stuðul; skiftandi vaksín og skipanir elva til strongd.	Trívast í smáum bólum og tillagaðum vanum; Stríðast í ov stimbrandi umstøðum.	Støðufastan stuðul frá vaksnum, samstarv tvørtur um geirar, og skilja, at atburður eisini er samskipti.
Børn í fátækkraváða	Sálarró, virðing, rættvísi; at verða viðfarin líka og ikki við lægri væntanum.	Mangla ofta grundleggjandi uppihald (mat, hvíld); skomm og støðuloyssi heimanífrá ella í samfelagnum.	Jaligar upplivingar heima; verða útihýst og revsað í skúla.	Javnbjóðis hjálp í tøkum tíma, og ítøkiliga hjálp uttan spjaldur; leggja dent á virðing.
Børn við útlendskari bakgrund / Fleirmælt børn	Luttøka uttan flótandi mál; spæl, brøgd og at onkur skilir tey uttan tos.	Málsligt máttloysi, mentanarlíga frákopling; hava tørv á tryggum, tillagaðum samskipti.	Trívast í kropsligum/skapandi ítrivi; stríðast í málgrundaðum, stírvnum umstøðum.	Visuelt, tolið og fevnandi samskipti; mentanarlíga fatan og fevnan.
Smá børn / Børn á dagstovni	Spæl, tryggleiki og uppmærsemi; vísir seg á ikki-verbalan hátt og gjøgnum vanar.	Eru fullkomiliga tongd at tulkning frá vaksnum; tørv rútmur og forsøgn.	Dáma frælst spæl og endurtøku; eru sárbær fyri støðuloyssi og fráveru hjá vaksnum.	Góðtakið ikki-málsligt samskipti; vaksín mugu vera til staðar og varug við tekin, sum vísa seg tíðliga.
Tannáringar / Ungdómar	Javnvág millum trúst og frælsi; sjálvræði, hvíld, samleiki og viðurkenning.	Uppliva stórt trúst í skúla og á sosialum miðlum; hava tørv á álítandi stuðli í tøkum tíma.	Virðismeta rættvísi og sjálvræði; stríðast við sálarheilsuni og hava tørv á hjálp at stýra henni.	Rúm til ró og samrøðu; samvirki og viðurkenning av sálarheilsu.

7.5 - Innlit frá fakfólku

Umframt at hava spurt børnini, hava fakfólk frá dagstovnum, skólum, barnatænastum og øðrum stovnum givið sítt íkast á tveimum ráðstevnum í Norðurlandahúsinum. Teirra íkast er í samsvari við stúranir barnanna, tá tað kemur til strongd, skomm og manglandi stuðul. Fakfólkini varpa eisini ljós á bygnaðarligu og yrkisligu umstøðurnar, sum mynda, hvussu rættindi og trivnaður barnanna verður settur í verk.

	Svar frá starvsfólkum (kvalitativ svar)		
Dátuinnsavnarumfar/ Dagfesting	S1. Um at menna Barnalógina	S2. Um at seta Barnalógina í verk	S3. Um rættindini hjá fleirmæltum børnum
1. ráðstevna (21. – 23. januar 2025)	36	31	0
2. ráðstevna (20. mars 2025)	10	7	0
Uppfylging eftir ráðstevnuna (Mars – Apríl 2025)	0	0	9

Aftur og aftur lýsa fakfólk trivnað barnanna sum tætt tongdan at kensluligari trygd, týðandi nærsambondum og stuðlandi gerandisbygnaði. Tey boða frá, at tey síggja fleiri tekin til meiri strongd, einsemi og avriksóttá, serliga millum tey størru børnini og ungdómar. Tey óttast fyri, at kensluligu tørvir barnanna ikki verða møttir í eini skipan, sum leggur dent á lýdni. Nøkur fakfólk vísa á, at børn í sárberum umstøðum, so sum tey í umsorgan, ið bera brek ella úr lítilsgjördari bakgrund, í størri mun eru ávirkað av syndran í skipanini, broytingum í starvsfólkahópi og ómøttum uppihaldstørvi.

Starvsfólkini innan barna og ungdómsøkið geva væl umhugsadar og grundaðar tankar um, hvat nýggja barnalógin skal innihalda, og hvussu hon eigur at setast í verk. Innlit teirra vísa, at tey ynskja, at lógin skal vera lætt at skilja og seta í verk og stuðla upp undir gerandisdagin hjá børnunum. Fleiri leggja dent á týðningin á einum greiðum og barnavinaligum lögfrøðiligum karmi, og viðmerkja, at lógin má verða skrivað á løttum máli, so hon er viðkomandi hjá teimum, sum arbeiða í skólum, á dagstovnum og hava beinleiðis samband við børnini.

Starvsfólkini nevna eisini tørvin á veruleikagrundaðum umstøðum til at seta lógina í verk: Tíð, undirvísing og stöðufast tilfeingi er alneyðugt, um lógin skal flytast frá meginreglu til veruleika. Full semja var um, at tvørgeirilig samskipan verður hægri raðfest, serliga innan undirvísing, heilsu og almannatænastur. Tey, sum svaraðu kanninginini, bóðu um eina skipan, har stuðulin er tillagaður tørvinum hjá barninum, heldur enn at bíða verður eftir sjúkugreiningum og at stríða seg upp um gáttir í skrivstovuveldinum.

Fakfólkini leggja eisini stóran dent á, at luttøka barnanna má vera ein grundregla, sum verður nýtt í gerandismentanini á stovnunum. Tey varpaðu eisini ljós á rættindini hjá fleirmæltum børnum, og heittu á politikarar um at gera okkurt við málforðingar, og at tryggja, at alt samskipti í øllum umstøðum er fevnandi. Alt í alt gevur íkastid frá fakfólkunum gott innlit í, hvussu lögfrøðiligi karmarnir skulu teingjast at veruligu stöðunum kring børn og ung, um lógin skal hava gagn.

Seks evni komu til sjóndar í hesum kanningunum:

1. **Ein greiður og barnavinaligur karmur.** Fakfólk leggja dent á týðningin av, at ein komandi barnalóg er einföld, atkomulig og løtt at skilja. Hon má verða løtt at skilja hjá bæði lögfrøðingum, børnum, ungum og starvsfólkum. Tey biðja um eina lóg, sum er í barnahædd, sum kann nýtast í dagliga arbeiðinum og gerast partur av gerandisvanunum.
2. **Sterkur dentur á trivnað og rættindi.** Lógin skal endurspegla tørvin hjá børnunum og teim ungu til trygd, virðing og umsorgan. Dentur verður lagdur á rættindi og trivnað barnanna í sárðærum lívsstøðum.
3. **Brúkilig tól og tilfeingi til at seta í verk.** Fakfólk vísa á gloppið millum lögfrøðilig mál og veruligar umstøður. Tey biðja um tíð, tól og skipanir fyri at lógin skal kunna setast í verk, so sum lággáttartilboð, atkomulig rúm og starvsætlanir fyri, hvussu tey kunnu hjálpa børnunum at stýra kenslum sínum á dagstovnum og í skúla.
4. **Luttøka og fevnan.** Nógv leggja áherðslu á tørvin á týðandi luttøku, bæði hjá børnum, ungum og fakfólkum. Næmingaráð mugu millum annað fáa bæði tíð og figging, um tey skulu hava veruliga ávirkan í skúlanum.
5. **At stuðla stovnum at verða lykkaði fyri luttøku og menning.** Dagstovnar og skúlar eru so at siga á hermótinum, tá tað kemur til umsorgan. Starvsfólk biðja tí um lögfrøðiligar karmar, sum stuðla teirra arbeiði við at leggja til merkis, fylgja og svara neyðarrópum í tøkum tíma.
6. **Rættvísi og atgongd.** Eitt afturvendandi evni er tørvurin á kropsliga, sosialt og kensluliga fevnandi mannagongdum. Lógin skal tryggja, at øll børn, uttan mun til bakgrund, fáa stuðul at trívast og at taka lut.

Fakfólk vísa eisini á ávísar umstøður, sum mugu fáast upp á pláss, um lógin skal verða virkin:

- Munurin á formligum rættindum og veruliga lívinum, serliga hjá børnum í sárðærum familjum
- Bygnaðarligur ójavni í atgongd til hjálp, umsorgan og verju
- Skomm og tøg, serliga hjá børnum, sum óttast fordøming ella at verða kveistrað burtur
- Tíðartrýst og avmarkaðir móguleikar hjá vaksnum at byggja álit ella at áhaldandi fylgja børnunum
- Týðningin á róligum og sansaviðkvomum umhvørvi, so sum náttúru, hvíldarskýlum og ikki-verbalum rúmunum, har børnini hava móguleika at stýra sær og at hugsavna seg

Hesar stúranir eru tætt knýttar at einum sterkum ynski um eina lóg, sum gevur fakfólkum móguleika at traðka til í tøkum tíma við størri sjálvsáliti og at fáa betri samband við børnini og tey ungu. Fakfólkini skjóta tí upp, at barnalógin skal:

- Veita lögfrøðiligt grundarlag til lággáttaráttøk í dagstovnum, skúlum og í samfelagnum
- Tryggja framhald í nærsambondum, við at tað verða færri skifti av lyklastarvsfólkum, sum hava við børnini at gera
- Viðurkenna og stuðla leiklutin hjá starvsfólkunum í kensluligari umsorgan
- Seta á stovn skipanir, sum loyva børnunum og teim ungu at luttaka á týðandi hátt og hava veruliga ávirkan
- Veita undirvísing og amboð, so fakfólk læra at varnast fyrstu teknini til neyðarróp – serliga ikki-málslig tekin

Tá tað kemur til íverksetanina, leggja starvsfólkini dent á tørvin á realismu, greidleika og langtíðar stuðli. Ein barnalóg fer bara at eydnast, um hon eisini fær stuðul frá:

- Nøktandi umstøðum og tilfeingi til skúlar og stovnar
- Greiðum og einfaldum leiklutum til fakkfólk tvørtur um geirar
- Áliti á nærsambond í arbeiðinum, ikki bara lýdni at mannagongdum
- Mentanarligari tilvitan og tillaging, har lokalu umstøðurnar og fjølbroytni verður virt.
- Støðufesti og framhaldi, við varandi íløgum í langtíðarskipanir

7.5.1 - Yvirlit: Lyklaevni frá fakkfólkunum

Talvan niðanfyri tekur samanum lyklaevnini, sum fakkfólkini bóru fram á ráðstevnunum báðum. Teirra innlit vísa á bygnaðarligar treytir, sum antin stuðla ella forða trivnaðinum og menningini hjá børnum og ungum. Tey leggja dent á týðningin á nærsambondum, á fyribyrging og á fevnan í mannagongdum, eins og á greiðar lögfrøðiligar karmar, sum kunnu brúkast í dagliga arbeiðinum.

Innlit frá fakkfólki	Høvuðsevni	Samandráttur
1. Hvat er trivnaður hjá børnum	Dentur á trivnað og rættindi	Lógin má raðfesta trygd, virðing og kensluliga umsorgan, serliga hjá sárbærum børnum.
	Ósamsvar millum rættindi og veruleikan	Fakkfólk síggja eitt ósamsvar millum, hvat lógin lovar, og hvat børnini uppliva.
	Bygnaðarligur mismunur í atgongd	Atgongd til umsorgan og stuðul er misjovn tvørtur um landaøki og sosialar bólkar.
	Skomm og tøg	Børn eru ofta kúrr, tí tey óttast fordøming; skomm forðar teimum at leita sær hjálp.
2. Tilmæli til barnalógina	Barnavinaligir lógarkarmar	Ein nýggj barnalóg skal vera einföld, atkomulig og nýtilig hjá børnum, fakkfólkum og lögfrøðingum.
	Luttøka og fevnan	Fakkfólk og børn mugu vera við og taka lut; næmingaráð mugu fáa tíð og stuðul.
	Rættvísi og atgongd	Tørvur er á fevnandi mannagongdir sosialt, likamliga og kensluliga; øll børn mugu fáa stuðul.
3. Fyrlit í sambandi við íverksetan	Hjálp til íverksetan	Starvsfólkum tørvar tíð, amboð og tænastur, so sum lággáttartilboð og mannagongdir um at stýra sínum kenslum
	Stuðul til skúlar og dagstovnar	Á dagstovnum og í skúlum eru frálíkir møguleikar at varnast trupulleikar tíðliga og veita hjálp; fakkfólk hava tørv á lögfrøðiligari heimild.
	Tíðartrýst og avmarkað evni	Starvsfólk hava ilt við at byggja nærsambond orsakað av tíðaravmarkingum og syndran í skipanini.
	Tørvur á sansavarnum umhvørvi	Børnum tørvar ró, náttúru, hvíldarskýli og rúm, har tey kunnu stýra sínum kenslum uttan at nýta mál.

8 - Innlit frá verkstovunum

Tær seks skapandi verkstovurnar, sum vóru partur av barnaráðstevnunum, vóru ein sermerktur møguleiki at lata børnini og tey ungu bera síni sjónarmið fram á ymiskar skapandi hættir. Hvør verkstova var sniðgivin til at viðgera eitt ella fleiri av kjarnuevnunum (heim og grannalag, frítíð og heilsa, lærdómur og luttøka), samstundis sum tað skuldi vera møguligt at koma við viðmerkingum um onnur tvørgangandi øki.

Verkstova	Lyklaorð	Høvuðsdentur
Verkstova #1: Bræv til Rúna	At skriva bræv, tekna, heim og grannalag	Børnini siga sínar hugsanir og ynski um teirra heim og grannalag í persónligum brøvum og tekningum.
Verkstova #2: Linjan	Raðfesting, frítíð og heilsa	Børn viðgera og meta um ymiskar lívslutir, sum tey meina er týðningarmikið fyri at hava ein heilsugóðan og týðandi gerandisdag.
Verkstova #3: Tvístøður	At hugsa um virði, at taka avgerðir, í skúla og á stovni	Børnini arbeiddu við veruligum tvístøðum og fingust við etiska hugsan og komu við uppskotum til, hvat kann gerast við tvístøðuna innan skúlagátt.
Verkstova #4: Næmingaráð	Samskipti tvørtur um skúlar, skúlatrivnaður, næmingarødd	Fyrirreikandi samrøður, har næmingaráðini samstarvaðu um at eyðmerkja fremstu raðfestingarnar og avbjóðingarnar í skúlalívinum og skúlatrivnaði.
Verkstova #5: Veggurin	Frælsi at siga frá, stuttar yvirlýsingar, tekningar, tvørgangandi evni	Børnini skriva boð og tekningar fyri at luta sín høvuðsboðskap, sínar vónir og síni vónbrot.
Verkstova #6: Træið	Myndamál, avbjóðingar og loysnir, felags umhugsni	Við at nýta myndamál um eitt træ, skuldu børnini hugsa um, hvørjar røturnar vóru (avbjóðingarnar) og hugsa um greinarnar sum hugskot til jalligar broytingar til felags avbjóðingar og strembanir.
Verkstova #7: Luttakandi visuell verkstova	Eygleiðing, samklipp, upplivingar, tulating	Røðin av luttakandi visuellum verkstovum handlaði um gerandisumhvørvi hjá børnunum og teirra hugsanir um heimið, grannalagið, skúlan og stovnin.

Við vilja vóru ymiskir hættir nýttir: frá skrivaðum brøvum og tekningum til raðfesting á eini linju, kjak um tvístøður og myndamál. Í verkstovunum hugsaðu børnini um, hvat ger tey trygg og veitir trivnað, fevnir tey og gevur týðandi gerandisupplivingar. Tað kann vera at tekna sítt dreymagrannalag, raðfesta týðningarmiklar tørvir, samráðast um torfórar støður í skúlanum, ella koma við persónligum yvirlýsingum ella arbeiða við myndamáli. Í øllum hesum veittu luttakararnir sera viðkomandi innlit, sum skal liggja til grund fyri komandi barnalóg og víðari arbeiði innan barna og ungdómsøkið.

Greiningin her vísir útvaldar lærdómar frá verkstovunum. Hetta vísir ikki bara raðfestingar og virði barnanna, men eisini sosialu og bygnaðarligu umstøðurnar, sum mynda teirra gerandisdag.

8.1 - Visjónir um heimið og at hoyra til – Innlit frá verkstovu #1

Brøvini, sum børnini skrivaðu í verkstovu #1 ("Brøv til Rúna") veita eitt livandi og rørandi innlit í, hvussu børn og ung uttan mun til aldur síggja tað góða lívið í sínum nærumhvørvi. Við tekningum, setningum og longri frágreiðingum lýstu luttakararnir, hvat teir virðismeta mest heima, í grannalagnum og í nærumhvørvinum, og hvat tey halda eigur at broytast.

Í tilfarinum sæst, at fimm evni eru afturvendandi. Fyrst og fremst verða *Trygd, og kenslulig vælvera* lýst sum heilt grundleggjandi. Børn seta eitt gott lív í samband við at kenna seg trygg, í ró og at onkur tekur sær av teimum, tað veri seg heima ella uttandura. Fleiri nevna tørvin á “kvirrum økjum”, og at “øll skulu kenna seg trygg, har sum tey búa.”

Harnæst síggja børnini *rein og grøn* umhvørvi sum alneyðug. Børnini vísa til gras, trø, blómur, fríska luft og støð uttan rusk. Eitt gott nærumhvørvi er eitt, sum verður ansað væl eftir, er vakurt og atkomuligt. Fyri tað triðja, so eru møguleikar til spæl og rørslu eisini sera týðningarmikið. Serliga teir yngru luttakararnir lýsa spælipláss, trampolinir, náttúrurásir og ítróttavøllir sum týðningarmikil fyri teirra gleði og trivnað í gerandisdegunum.

Tað fjórða er, at börnini leggja dent á samfelag og nærsambond. Tey lýsa heimið og grannalagið sum støð, har fólk tosa við hvønn annan, eta saman og hjálpa hvørjum øðrum. Einsemi, útihýsan og larmur verða nevnd sum tekin um, at okkurt ikki ruggar rætt. At enda leggja serliga tey eldru börnini týdning í at verða hoyrd. Tey vilja verða tikin í álvara í avgerðum um sítt umhvørvi og vilja sleppa at taka lut í at mynda sítt egna lív.

Greiningin vísir eisini greiðan mun millum útbúgvingarstigini. Smá børn leggja mest dent á sansir og nærsambond (ljós, litir, spæl og eina tætt knýtta familju). Børn í grunddeildini byrja spakuliga at viðmerkja samfelagsevni og støðuna á almennu plássunum. Tannáringar hugsa um luttøku, sosialan ójavna og kensluliga tónan í teirra umhvørvi – tey nevna strongd, útihýsan og at fá vaksin lurta eftir sær.

8.1.1 - Fyribils uppskot

Fleiri ítøkilig uppskot spretta út frá teirra hugsanum um lokala fyrireiking, samfelagsmenning og løgfrøðiligar karmar. Fyrst og fremst leggja börnini dent á trygg og rólig umhvørvi. Tí verður neyðugt at gera íløgur í góðsku á bústøðum og trygdina í grannaløgum, eins og fleiri samfelagslig átøk fyri at forða samanbrestum og styrkja sosialan stuðul. Eitt annað sterkt evni er ynskið um reinar og grønar umstøður. Tey skjóta upp, at man heldur strendur og vegir reinar, seta niður fleiri trø, og varðveita náttúruna í teirra gerandisumhvørvi. Hesar viðmerkingarnar vísa týdningin av, at rødd barnanna eisini verður hoyrd, tá býarskipanir og umhvørvispolitikkur verða viðgjørt.

Børn vísa eisini á týdningin av plássum til spæl og rørslu. Politikkurin skal tryggja líka atgongd til slík støð, serliga har tað eru fá slík støð. Eitt annað afturvendandi evni er virðið í sterkari og tættari knýttum samfeløgum. Børn ynskja eitt grannalag, har fólk heilsa upp á hvønn annan, har ymisk ættarlið tosa saman og stuðla hvørjum øðrum, og har fevnan er sjónlig og ítøkilig. Tey skjóta tí upp at skapa felagsøki til sosiala samveru, at eggja til felags umsorgan og syrgja fyri, at eingin stenduruttanfyri – serliga tilflytarar og fólk við serligum tørvi.

At enda vilja börnini sleppa at taka lut og fáa viðurkenning. Tey vilja hoyrast um avgerðir, sum mynda teirra umhvørvi. Sambært børnunum skulu lokalir myndugleikar tí skipa regluligar møguleikar hjá børnum og ungum at vera við at skipa teirra umhvørvi og geva aftursvar upp á almennar tænar.

Út frá brøvunum hjá børnunum og teim ungu eru hesi uppskot um loysnir:

Evni	Fyribils uppskot
Trygg og rólig umhvørvi	Fleiri vaksin tilstaðar, minni harðskapur, støð, har “tú kanst slappa av og vera trygg”
Rein og grøn umhvørvi	“Einki rusk,” “fleiri trø,” “haldið strendur og vegir rein”
Rúm til spæl og rørslu	Fleiri spælipláss, trampolinir, atgongd til náttúru og ítrótt
Sterkari samfeløg	Skapið karmar, har fólk kunnu hittast og tosa saman, taka øll við og stuðla sínum grannum
Barnaluttøka	Tryggið, at børn og ung verða hoyrd í avgerðum, sum ávirka teirra nærumhvørvi og gerandislív

8.2 - Raðfesting av dagligum tørvi og virðum – Lærdómar frá verkstovu #2

Verkstovan “Virðisstrikan” bað børnini og tey ungu um at raðfesta og kjakast um, hvønn týdning ymiskt gerandisligt hevur í teirra lívi, líka frá grundleggjandi tørvum til uppihald og nærsambondum til frítíð, útbúgving og ognir.

Teir 118 bólkarir høvdu eitt sterkt og støðufast mynstur, samstundis sum tey eisini varpaðu ljós á menningarligar, mentanarligar og støðutongdar munir í, hvat børn og ung virðismeta mest.

8.2.1 - Kjarnulærdómar frá bólkunum

Allir bólkarir vóru samdir um, at grundleggjandi menniskjaligir tørvir hava hægstu raðfesting. *Reint vatn, matur, eitt heim, familja, atgongd til heilsuverk og tryggleiki* vóru øll ovast á listanum hjá børnunum. Hetta ynskið sæst eisini væl aftur í viðmerkingum teirra, har børnini tvinnaðu saman yvirlivan, kensluliga vælveru og trivnað beinleiðis við hesar grundleggjandi tørvir. Hinvegin vóru *ognir*, so sum klæði, dýrir skógvar og snildfonir næstanuttan undantak niðast á listanum, ofta við tí grundgeving, at “tey eru ikki neyðug fyri at liva” ella “eru ikki týdningarmiklari enn matur og heilivágur.”

Hetta stigveldi (at raðfesta grundleggjandi tørvir og tørvin til nærsambond yvir materiellar ognir) bendir á eina høga etiska og praktiska tilvitan, sjálvt hjá teimum yngstu luttakarunum. Børnini raðfesta ikki einans út frá ynski ella populariteti; tey hugsa um valini og, í nógvum førum, tillaga tey í práti við hini í bólkinum.

8.2.2 - Næmingaráð og börn í sárþærum umstöðum

Millum næmingaráðslimir og börn í serundirvísing ella í sárþærum lívskorum, var mynstrið sera greitt: *reint vatn, matur, eitt heim, familja og heilsuverk* vóru ovast á listanum. Hesi börnini nevndu ofta trygd og stöðufesti sum treytir fyri trivnaði. Eldri luttakarar lögdu størri dent á *útbúgving, privatlíf* og *at verða hoyrd*, meðan tey yngri börnini hugsaðu meira um *spæl, familju* og *vinir*.

Viðmerkingarnar vísa eina samansetta fatan av kensluligari trygd. Fleiri næmingar nevna til dømis, at eitt heim einans gevur meining “um tað er trygt,” og at *privatlív* er alneyðugt, um heimaumhvørvið er óstöðugt. “At verða hoyrd” varð ofta nevnt sum miðal týðningarmikið. Tannáringarnir viðmerktu, at meðan tey ofta tosa við vinir, uppliva tey sjáldan, at vaksin lurta eftir sær.

Greiningin vísir eisini eina áhaldandi menning: yngri börn virðismeta kensluliga nærveru og spæl hægri, meðan eldri næmingar í størri mun tosa um *sálarheilsu, persónlig rúm* og *talgildan samleika*. Hetta vísir týðningin av, at stuðul verður tillagaður eftir aldursbólum, samstundis sum tað vísir búningina og kritisku hugsanirnar, sum ungdómur hevur.

8.2.3 - Börn undir skúlaaldur

Börn undir skúlaaldur leggja dent á kenslulig nærsambond, sansavælveru og bráðneyðugar tørvir. *Familja* var oftast raðfest hægst, og síðani komu vanliga *matur, hvíld, spæl* og *heilsa*. Börnini vístu sterk kenslulig bond gjøgnum ímyndir, tekningar og setningar so sum “familjan er í hjørtum okkara” og “svøvnur er týðningarmikil, so at vit hava orku.” Fleiri nevndu eisini abbar og ommur, kelidjór og systkin sum týðningarmiklir tættir í hvussu tey uppliva trygd og vælveru.

Tað er áhugavert, at hóast *skíggjatið* og *góðgæti* vóru nevnd, vóru tey í høvuðsheitum raðfest lægri enn kropsligir tørvir og tørvin á at hava samband við onnur. Börn vísa eisini, at tey eru varug við avleiðingarnar á heilsu sína, tá tey siga sovorðið sum at “tú fært fyrakantað eygu, um tú hyggur ov nógv í sjónvarp” og “tú fært ilt í búkin, um tú etur ov nógv bomm.” Hetta vísir, at sjálvt á ungum árum hava börn eina grundleggjandi heilsufatan og íborna vitan um javnvág.

At spæla úti og *tið í náttúru* vóru eisini høgt í metum hjá nógvum luttakarum, har nøkur teirra eisini gjørdi mun á ymiskum sløgum av spæli (“at ganga túr við abba” móti “at hoppa trampolin”). Hesi frábrigdi vísa týðningin av at hyggja nærri at samanhuginum í nærumhvørvinum, tá vit tosa um vælveruna hjá smæstu børnunum.

8.2.4 - Børn við útlendskari bakgrund

Børn við útlendskari ella fleirmæltari bakgrund (bólkurin FSA – Føroyskt sum annað mál) raðfestu sera høgt yvirliving og kensluliga trygd, við at seta *familju*, *reint vatn*, *mat*, *eitt heim* og *trygd* ovast. Samrøðurnar teirra millum avdúkaðu, at nógv teirra høvdu upplivað støðuloysi og burturtroðkan, sum eisini merkti teirra svar. Ein luttakari segði “Familja er týðningarmiklari enn eitt hús, tí tú kanst bígva allastaðni – men familjan fløvar.”

Børnini í hesum bólkunum vóru sera hugsunarsom. Nøkur teirra fluttu snildfonina longur niður aftaná at hava tosað saman í bólkinum. Tey viðurkendu, at hóast telefonin hjálpir teimum at halda samband við familjuna, so er hon ikki neyðug fyri at yvirliva. Mentanarligir munir komu eisini til sjóndar. Nakrir luttakarar raðfestu *privatlív* og *heilsu* omanfyri *familju*. Hetta bendir á, at bakgrundin hjá tí einstaka og royndir hansara mynda fatanina av tørvi.

Tað vóru eisini spenningar í, hvussu tey virðismettu *klæðir* og *sjálvslýsing*. Nakrir dreingir raðfestu klæðini hægri, tí tað segði nakað um teirra samleika, meðan onnur mettu tað als ikki hava týðning. Serliga tannáringar nevndu ofta tað at verða hoyrd, og viðmerktu, at teirra javnaldrar ofta geva teimum meiri ans enn tey vaksnu, sum eru um tey.

Børn við útlendskari bakgrund raðfestu vanliga *at ferðast* nakað lægri enn grundleggjandi tørvir sum mat, reint vatn, trygd og heilsu. Kjakið vísti kortini, at meðan at ferðast ikki verður mett neyðugt fyri at yvirliva, so hevur tað ein stóran kensluligan týðning og fyri at hava samband við familjuna. Fleiri børn viðmerktu, at tað at kunna vitja familju um landamørk gevur ferðunum meining. Tað er minni virt sum eitt slag av frítíð, men er heldur ein háttur at varðveita familjusambond, mentanarligan samleika og kensluliga trygd. Nøkur síggja ferðirnar sum eina brúgv millum atskild lív, nakað sum gevur samband heldur enn stuttleika. Á henda hátt ímynda ferðirnar ein máta at varðveita samanhag, at hoyra til og kærleika í frástøðu.

Barnabólkur	Høvuðsraðfesting	Eygleiðingar
Næmingaráð og sárbar børn	Reint vatn, matur, familja, eitt heim og atgongd til heilsuverk. Sterk semja tvørtur um aldursbólkar, at grundleggjandi tørvir eru týðningarmestir. Materiellar ognir eru niðast. Eldri børn virðismeta trygd, útbúgving og privatlív.	Raðfestingar broytast við aldrinum – smærri børn leggja dent á familju og spæl, eldri á heilsu og kensluliga trygd. Øll raðfesta grundleggjandi tørvir fram um luksus og status. Stórir munur er tó í virðismetningini av privatlívi og at verða hoyrd.
Børn undir skúlaaldur	Familja, matur, sosialt spæl, hvíld og heilsa. Børnini vístu eina góða fatan av vælveru, ábyrgd og nærsambondum. Tøkni og góðgæti vóru raðfest lægri enn grundleggjandi og sosialir tørvir.	Børn knýta kærleika og trygd at familju, skilja hvat sunnir vanar eru, og høvdu blandaðar áskoðanir um tøkni. Viðmerkingarnar endurspeгла mentanarlig mynstur og samanhagin í nærumhvørvinum. Hvíld, at hjálpa til heima, og at spæla úti, eru sera týðningarmikil virði fyri tey.
Børn við útlendskari bakgrund	Familja, reint vatn, matur, trygd og heilsa. Sterkur dentur lagdur á grundleggjandi og kensluligar tørvir fram um materiellar ognir. Kjakið vísir eina samansetta fatan av privatlívi, sjálvslýsing, og leiklutin, sum tøkni spælir.	Børnini vísa eina djúpa fatan av kensluligari trygd og hvussu tey skulu raðfesta tørvirnar. Tey raðfesta ofta familju fram um eitt heim. Mentanarligir munir koma til sjóndar í hugburðinum til heilsu og privatlív. Tøkni er meiri vird sum ein hjálp til samband enn til undirhald.

8.2.5 - Fyribils uppskot

Í øllum bólkunum var full semja: grundleggjandi menniskjaligir tørvir koma fyrst. Reint vatn, matur, familja, eitt heim og heilsa vóru altíð raðfest ovast, meðan materiellar ognir sum mótaklæði, telefonir og ferðir vóru raðfest lægri. Børnini gjørdu greiðan mun á, hvat er neyðugt, og hvat er bara stuttligt.

Børn í næmingaráðum og í sárberum korum raðfestu sera høgt grundleggjandi tørvir yvir luksusvørur. Tey vísu eisini á týðningin av kensluligari trygd, atgongd til heilsuverk, og framhald í sambandinum við álitandi vaksin. Sum børnini eldast, byrja tey at raðfesta privatlíf, rættvísi og at verða hoyrd. Hetta vísir, at lógarkarmarnir eiga at vaksa við barninum og loyva tillaging alt eftir hvussu tørvurin hjá barninum broytist.

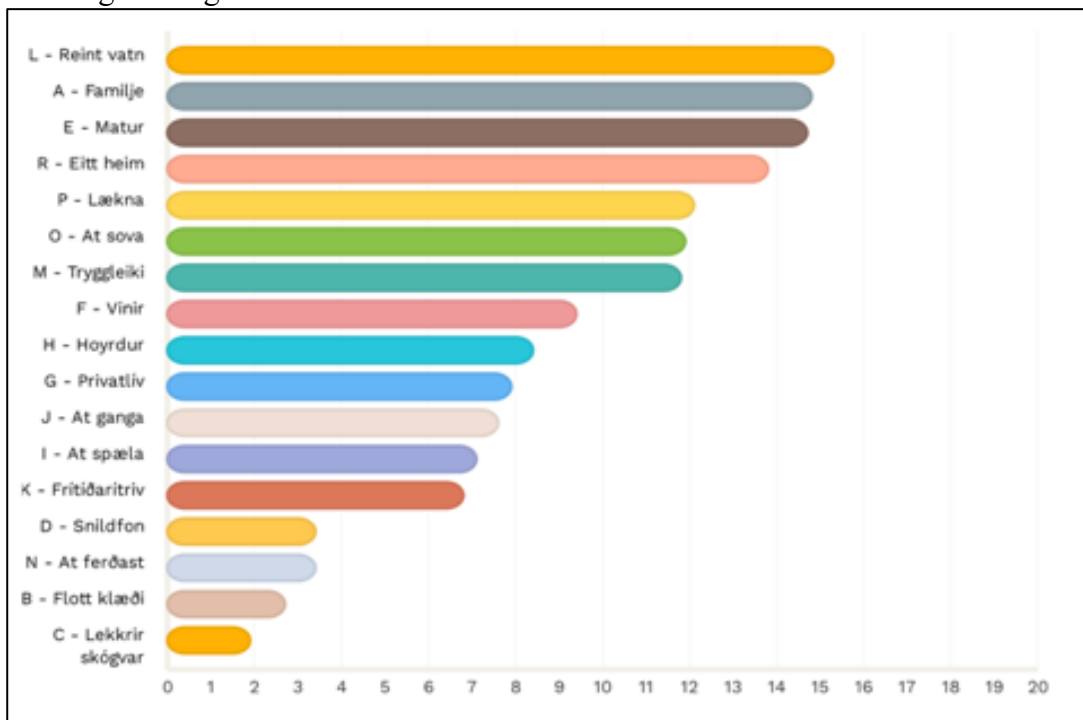
Børn undir skúlaaldur raðfestu hinvegin kærleika, sosialt samskipti og trygd við at nevna familju, mat og spæl. Teirra viðmerkingar vísa eina greiða kensluliga fatan og ábyrgdarkenslu. Tey nevndu eisini tað at hjálpa til heima, ikki at eta ov nógv søtt og at njóta náttúruna. Hóast teirra unga aldur, vísa tey, at tey greitt skilja orsök og ávirkan í lívi og umhvørvi sínum.

Børn við útlendskari bakgrund raðfesta eins og hinir bólkarnir, men har sóust kortini mentanarligir munir, tá tað kom til kensluligar tørvir, privatlíf og leiklutin, sum tøkni spælir. Hjá hesum børnunum var fartelesfonin ikki so nógv eitt tekin um status, sum eitt tól til at hava samband við familju ella til at heinta sær kunning. Hetta vísir, at sama tingið kann hava ymisk virði, alt eftir hvat ymisk menniskju leggja í tað.

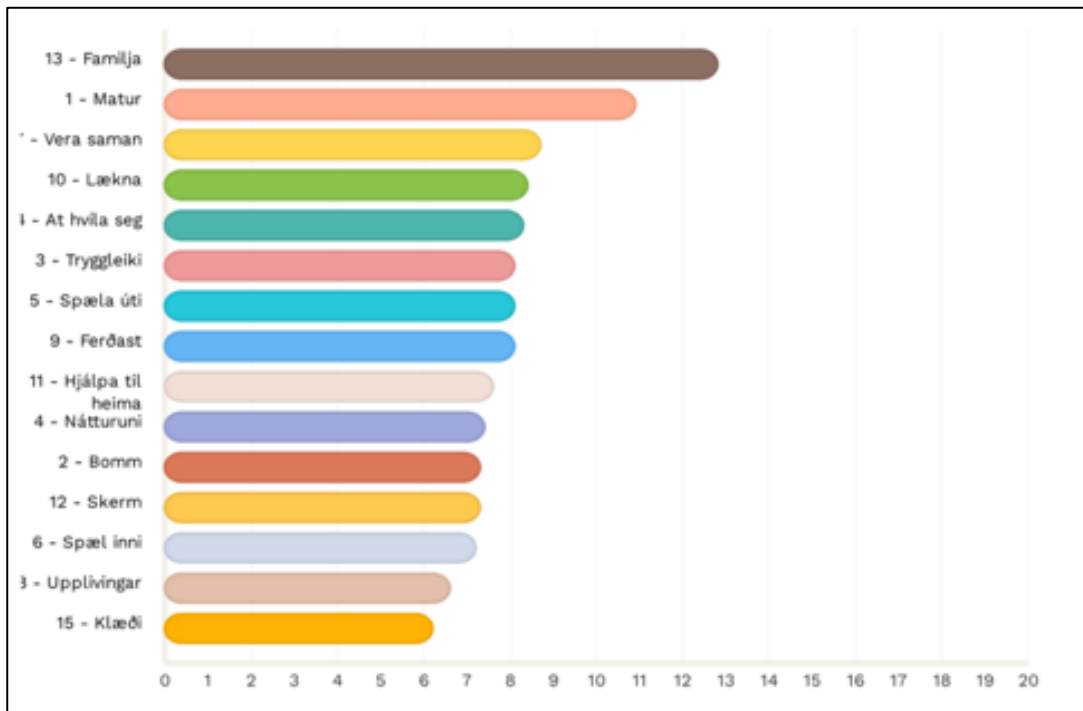
Saman benda raðfestingarnar og viðmerkingarnar hjá børnunum og teim ungu á eina lögfrøðiliga treyt: politikkurin má grundfestast í dagliga veruleikanum hjá børnunum. Sambært teimum, má ein komandi barnalóg, barnaverkætlan ella útbúgvingarmenning byrja við at tryggja øllum atgongd til mat, vatn, skýli, kensluliga trygd og umsorgan.

Evni	Fyribils uppskot
Grundleggjandi tørvir hava hægstu raðfesting	Byggið lógina á barnanna greiðu raðfesting, at tørvir til at yvirliva, so sum reint vatn, matur, skúli og heilsa, mugu tryggjast fyrst.
Kenslulig trygd og álit	Viðurkennið, at trygd og álitandi nærsambond eru grundleggjandi, serliga hjá størri børnum, ungum og teimum, sum eru í sárberum korum.
Fevnið um allar aldursbólkar	Politikkurin má tillagast ymisku menningarstigunum hjá børnunum, so at stuðulin hóskar til aldur barnanna, so sum tá talan er um sjálvræði, privatlíf og rødd.
Ikki-materiell vælvera	Leggið minni dent á materiell statusspjaldur (t.d. merki, luksusvørur) í skúla og í trivnaðarpolitikki; Fremjið rættvísi gjøgnum felags sniðgeving.
Mentanarliga viðkvæman stuðul	Viðurkennið ymisleikan í virðisskipanini hjá fleirmæltum- og fleirmentaðum børnum og ungum, tá fevnandi trivnaðar og útbúgvingaráttøk skulu gerast.
Familja og nærsambond	Tryggið almennan stuðul fyri at familjan er høvuðslegan fyri kærleika, stuðul og vælveru. Serliga í lóggávu um hús, inntøku og foreldraumsorgan.

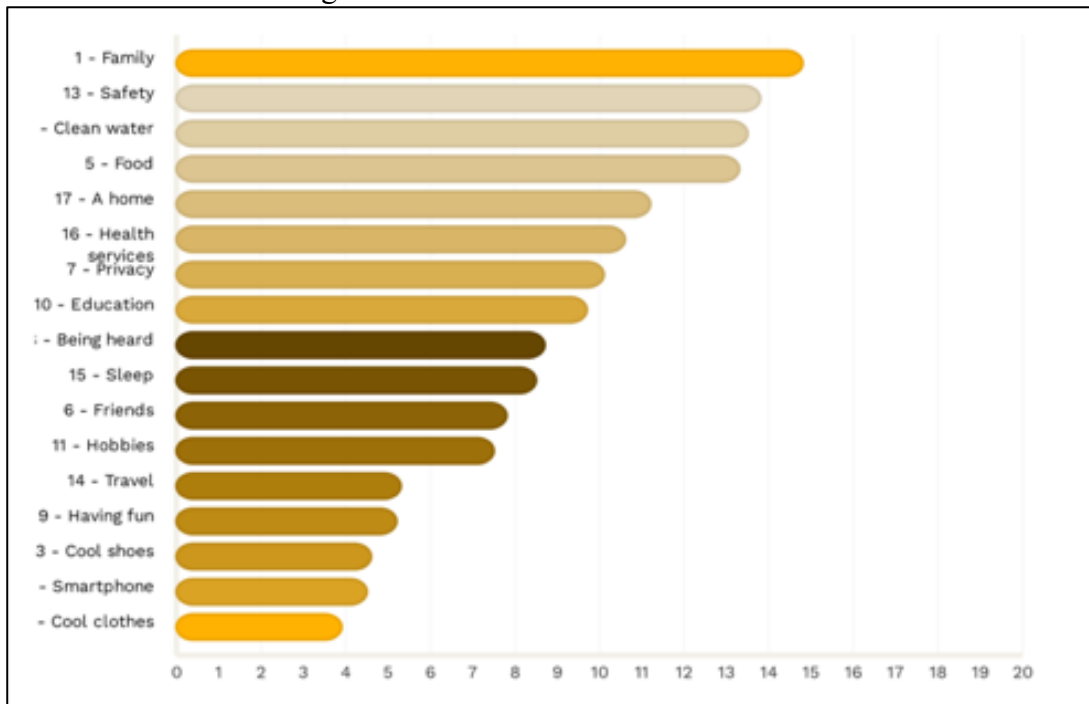
Næmingarráð og börn úr sárþærum korum:

Börn í dagstovnaaldur:

Börn við útlendskari bakgrund:

8.3 - Grundan um gerandistvístøður – Lærdómar frá verkstovu #3

Í verkstovu #3 skuldu børnini og tey ungu kjakast um, og grunda á, eina røð av aldurstillagaðum tvístøðum í skúlanum. Støðurnar fevndu um fleiri evni, so sum munin á matpakki, fartelefonpolitikk, klæðnapolitikk og næmingaumboðan. Svarini frá børnunum vísa bæði teirra etisku tankagongd og hvussu tey uppliva stovnsmentanina.

Luttakarar á øllum útbúgvingarstigum vísa stór evni at hava javnvág millum rættvísi, sjálvræði, og umsorgan fyri øðrum. Yngri næmingar leggja ofta størri dent á sosiala dynamikkir her og nú, meðan eldru næmingarnir eisini viðgjørdu stovnsnormar, og hvat reglur merkja og hava at týða.

Høvuðsevni og tankar:

1. **Sosialt rættvísi og fevnan.** Fleiri av tvístøðunum lögdu upp til kjak um, hvussu ein kann tryggja, at eingin verður útihýstur, til dømis tá tað kemur til mat (Tvístøða: “Matpakkin hjá Mikkjali”) ella luttøku (Tvístøða: “Nora og næmingaráðið”). Fleiri børn søgdu, at rættvísi eisini merkir at viðurkenna ymisleika: vit hava kanska ikki øll ráð til tað sama, og skúlin eigur tí at verja móti eyðmýking og ójavna. Skotið varð upp at hava eina felags máltíðarskipan ella at veita stuðul til børn, sum ikki hava ráð at hava matpakka við.
2. **Greiðar reglur og rætt lutfall.** Í tvístøðum um telefon og klæði vóru næmingarnir ikki ímóti at hava reglur á økinum – men lögdu dent á, at reglurnar máttu vera greiðar, rættvísar og ikki ov stívrar. Fleiri bóðu um rímiligar vegleiðingar, sum taka atlit at ymiskum støðum. Onkur nevndi, at telefonir kundu verða loyvdar í frikorterum, men ikki í tímanum. Onnur settu spurnartekin við, um klæðnapolitikkurin var rættvísar, ella um mismunur ikki bleiv gjørdur millum kynini.
3. **Sjálvræði og rødd.** Luttakarar vísu eitt greitt ynski um at verða hoyrd og at hava ávirkan á at gera reglur. Í tvístøðuni um næmingaráðið, søgdu fleiri, at allir næmingar skulu hava rætt at taka lut, og at vaksir skulu lurta meiri eftir. Børnini talaðu fyri eini samavgerðarskipan, har reglur verða umrøddar og kjakast verður um tær opið, heldur enn at tær verða kroystar niður yvir næmingarnar.
4. **Umsorgan um kensluligan trivnað.** Kenslulig trygd er ein afturvendandi stúran. Í tvístøðunum um útihýsan, órættvísa viðferð ella stranga útinning av reglum, vendu børnini aftur og aftur til týðningin av blíðleika, virðing og at verða sædd. Tað ørkymlar tey, tá vaksir skúgva teirra sjónarmið til viks ella ikki vilja viðurkenna, hvørja kensluliga ávirkan tað hevur á tey.
5. **Ymiskar væntanir og kynsleiklutir.** Í viðgerðini av klæðnapolitikki, reistu nakrir næmingar spurningin um kynsnormar, og hví gentur fáa fleiri avmarkingar enn dreingir. Onnur spurdu, hví ávísir klændastílar eru mettir óhóskandi. Hesir tankarnir vísa, at tey eru varug við væntanirnar frá samfelagnum, men ynskja størri rættvísi og persónligt frælsi.

Tvístöðuverkstovan vísir, at børnini og tey ungu eru før fyri at kjakast um reglur, normar og rættvísi. Tey ynskja sær meiri fevnan, gjøgnumskygni og luttøku, tá avgerðir skulu takast, bygdar á innlivan (empati) og sínámillum virðing.

8.3.1 - Fyribils uppskot

Hetta innlitið veitir virðismiklar vegleiðingar til skúlar og politikarar: Latið börnini og tey ungu taka lut, tá reglur verða gjørdar, tryggjið lutfall og greidleika og mennið eina mentan, sum sær rættindi, rødd og kensluligan tryggleika sum samantvinnaðan. Sum eitt barn segði: “Tað handlar ikki bara um, hvat er loyvt – tað handlar eisini um, hvussu vit verða viðfarin.”

Ein høvuðslærdómur er, at börnini mugu vera við í at gera reglurnar, um tær skulu tykjast rættvísar. Tey vilja skilja, hví reglurnar verða settar í gildi og halda, at tey eiga at hava ávirkan á, hvussu tær verða mentar. Kjakið um klædnapolitikk og telefonbrúk vísti, at börnini eru væl før fyri at kjakast um málið og síggja tað frá ymiskum sjónarhornum, og eru ofta meiri upptikin av greidleika og rættvísi enn fullkomnum frælsi. Hetta týðir upp á, at skúlarnir eiga at bjóða næmingunum við til kjak um at gera reglur og at tryggja, at politikkurin er gjøgnumskygdur, tekur atlit at samanhangi og í kensluligum samljóði.

Tvístöðan um ymisku matpakkanar varpaði ljós á sosialar og fíggjarligar ymisleikar, sum kunnu skapa skomm ella útihýsan. Børnini vístu samkenslu og vístu á praktiskar loysnir, so sum eina felags matarskipan ella stuðul sum verður veittur við umhugsni. Hetta vísir tørvin á fevnandi og skomm-fríum vælfærdartænastum inni í skúlunum.

Kjakið um atgongd til næmingarráðið setti eisini spurningar um útihýsan og undirumboðan á breddan. Børnini vísu á, at tað ikki eru øll, sum hava áræði at taka lut ella fáa sama móguleika. Skúlarnir eiga tí at taka stig til at fremja rættvísa luttøku fyri at tryggja, at avgerðarskipanirnar eru fevnandi, opnar og umboðandi.

Á øllum økjum – líka frá fartelefonnýtslu til kensluliga trygd – var boðskapurin greiður: Hvussu reglurnar verða settar í gildi er líka týðningarmikið, sum reglurnar sjálvar. Børn vilja hava vaksin at útínna reglurnar við innliving, og hugsa um kensluligu fylgjurnar av agabrotum. Undirvísing um tilgongdir í nærsambondum, og sum eru kenslusom yvir fyri sálarskelkum, kann hjálpa at skapa eina skúlamentan, har myndugleiki verður útintur við umsorgan, og har allir næmingarnir kenna seg tryggjar og hoyrðar.

Tvístøðuevni	Tankar barnanna	Fyribils uppskot
Ymiskir matpakkar	Ikki øll børn hava sama matpakka; at sleppa undan skomm og fremja felags ábyrgd.	Gerið eina felags, fevnandi máltíðarskipan ella stuðul til børn, sum ikki hava nakran matpakka.
Atgongd til næmingaráð	Øll skulu sleppa at vera við í at taka avgerðir, uttan mun til bakgrund ella sjálvsálit.	Tryggið rættvísa og opna atgongd til næmingaráðið og latið starvsfólkini virkið eggja næmingunum at luttaka. Og tryggið at avgerðir eru fólkaræðisliga umboðandi allar næmingar í skúlanum.
Telefonnýtsla í skúlanum	Telefonin skal verða loyvd í ávísam umstøðum (so sum í frikorterum), men reglurnar mugu vera greiðar og í javnvág.	Mennið ein tillagaðan telefonpolitikk, har næmingarnir fáa eitt orð við, og sum gevur undantøk í ávísam samanhøgum.
Klæðnapolitikkur	Reglur um klæði mugu ikki vera tilvildarligir ella gera mun á kynunum; at kenna seg væl og at kunna útrykkja seg gjøgnum klæðir hevur týðning.	Endurskoðið klæðnapolitikkinn við atliti at rættvísi og kynspartloysi; latið næmingarnar vera við í at gera vegleiðingarnar.
Luttøka og rødd	Børnini vilja sleppa við í arbeiði at gera reglurnar, ikki at tær verða kroystar oman yvir tey — rødd og samskipti eru lykilin til lóggildi.	Gerið fastar skipanir um samskipti við børnini um skúla-reglur og -politikk.
Kenslulig trygd og rættvísi	Vaksin skulu handla við blíðleika og innliving; kensluliga ávirkanin má umhugsast í øllum reglum.	Undirvísið starvsfólkum í at fevna øllum og í tilgongdum til nærsambond, sum eru kenslusom fyri sálarskelkum, tá reglar skulu útinast.

8.4 - Meiningar um fólkaræði í gerandisdegunum – Lærdómar frá verkstovu #4

Verkstova #4 snúði seg um at styrkja fólkaræðisligu luttøkuna hjá næmingunum gjøgnum næmingaráðsuppgávur. Hetta var ein fyrireikandi uppgáva áðrenn høvuðsráðstevnuna. Verkstovan gav næmingaráðum um landið møguleikan at hugsa um trivnað, rættindi og ábyrgd. Uppgávan eggjaði næmingaráðunum til at orða sína egnu visjón fyri eini framtíðar barnalóg.

Inn komu nýggju íkast frá næmingaráðunum, har av eitt var frá næmingaráðnum á Glasi, sum gjørdi eina netspurnarkanning millum næmingarnar í skúlanum og fekk 115 svar inn. Dáta frá bæði spurnarkanningini og bólkaíkastunum vísa eitt greitt mynstur um, hvussu næmingar skilja vælveru, sosiala rættvísi og luttøku. Trý evni stinga seg upp aftur og aftur í tilfarinum: trygd og umsorgan heima og í samfelagnum, atgongd og javnrættur í frítíð og heilsu, og fevnan og stuðul á stovni og í skúla.

8.4.1 - Heim og grannalag

Næmingarnir leggja dent á, at øll børn og ung hava rættin til eitt trygt heim og eitt fevnandi grannalag. Tey knýta saman kensluligan tryggleika við atgongd til umsorganarpersónar, sum elska tey og umhvørvi, sum eru rein, innbjóðandi og atkomulig, serliga hjá børnum og ungum, ið bera brek. Tey ynskja sær fleiri møtipláss, tryggari vegir og spælipláss, har øll børnini kunnu spæla saman.

"Leikvøllir skulu vera fyri øll, eisini tey, ið sita í koyristóli."

"Eg vil ikki vera bangin fyri at fara heim."

Uppskot teirra tala fyri eini lóggávu, sum veitir trygd, atgongd og virkna fevnan, bæði í familjuni og í samfelagnum.

8.4.2 - Frítíð og heilsa

Annað evnið snýr seg um leiklutin hjá frítíð og heilsu í samlaðu vælveruni hjá børnunum og teim ungu. Næmingarnir vísa á, at frítíð ikki bara snýr seg um stuttleika – hon veitir eisini sálarliga og kropsliga javnvág, sosial sambond og persónliga menning. Fíggjarligar forðingar eru tó ein stór stúran. Kanningin á Glasi vísti, at 18% av næmingunum hava upplivað, at tey ikki kunnu taka lut í onkrum ítrivi orsakað av kostnaðinum, og 90% av teimum stuðlaðu hugskotinum um eitt "frítíðarkort" fyri at tryggja, at øll hava javnbjóðis atgongd.

Næmingar vísa eisini á týðningin av at spæla úti, av grønum økjum og stuðli til sálarheilsu. Frítíð, siga tey, má fevna um kropsliga rørslu, hvíld, og møguleikar at skapa.

"Ítróttafeløg skulu ikki vera ov dýr fyri familjur."

"Vit hava tørv á hjálp, um vit ikki hava tað gott."

Tey mæla tí til størri almennan stuðul til frítíðarítriv, ókeypis ella stuðlaða luttøku, og at størri dentur verður lagdur á sálarheilsu við at betra um atgongd til tænastr.

8.4.3 - Á stovni og í skúla

Triðja og kanska það evnið, sum varð lýst mest út í æsir, er það um skúla og lærdómsumhvørvið í ungum árum. Næmingarnir lýsa skúlan sum eitt stað, sum skal fostra trygd, lærdóm og eina kenslu av at hoyra til. Tey ynskja sær fevnandi og virðiligar lærdómsumstøður, har lærarar lurta, har tey eru forvirkin í at fyrbygja happening, og har øll børnini og tey ungu fáa stuðul til at eydnast, uttan mun til bakgrund ella førleikar.

"Ein tryggur skúli er ein góður skúli."

"Lærarar skulu lurta eftir okkum og hjálpa, tá vit hava það trupult."

Tey leggja eisini dent á týðningin av at nýta bólkavirksemi og sosialar verkætlanir, sum amboð til at menna eina felags fatan og samanhold, serliga millum føroyingar og fleirmæltar og mentaðar næmingar. Stutt sagt, so er skúlin ikki bara eitt stað fyri akademiskan lærdóm, men eitt kjarnustað, tá það kemur til sosiala savningarmegi og persónliga menning.

8.4.4 - Fyribils uppskot

Fyri það fyrsta, so leggja børnini og tey ungu dent á týðningin av heimum og grannaløgum, sum eru trygg, innbjóðandi og fevnandi. Viðmerkingar teirra vísa, at trygd ikki bara snýr seg um verju frá harmi, men eisini um kensluligan fløva, atgongd og eina kenslu av at hoyra til. Nógv teirra stúra um ótryggar gøtur og mangul upp á støð av savnast. Ein komandi lóggáva eigur tí at tryggja øllum børnum og ungum rættin til eitt kærleiksfult heim og rein, fevnandi grannaløg, har atlit serliga verða tikin til børn, ið bera brek, og teimum, sum liva í økjum, sum ikki fáa nóg góða tænastu.

Harnæst stúra børnini um frítíð og heilsu og vísa á ójavna atgongd til frítíðartilboð og sálarheilsutilboð. Tey ynskja sær trygg, rímlig og fevnandi rúm til kropsliga rørslu og hvíld. Harumframt ásanna tey týðningin av kensluligari vælveru og nevna, at tilboð um sálarheilsu ikki altíð eru tøk ella passa til teirra tørvi. Tí eiga landsins karmar at innihalda ókeypis ella bíliga atgongd til ítrótt, mentanarlig og sosial tiltøk, saman við øktari figging til sálarheilsutilboð, sum serliga eru ætlað børnum og ungum.

At enda síggja børnini dagstovnar og skúlar sum týðandi pallar fyri vælveru, lærdómi og fevnan. Tey ynskja sær skúlar, sum ikki bara eru eitt stað til akademiskan lærdóm, men eisini eru samfeløg, har tey kenna seg trygg, stuðlað og vird. Tey skjóta upp at hava meiri samstarv millum javnaldrar, sterkari tiltøk móti happening, og størri førleikar hjá lærarum at mæta bæði teirra akademisku og kensluliga tørvi. Almennar íløgur eiga tí at raðfesta fevnandi skúlamentanir, ymiska náms- og frálæruførði og persónliga menning, sum styrkir undirvísarar at taka sær av børnum og ungum við ymiskum læruháttum.

Lærdómarnir frá næmingaráðsverkstovuni vísa á ítøkiligar lögfrøðiligar og stovnstørvir:

Evni	Tilmælt fokusøki	Fyribils uppskot
Heima og í nærumhvørvinum	Tryggið trygd og fevnan bæði heima og í grannalagnum.	Tryggið, at børn búa í tryggum, kærleiksfullum heimum og hava atgongd til rein, atkomilig og fevnandi almenn pláss at savnast.
Fritíð og heilsa	Tryggið javna atgongd til fritíð og heilsutænastur, uttan mun til bakgrund.	Bjóðið ókeypis ella bílig fritíðartilboð, varðveitið trygg og fevnandi spælipláss, og bjóðið sálarrøktarstuðul, sum er tillagaður tørvinum hjá børnunum og teim ungu.
Á stovni og í skúla	Raðfestið vælveru, lærdóm og sosiala fevnan í øllum lærdómsumhvørvi.	Fremjið sterk bólkasamfeløg við javnaldrum, stuðlið átøkum móti happing og setið fígging av til at útbúgva lærarar til at mæta einstaku tørvunum hjá næmingunum, bæði hvat viðvíkur lærdómi og sosialt.

Hetta vóru svarini frá 9. flokki:

Okkara heim og grannalag

Tað er trygt og gott fyri øll børn og ung, at.....

- Allir næmingarnir fáa mat í skúlatíð
- Aldursmark á teimun sosialu miðlunum
- Betri vegir og gongubreytir

Fritíð og heilsa:

Góð og gevandi fritíð og góð heilsa er, tá ið.....

- Rætt til fastan lækna
- Børn skulu hava rætt til feriu saman við vaksnum
- Øll skulu hava møguleika at ganga til okkurt fritíðartriv ókeypis
- Styttra skúladagin (lúgva kl. 13.30 + 1 dag kl. 12.30)

Dagstovnur og skúli:

Tað verður gott hjá børnum og ungum at verða á stovni og í skúla, um.....

- Øll børn við avbjóðingum skulu hava rætt til ein stuðul
- Rætt til at gera skúlatíð (í skúlanum – lektu hjálpi)

HEIM OG GRANNALAG/NÆRUMHVØRVI

Góð foreldur, sum gera tað sum er best fyri okkum

Foreldur skulu ikki rópa og skríla eftir børnunum, um tey hava gjørt okkurt lítið fing skeivt.

Hava eitt trygt og gott heim og eina góða og tryggja bygd/bý at veksa upp í

Góð spælipláss

Gætuljós framvið vegnum og á kalíni

Ansa eftir náttúruni, ikki kosta rusk. Fáa meir skrellispannir upp.

Fritíð og heilsa

- Hava møguleika at ganga til ítrótt.
- Fara út at spæla, har tey búa.
- Møguleika fyri at ganga úti í náttúruni.
- Fáa nóg nógv svøvn.
- Hava atgongd til bókur.
- Ferðast í nærumhvørvinum, til aðrar bygdir og onnur lond fyri at uppliva.
- Koma saman við familjuni.
- Møguleika at ganga í kirkju og sunnudagsskúla.

8.5 - Fræls framsögn og felags samleiki – lærdómar frá verkstovu #5

Veggurinn skuldi vera eitt opið, skapandi rúm, har börnini og tey ungu fræls kundu siga sína hugsan við stuttum setningum, tekningum ella ímyndarligum teknum. Meðan hinar verkstovurnar vóru meiri skipaðar, loyvdi hendan meiri spontaniteti og kensluligari nærveru. Veggurinn bjóðaði næmingunum at hugsa um evni so sum rættindi, samleika og vælveru – men eisini at skemta og seta sín dām á vegginn.

Tá triði dagurin var at enda komin, vóru 140 setningar ella merki á vegginum. Hetta fevndi um alt frá løttum og skemtingarsomum viðmerkingum til ekaðum tankum um rættindi, vinalag og at hoyra til sosialt. Margfeldið í tilfarinum vísir, hvussu börnini ferðast millum skemt og álvara, og hvussu eitt óskipað tilboð kann opinbera kjarnuvirði, ørkymlan og tráanir. Ein tematisk greining av vegginum vísir fyra mynstur:

1. **Rættindi og at fevna um øll.** Fleiri børn brúka vegginn til at nýta høvi til at halda fast upp á síni rættindi at verða hoyrd, fevnd og viðfarin á jøvnum føti. Setningar sum “*Vit hava rættindi yaaaay!!*” og “*Øll hava rætt til at spæla fótbólt*” benda á eina vaksandi vitan um Barnarættindasáttmálan hjá ST og ynski um, at hesi rættindini eisini verða viðurkend í gerandisdegnum. Hesar viðmerkingarnar vóru ofta avgjærdar og fagnandi, sum bendir á bæði stoltleika og tráan.
2. **Sosial sambond og vinalag.** Eitt annað sterkt evni var týðningurin av vinalagi og samhoyring. Setningar so sum “*Vit eru ymisk, vit eru vinir*” og “*At hava vinir*” vísa ynski hjá børnunum um sosiala góðkenning, at verða fevnd og hava kenslulig bond. Hesi virðini vóru ofta staðfest einfalt, beinleiðis og við kensluligari vekt.
3. **Egin samleiki og sjálvslýsing.** Fleiri setningar vísa týðningin, sum börnini hava av at verða sædd og góðtíkin sum tey eru. Setningurin “*Ver tann tú ert*” sæst fleiri ferðir og vísir eitt ynski um persónligt frælsi og trúvirði. Hesi boðini samantvinna samleika, trygd og

viðurkenning, og styrkir tørvin á at skapa fevnandi umhvørvi, har børnunum ikki tørvar at goyma síður av sær sjálvum.

4. **Skapanargleði og skemt.** Fleiri setningar ota seg inn á tað spælandi og skemtingarsama økið. Frá “*Hey breyð*” til “*Niklas var her*” ella bara “*Ronaldo*”, endurspeгла hesir setningarnir populermentan, innanhýsis skemt ella bara gleðina um, at onkur leggur teg til merkis. Heldur enn at máa støðið undir álvaranum í verkstovuni, vísa eisini hesir setningarnir týðningarmiklar partar av barna og ungdómsmentanini: Virði í gleði, viðurkenning og at hava felags kotur í gerandisdegnum.

Fleiri av setningunum vóru óformligir, men saman vísa tey íborna fatanina hjá børnunum og ungum av rættindum, sambondum, samleika og at siga frá sínum kenslum. Veggurin er tá bæði ein frárenning og eitt spegl, sum vísir, hvat hevur týðning hjá børnunum, tá eingin annar førir pennin ella leggur føringar fyri tey.

8.5.1 - Fyribils uppskot

Fleiri uppskot kunnu koma burtur úr hesi greiningini.

Fyri tað fyrsta skal lóggávan halda fast um rættindi barnanna til at verða hoyrd og at styrkja teirra leiklut í at mynda sín gerandisdag, serliga um avgerðirnar kunnu ávirka teirra trivnað. Harnæst vísir denturin, sum børnini leggja á vinabond og at fevna øðrum, á tørvin á tilætlaðum íløgum í tilboð til javnaldrar og á samfelagsbygging í stovnum og skúlum.

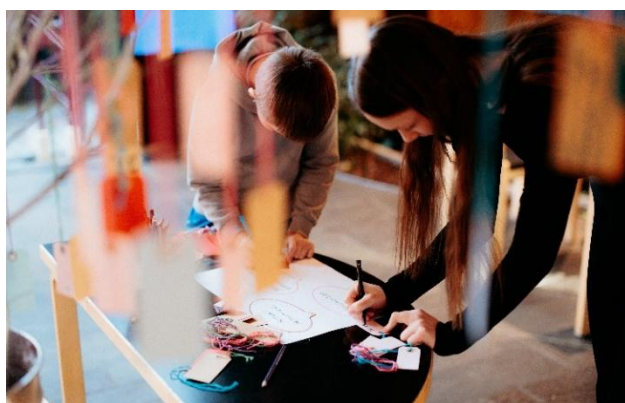
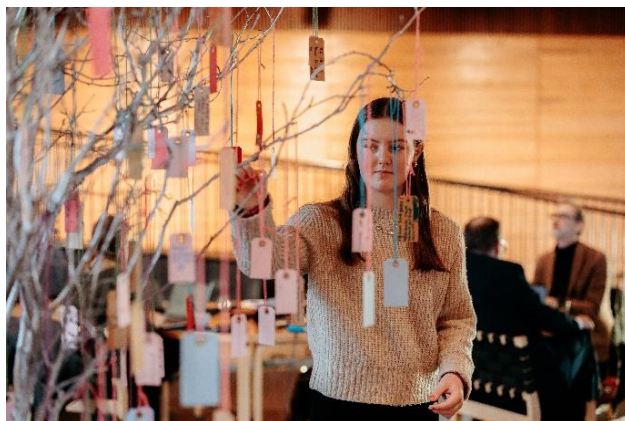
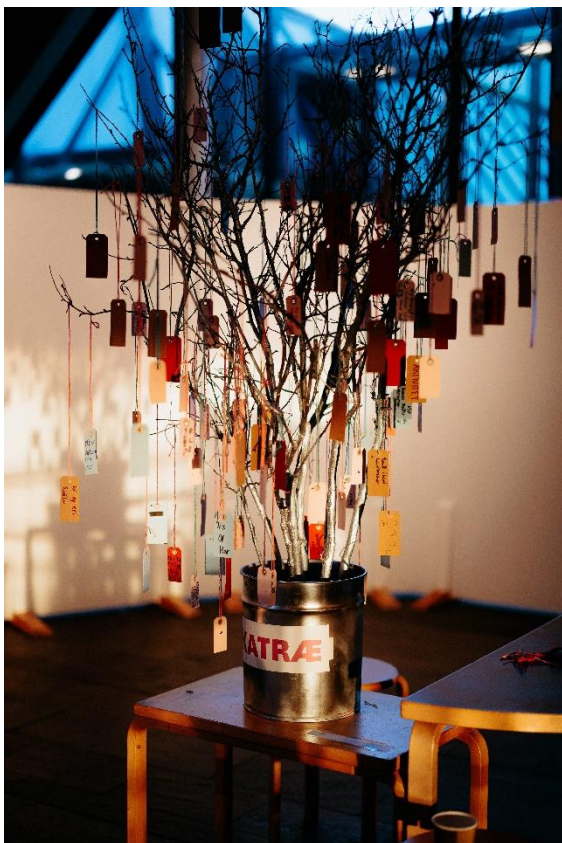
Fyri tað triðja vísir ynski barnanna um frælsi at lýsa seg sjálv týðningin av lögfrøðiligari og stovnsmerkari verju móti mismuni, happing og trýsti til at passa inn. At enda vísir nógva skemtið og visuella spælið, at skapanargleðin ikki bara er stuttleiki – tað er eisini eitt kraftmikið amboð til at mynda samleika og sálarliga heilsu. Stovnar, skúlar og frítíðarskúlar skulu tí skapa rúm fyri spæli og skapan, og viðurkenna, at skapanargleði er ein týðningarmikil partur av rødd barnanna, og ikki atskilt frá henni.

Hetta kann alt orðast í hesum uppskotum:

Evni	Dømi um setningar	Fyribils uppskot
Rættindi og at fevna øllum	“Vit hava rættindi yaaaaay!”	Styrkið lóggávu, sum tryggjar børnunum rættin at verða hoyrd, og sum raðfestir teirra trivnað.
Sosial sambond	“Øll hava rætt til at hava vinir.”	Gerið íløgur í átøk í skúla og samfelagi, sum fremja vinabond, fevnan og samband við javnaldrar.
Persónligt frælsi	“Ver tann tú ert.”	Tryggið lögfrøðiliga verju av rætti barnsins at lýsa seg sjálv og verju móti mismuni og happing.
Skapanargleði og skemt	“Hey breyð.”	Stuðlið skapandi tiltøkum í skúlum og frítíðarskúlum, sum loyva spontaniteti.

8.6 - Tankar um trivnað og at hoyra til – Lærdómar frá verkstovu #6

Verkstova #6, *Træið*, gav børnunum eitt ímyndarligt og kensluliga ljómandi rúm til at siga, hvat fremur ella forðar teirra trivnaði. Gjøgnum stutt persónlig boð, sum tey festu á eitt stórt heimagjørt træ, lutaðu børnini og tey ungu, hvat hjálpir teimum at trívast í gerandisdegnum, og hvussu teirra umstøður kunnu stuðla undir sterkari samfeløg. Boðini vóru bólkað eftir litum fyri at ímynda ymisk evni, so sum nærsambond, kensluligur tryggleiki, lærdómur og skapanargleði.

94 lepar vórðu festir á træið. Hóast boðini eru stutt, so mála tey ein ríkan málning av virðum, raðfestingum og kensluliga tørvi barnanna. Verkstovan var ikki bara eitt amboð til at savna dáta inn, men gav eisini næmingunum eitt rúm til at vera fyri seg sjálv og hugsa um, hvat veruliga hevur nakað at týða í lívi teirra.

Trý høvuðsevni gera seg galdandi á lepunum frá næmingunum:

1. **Sosial sambond og kensluligur nærleiki.** Í øllum aldursbólum siga børnini og tey ungu frá frá, hvussu vinir, systkin og álítandi vaksin spæla ein týðandi leiklut í teirra gerandistrivnaði. Setningar so sum “*Eg spæli við mínar vinir*” og “*Mínar vinkonur eru har*” vísa, hvussu samvera, at gera okkurt saman og at hoyra til styðja upp undir kensluligan tryggleika. Eitt barn skrivaði: “Eg trívist, tá eg kann vera saman við vinum og vera meg sjálvan.”

2. **Tryggleiki, friður og rúm fyrri meg sjálfan.** Børn leggja eisini dent á týðningin av at vera trygg heima, í grannalagnum og í skúla. Ró, privatlíf og kensluligt støðufesti er alt knýtt at trivnaði í síni heild. Nakrir setningar seta hesar kenslurnar í samband við kvírrar umstøður, tíð at hvíla ella frávera av stríði: “Eg trívist væl í grannalagnum, tí har er nógvur friður.”
3. **Hugbundin gjøgnum ítriv og lærdóm.** Frítíðarítriv, skapandi ítriv og líkamlig rørsla eru eisini týðandi veitarar til sálartrivnað og persónligan vøxtur. Børnini og tey ungu nevna fótibólt, at tekna og at lesa sum týðandi frárensl – ofta knýtt at gleði, stoltleika ella hvíld. Onnur siga, at skúlin er ein kelda til trivnað, tá lærarar eru fittir og lærdómurin er virkin og fevnandi: “Tí vit hava góðar lærarar.”

8.6.1 - Fyribils uppskot

Út frá hesum koma hesi uppskot um at stuðla trivnaði barnanna, styrkja teirra gerandisumhvørvi og gera nakað við tær bygnaðarligu forðingarnar, sum børnini sjálv nevna.

Sosial sambond og vinalag vóru millum tey evni, sum oftast vóru nevnd sum ein kelda til gleði og troyst. Børnini boðaðu kortini eisini frá einsemi og útihýsan. Stovnar, skúlar og nærsamfeløg eiga tí at byrja fevnandi átøk, sum fremja samband millum javnaldrar og forða sosialari útihýsan.

Atgongd til spæl og líkamliga rørslu er eisini týðningarmikil. Spæl verður ikki nevnt sum ein ágóði, men sum ein grundleggjandi partur av tí at kenna seg væl og hava tað gott. Nógv børn biðja tí um betri atgongd til útið, skipaðan ítrótt og óskipað spælið. Byggiskipanir og stuðul til frítíðarlív (so sum frítíðarkort) eiga at endurspeгла hesa raðfesting.

Stúranir um lærdóm í skúlanum og kensluligan trivnað sást eisini í øllum aldursbólum. Børnini tosaðu um strongd í sambandi við akademiskt trýst, stirvnað mannagongdir og mangul upp á persónligan stuðul. Fyri at fyrirbyggja hesum verður skotið upp at minka um ov krevjandi tíðarætlanir, økja um atgongd til serundirvísing og sálarheilsutilboð, og at gera íløgur í fevnandi lestrarumhvørvi.

Børnini varpaðu eisini ljós á tørvin á privatlívi og kensluligum tryggleika, serliga í heimum har støðuloygi, foreldrastríð og har skermarnir hava lyndi til at stjála frá tí góða sambandinum millum børn, ung og vaksni. Fyribyggjandi familjuhjálp, skeið í jaligari foreldraumsorgan og tiltøk í tøkum tíma eru avgerandi í slíkum støðum – bæði fyrri at minka um vandan og at styrkja um mótstøðuføri.

At enda høvdu børnini eitt sterkt ynski um atgongd til náttúru og til skapandi ítriv. Tey nevndu, at trø, djór, vatn og listalig ítriv var nakað, sum gav teimum ró og persónliga gleði. Kortini mangla nógv teirra tryggja atgongd til náttúruna ella tilfar at skapa nakað. Landsfevnandi skeið áttu at stuðla undir undirvísing í umhvørvi, at læra uttandura og geva handalig skapandi rúm í skúlum bæði á bygd og í bý.

Talvan niðanfyrri tekur samanum kjarnuøkini, sum børnini eyðmerktu, vanligastu forðingar teirra, móguligar loysnir og ítökilig uppskot:

Øki	Forðing	Møguligar loysnir	Fyribils uppskot
Sosial sambond og vinalag	Einsemi og mangul upp á netverk, serliga í smærri bygðum og hjá børnum við serligum tørvi.	Fremja fevnandi rúm í bæði stovni, skúla og samfelag við ymiskum vinaátøkum	Setið figging til tiltøk fyri sosialari fevnan og skipaðum stuðli til javnaldrar inn í lógina
Likamlig rørsla og spæl	Avmarkað atgongd til spælipláss og ítróttahentleikar	Byggið fleiri almenn spæli- og ítróttarpláss; setið gongd á ókeypis átøk	Fíggið almenna undirstøðukervi og gevið borgarunum eitt frítíðarkort, sum øll kunnu gera gagn av
Lærdómur og trivnaður í skúla	Strongd, mangul upp á tillagaðan stuðul	Geri tímatalvuna rúmligari; gerið íløgur í akademiskan og kensluligan stuðul, so sum eykalærarar og sálarheilsutilboð	Setið eitt evstamark á tímatalið; gerið íløgur í fevnandi undirvísing og stuðulstænastur
Privatlív og kensluligur tryggleiki	Støðuloysi heima og í samfelagnum; stríð millum foreldur ella skermar, sum stjála uppmerksemi	Fremjið foreldraskeið í at loysa ósemjur og jalgari luttøku	Mennið stuðulsskipanir til familjur, og haldið eyga við sárbærum børnum og ungum
Náttúra og skapan	Óatkomilig náttúra og mangul upp á móguleikar at skapa	Økið um náttúrutongd tiltøk; setið á stovn atkomiligar skapandi verkstovur í stovnum, skúlum og samfelagnum	Almenn skeið í umhvørvislæru og figging til skapandi rúm í stovnum og skúlum

8.7 - Trivnaður í gerandisdegnum – Lærdómar frá visuelli luttakaraverkstovu #7

Røðin av visuellum verkstovum kannaði gerandisumstøðurnar hjá børnunum og teirra meiningar um heimið, grannalagið, skúlan og stovnarnar. Dáta varð samlað inn við eygleiðing, útsøgnum frá børnunum, samklippi og tulking hjá fasilitatorum í setunum við børnum undir og í skúlaaldri.

- Verkstovan "*Heima og í grannalagnum*" legði dent á heimið og nærumhvørvið og bað børnini lýsa, hvat ger eitt gott heim og eitt trygt grannalag.
- Verkstovan "*Stovnurin*" bjóðaði børnunum eitt avslappað rúm at tosa um stovnin, skúlan og umstøðurnar har, so sum dagansing og skúlalívið.
- Verkstovan "*Samklipp*" nýtti myndir til at seta ferð á kjak um skúlan, sosiala lívið og tráanir.

Dáta frá hesum verkstovunum vísir eitt reglufast bunti av evnum, sum endurspegla lívsroyndir barnanna og teirra kensluliga landslag.

Fyrsta og mest átrokandi evni er kensluligur og likamligur tryggleiki. Børnini lýsa trivnað sum nakað, sum er knýtt at kensluni at vera tryggur, so sum rein grannaløg og væl upplýst spælipláss, men eisini í kensluligum orðingum, so sum at verða vard frá stríði ella at fáa troyst frá fittum vaksnum. Trygd er grundarlagið, sum allar aðrar upplivingar byggja omaná.

Eitt annað evni er virðið í sambondum og vinalagi. Børnini og tey ungu vísa aftur og aftur á týdningin sum tað, at vera saman við vinum og at hava vaksin um seg, sum lurta eftir sær og

brýggja seg. Um það er í stovni, skúla, í frítíðini ella heima, so geva slík sambond børnunum eina kenslu av meining, gleði og sissan.

Spæl og frítíð er eitt triðja kjarnuelement. Í øllum verkstovunum og øllum aldursbólkunum, lýsa børnini tað óskipaða spælið sum ein týðningarmikil ventilur til at sleppa av við orku, at skapa og at stýra sínum kenslum. Fótboldur, at renna ella bara “at vera úti” er meiri enn bara stuttleiki. Tað er altavgerandi fyri teirra sinnisjavnvág og sosialu sambond.

Eitt fjórða evni er týðningurin í náttúruni og at vera úti. Nógv børn siga, at tey vilja helst vera nær grønum økjum, djórum ella fríum landsløgum. Tey lýsa náttúruna sum sissandi, stimbrandi og avgerandi fyri teirra trivnað. Hetta er serliga galdandi fyri børn úr smærri samfeløgum ella tey, sum hava atgongd til útið í teirra gerandisdegi.

Eitt annað týðningarmikið evni er skúlaumhvørvið og lærdómur. Meðan børnini í stóran mun virða skúlan sum eitt stað at mennast og at hoyra til, so finnast tey eisini at strongdini, stirvnu mannagongdunum og tørvandi hjálp. Ein góður skúli er, í teirra eygum, ein, sum ikki bara nærir undir akademiskan lærdóm, men eisini kensluligari trygd, rættvísi og fevnan.

Børnini virðismeta eisini familjuna og at hoyra til. Eitt heim fult av umsorgan, trúnaði og stuðli er grundleggjandi neyðugt fyri gerandistrivnaðin. Børnini nevna foreldur, systkin, kelidjór og fløvandi vanar sum týðandi partar av einum góðum lívi.

At enda vísa verkstovurnar, at sjálvlýsing og skapanargleði eru týðningarmikil fyri, hvussu børnini finna sín veg fram í og skapa meining í heiminum. Serliga í teimum fríari verkstovunum, so sum samklippinum og stovuverkstovuni, brúktu børnini tekningar, søgur og handabrøgð til at siga frá sínum tørvi og virðum. Hetta stuðlar undir týðningin av at veita trygg rúm og lata børnini fáa fleiri møguleikar at orða seg, tá tey sleppa at luttaka.

8.7.1 - Fyribils uppskot

Innlitið frá hesum fimm verkstovunum vísir á greiðar raðfestingar frá børnunum um, hvat teimum tørva fyri at trívast. Teirra sjónarmið leggja ikki einans dent á persónlig ynski, men bygnaðarlig, sum kann bæta um bæði politikkin og mannagongdir í stovnunum, skúlunum, í samfelagnum og heima.

- Tryggið trygg, fevnandi og rólig umhvørvi heima, í stovni, í skúla og í almenna rúminum.
- Styrkið sosial sambond gjøgnum tiltøk í stovninum, í skúlanum og millum javnaldrar.
- Verjið tíð og rúm til fría spælið og veitið trygg grøn øki og spælipláss.
- Fáðið náttúru og sansavinalig element inn í lærdóms- og umsorganarumhvørvið.
- Fremjið umsorganarfullar stovns- og skúlamentanir við relatiósnámsfrøði og kensluligum stuðulsskipanum.
- Viðurkennið, at ymiskar familjusamansetingar eru týðningarmiklar fyri trivnað barnsins og stuðlið teimum.
- Leggið til rættis skapandi ítrivi sum ein dagligur rættur, serliga fyri tey, sum ikki kunnu tosa og fyri smá børn.

Fyri tað fyrsta leggja børnini í stóran mun týðningin av tryggum og róligum umstøðum, bæði líkamliga og kensluliga. Hvørt vit tosa um heimið, spæliplássið ella skúlaumhvørvið, lýsa børnini

tryggleika sum grundarlagið fyrri lærdómi, spæli og sambandi. Hetta krevur ein politikk, sum leggur dent á eitt trygt og væl varðveitt undirstøðukervi í stovnunum, í skúlunum, í bústøðum og á almennum plássum.

Harnæst eru vinalag og at hoyra til sosialt eisini ein týdningarmikil partur av fatan barnanna av tí góða lívinum. Tey vilja sleppa at vera saman við vinum, verða partur av einum bólki og luta jaligar upplivingar. Hetta vísir á tørvin á átøkum í stovnum og skúlum, sum virkið fevna um øll, fremja vinalag millum javnaldrar og skapa felagsskapskenslu.

Fyri tað triðja tala børnini fyrri at fáa ríkiligt av tíð og rúm til spæl, frælsa rørslu og hvíld. Skipaðar akademiskar umstøður eiga at geva rúm fyrri tí óskipaðu granskingini og bót. Politikarar og fakfólk skulu tí tryggja tíð til frítíð og uttandura spæl bæði á bygd og í bý.

Fyri tað fjórða nevna børnini atgongd til náttúruna (gras, djór, vatn og fríska luft) sum bæði nakað sissandi og gleðiligt. Skúlar og samfeløg eiga tí at fáa hesi natúrligu elementini inn í gerandisumhvørvið so sum skúlagarðar, grøn øki og spælipláss, sum endurspegla føroyska landslagið.

Tað fimta, sum børnini nevna, er, at skúlaumhvørvið ikki einans er til lærdóm, men eisini eitt stað, har sambond, sjálvsálit og kenslur verða ment. Børnini ynskja sær fevnandi og lurtandi vaksni, og eina skúlamentan, sum hjálpir øllum teimum, sum skulu læra. Hetta styrkir um týdningin av relasjónsbygdari námsfrøði, yrkisligari menning av námsfrøðingum, lærarunum og sálarheilsuhjálpi.

At enda vísa verkstovurnar týdningin av skapanarítrivi, serliga hjá smærri børnum ella teimum, sum hava ilt við at seta orð á sín tørv. At spæla, tekna ella samskifta við myndum eigur eisini at verða viðurkent sum eingildugur og skilagóður háttur at luttaka.

Evni	Verkstova	Fyríbils uppskot
Kenslulig trygd	V1A, V1B, V4, V5	Raðfestið eitt trygt og róligt umhvørvi í stovni, skúla og grannalagi
Vinalag og at hoyra til	Allar verkstovurnar	Fremjið vinalag millum javnaldrar við átøkum í stovni, skúla og frítíð
Spæl og frítíð	V1A, V1B, V4, V5	Syrgið fyrri, at øll børn og ung hava trygga og spælitíð í gerandisdegnum
Náttúra og útlív	V1A, V1B, V4	Økið um grønu økini og dragið náttúruna við inn í stovn, skúla og spæl
Skúlaumhvørvi	V3, V5	Gerið íløgur í fakfólk, minkið um strongdina og styrkið um fevnandi lestrarumhvørvi
Familjulív	V1A, V1B, V4	Politikkur og almennar tænastr skulu hjálpa og stuðla foreldrum og umsorgan heima.
Skapan og framsøgn	V3, V5, V4	Gevið rúm fyrri skapandi ítrivum í skúla og smábarnastovnum

8.8 - Samandráttur frá öllum verkstovunum

Verkstovurnar á barnaráðstevnunum veittu eitt ríkt grundarlag til at skilja raðfestingar, virði og hugskot barnanna og teirra ungu til ein betri gerandisdag. Innlitið vísir eitt greitt samsvar tvörtur um aldursbólkar, útbúgvingarstöði og bakgrund.

8.8.1 - Hæddarpunkt og felags boðskapur

Børnini og tey ungu leggja dent á týðningin av fimm økjum:

1. **Trygd og kensluligan tryggleika:** Tað veri seg heima, í stovni, í skúla ella í grannalagnum, so hava børnini eitt sterkt ynski um at kenna seg vard, stuðlað og virð. At kenna seg trygg er grundarlagið undir øllum øðrum, sum hevur við trivnað, heilsu og menning at gera.
2. **Sosialt samband og at fevna:** Vinalag, at hoyra til og at verða partur av einum bólki vóru afturvendandi evni. Børnini ynskja sær umfevnandi øki, har ymiskleiki verður fagnaður og einsemi verður viðgjørt.
3. **Spæl, skapan og hvíld:** Í øllum verkstovunum eyðmerkja børnini spæl og hvíld sum neyðug fyri sína menning. Frítíð, skapandi ítriv og óskipað sosialt samskipti eru mett líka høgt sum formligur lærdómur.
4. **Rættvísi og rødd:** Børnini ynskja sær týðandi luttøku í avgerðum, sum ávirka tey, rættvísa viðferð í málum um reglur og aga, og virðing fyri ymiskum sjónarmiðum. Kjakið í sambandi við tvístøðurnar og í næmingaráðunum vísa, at tey hava moralska tankagongd og fólkaræðisligar tráanir.
5. **Atgongd og líkarættur:** Líka frá setningunum á vegginum til metingina á stiganum og hugsanir teirra um skúlan, varpa børnini og tey ungu ljós á tørvin á javnbjóðis atgongd til heilsuverk, útbúgving, skapandi ítriv og samfelagsluttøku uttan mun til bakgrund, førleikar og inntøku.

8.8.2 - Samanhangur tvørtur um verkstovur

Hóast verkstovurnar vóru skipaðar ymiskt og høvdu ymisk høvuðsevni, vísir íkastið frá børnunum og teim ungu ein sterkan samanhang millum tær. Í verkstovunum “Bræv til Rúna, “Luttakaratekningar” og “Træið” lýstu børnini og tey ungu kensluliga trygd og náttúru, sum keldur til teirra trivnað, meðan í “Linjuni” og “Tvístøðunum”, vístu tey, hvussu materiellir tørvir og moralsk virði umskarast í lívi teirra. “Veggurin” og “næmingaráðsuppgávan” styrktu eisini fatanina, at tá tey fáa frælsi at orða seg sjálv, seta tey framvegis orð á meiningar, sum eru í samsvari við rættindagrundaðan politikk, eisini í skapandi evnum.

8.8.3 - Hugsanir um námsháttalag

Verkstovurnar vístu seg at vera sera væl egnaðar til at fanga sjónarmiðini hjá sera ymiskum barna og ungdómsbólkom. Hetta er merkisvert, tí tað kann vera sera torført at sniðgeva rammur fyri luttøku, sum eru bæði eggjandi, atkomilig og geva neyvar greiningar, tá arbeitt verður við børnum og ungum.

Her eydnaðust verkstovurnar, tí at:

- Tær vóru tillagaðar til bæði aldur og mál, og loyvdu tí bæði verbalari og ikki-verbalari luttøku
- Tær veittu frælsi at skapa (tekningar, myndamál, ímyndir) afturat skipaðu samrøðunum
- Tær stuðlaðu upp undir kanning saman við javnaldrum og góvu soleiðis rúm fyri felags grundan um evnini uttan eitt vaksnamannafiltur
- Tær høvdu eitt greitt evni at halda seg til, sum syrgdi fyri, at dáta frá verkstovunum var væl egnað til greining.

Frá einum granskingarsjónarmiði vísir hetta, at tað ber til at samantvinna skipaðar, hálv-skipaðar og frælsar luttakarahættir, tá arbeitt verður við børnum. Frá einum politiskum sjónarmiði vísir tað, at tá børnini verða boðin við við umsorgan, hava tey veruligt, væl grundað innlit at geva.

9 - TRIÐJI PARTUR – Háttalag

Hetta brotið greiðir frá háttalagsskipanini aftanfyrir barnaráðstevnurnar og samrøðurnar við fakkfólkini. Tað lýsir, hvussu dáta varð savnað inn, greinað og borið víðari í ymiskum sniði og til ymisk høvi. Tilgongdin royndi at tryggja eina breiða luttøku, verða etisk viðkvom og hava evnisliga dýpd við at nýta skapandi mannagongdir tillagaðar ymisku aldrunum og at leggja til rættis fyri ymiskum tungumálum. Tilgongdin endurspeglar eisini eina roynd at nýta bæði menniskjaligt innlit og talgild tól í greiningini og tulkingini av torgreiddum, margháttaðum dáta.

9.1 - Háttalagstilgongd og uppbygnaður av dáta

Endamálið við háttalagnum undir barnaráðstevnunum og verkstovunum var at tryggja eina breiða, fevnandi og týðandi luttøku fyri børn og ung. Dáta varð savnað inn í trimum samkoyrdum umførum:

- **Á fyrstu ráðstevnuni** (í Norðurlandahúsinum í januar 2025) luttóku 365 næmingaráðslimir úr almennum og sjálvstøðugum skúlum, eisini miðnámsskúlum. Skipaðar verkstovur lótu næmingarnar sleppa til orðanna sjálvir gjøgnum samskipti, kjak og at gera uppgávur í at raðfesta.
- **Á aðru og triðju ráðstevnunum** (Í Norðurlandahúsinum og í Salt í mars og apríl 2025) luttóku 164 børn undir skúlaaldur og 90 fleirmælt børn við ymiskari mentanarligari bakgrund. Hættirnir vóru tillagaðir til yngri aldursbólkar og brúktu millum annað tekning, søgur og visuelt samskipti, tulkað til 12 ymisk mál.
- **Dátuinnsavnanin á stovnunum** (í apríl og mai 2025) náddi børnum og ungum í serundirvísing, sum bógva á stovni og sum fáa almannahjálp. Her er talan um 46 børn í serundirvísing og 8 børn í umsorganarskipan ella fátækadømi. Staðbundnar verkstovur og samrøður vóru tillagaðar til einstøku samskiptistørvirnar og starvsfólkini stuðlaðu eisini.

Samansetti dátugrunnurin inniheldur tí bæði kvantitativt og kvalitativt dáta, sum er savnað inn í sanntíð gjøgnum skipaðar netfrymlar í hvørjari verkstovu. Fasilitatorar og skrivarar fangaðu bólkakjakið, tekningar og avgerðir, sum so varskrivað niður í eitt felags rokniark. Rokniarkið hevur fleiri undirrøk, sum fevna um hvørja einstaka verkstovu og bólk av børnum. Har eru fleiri enn 4000 fyltir puntar við bæði talvirðum og teksti.

Harumframt vóru myndir tiknar av tí, sum verkstovurnar framleiddu (tekningar, plakatar og annað visuelt tilfar), og savnað saman í eina felags talgilda goymslu. Hetta gevur dátugrunninum ein ómetaligan ríkdóm og stuðlar undir margháttaða tulking av tilfarinum. Ein long røð av skrivaðum samandráttum og anonymiseraðum endurritum frá samrøðum og bólkaarbeiðið við sárbærum børnum og teimum á serstovnum, veitir eina størri kvalitativa dýpd.

9.1.1 - Greiningarháttur

Greiningin nýtir eina blanding av bæði kvantitativum og kvalitativum dáta. Alt dáta frá verkstovunum, bæði sagdir setningar, tekningar og bólkaframleiðsla, vóru skrásett og kodað í evni, samsvarandi strategiska góðskumenningarmodellinum. Alt tilfarið varð síðani evnað saman í eina greinandi rammu.

Fyri at halda etiskar standardir, var tað týðningarmikið at anonymisera dáta frá bæði minni og sárberum bólum. Fyri at tryggja, at børn kundu luttaka uttan mun til aldur, málførleika og samskiptishátt, var skipað fyri at tulkað var til onnur mál.

Dátugrunnurin sjálvur er margháttur í sær sjálvum, og samansettur av rokniørkum, myndum av tilfari frá verkstovunum og prentaðum endurritum ella samandrátum frá stýrdu verkstovunum. Hetta ríkidømi veitti eitt sera vítt innlit, men setur sera stór krøv til greinandi metingarevni til at knýta saman sjónarmið tvørtur um ymisku hættirnar. At tryggja slíkt samband og gildi kravdi tætt samstarv millum fasilitatorar, greinarar og tulkartól, sum nýta vitlíki.

Generativt vitlíki bleiv nýtt til at síggja mynstur í dátugrunninum. Endurtakandi fyrispurningar vóru nýttir til at kanna evni og frávik. Hetta loyvdi vitlíkinum at heinta út afturvendandi raðfestingar, stúranir og sjónarmið uttan mun til aldursbólkar, landafrøði og slag av verkstovum.

Styrkin við at nýta generativt vitlíki er tess evni til at handfara stórar mongdir av óskipaðum dáta á effektivan hátt og at lata mynstur, ið ganga upp á tvørs av øllum dátugrunninum, koma fram í ljósið, mynstur, sum annars kanska vóru verandi duld. Hetta loyvdi skjótari endurtøku og móguleikan at royna tilgitingar, sum komu undan kavi. Veikleikar við hesi tilgongdini er móguleikin fyri at misskilja mentanarlig frábrigdi, at dentur verður lagdur á mynstur, ið síggjast ofta, heldur enn rár, men týðningarmikil mynstur, og at ein styðjar seg at einum vitlíki, sum er bygt á venjingardáta, sum ikki neyðturviliga endurspeglar føroyskar umstøður. Tí var alneyðugt, at fólk góðkendu alt tilfarið allan vegin ígjøgnum.

Meðan vitlíkisgreiningin veitir nýggjar móguleikar at síggja mynstur, er eingin ivi um, at avmarkingar enn eru. Úrslitini kunnu verða ávirkað av skeivleika í málburði, tilrættalegging ella at

dáta, sum vitlíki er bygt á, ikki er grundað í føroyskum umstøðum. Tí er neyðugt, at menniskju eisini hyggja tilfarið ígjøgnum og tulka tað sjálv.

9.1.2 - At bera úrslitini víðari

Úrslitið av ráðstevnunum er borið víðari á mangan hátt, fyri at tryggja gjøgnumskygni og atgongd.

- Ein samandrátur í sanntíð varð lutaður við endan á hvørjum degi fyri at góðkenna og fáa eina greiða mynd av lyklaevnum.
- Veggurin og Træið veittu børnunum og teim ungu ein ítøkiligan hátt at siga frá og venda aftur til sítt íkast.
- Talgildir yvirlitsskíggjar stuðlaðu undir innanhýsis samskipan og loyvdu toymunum at fylgja við í luttøkuni og í innlitinum, sum kom frá ymisku verkstovunum og bólkunum.
- Skrivligar viðmerkingar frá luttakandi starvsfólki, sum bleiv savnað inn gjøgnum fríar spurnarkanningar, veittu ein eyka samanhag til røddir barnanna og gav okkum nøkur sjónarmið frá vaksnum um avbjóðingar í at bæði menna barnalógina og at seta hana í verk.

9.1.3 - Samandrátur av háttalagstilgongdini

Háttalagið undir barnaráðstevnunum vísir eitt ynski um at fevna øllum, etiskt viðkvæmi og greinandi dýpd. Tað tvinnaði skipaðar og skapandi hættir saman í trimum umfórnum, og gav tí ein ríkan og margháttan dátugrunn.

Greinandi tilgongdin helt javnvág millum menniskjaliga tulkning og talgild tól, millum annað generativum vitlíki, fyri at eyðmerkja mynstur og sjónarmið tvørtur um sera fjølbroyttar barnabólkar. Talvan niðanfyrir tekur samanum kjarnulutirnir í tilgongdini, frá skipan av dáta og etikki til styrkir og vansar við at nýta vitlíki og at bera úrslitini víðari á effektivan hátt.

Evni	Samandrátur
Háttalagstilgongd	Trý umfór við børnum í ymiskum aldri, útbúgvingarstøði og sárbæri. Verkstovur tillagaðar aldur og málforleikar.
Samanseting av dáta	Marghátt dáta við rokniørkum við fleiri enn 6.000 puntum, myndir frá verkstovum og skrivligum endurritum og samandrátum.
Etiskar hugleiðingar	Anonymiserað dáta frá smáum bólkkum; fevnandi tilrættalegging til 12 tungumál fyri at tryggja luttøku uttan mun til bakgrund.
Brúk av generativum vitlíki	Vitlíki nýtt til at eyðmerkja mynstur og heinta innlit út við at nýta endurtakandi fyrispurningar. Menniskju mugu góðkenna fyri at tryggja viðkomandi samanhag og neyvleika.
Styrkir av hesi tilgongd	Víður luttakaraskari, ríkt margháttað íkast, hættir við barninum í miðpunktinum, og effektiv samansjóðing av menniskjaligari og vitlíkisgreining.
Avmarkingar og ávaringar	Vandi fyri mentanarligari misskiljing, skeivleikar í uppvenjingini av vitlíkinum og ov stóru dentur lagdur á endurtakandi mynstur. Hetta krevur neyva menniskjaliga góðkenning.
At bera úrslitini víðari	Úrslitini vórðu lutað í sanntíð, á visuella hátt, og á talgildum yvirlitsskíggjum. Starvsfólk vórðu eisini spurð aftaná fyri at tryggja atgongd og gjøgnumskygni.